УНІВЕРСИТЕТ
КОРОЛЯ
ДАНИЛА

ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Матеріали
ВСЕУКРАЇНСЬКОГО НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО СЕМІНАРУ

(21 жовтня, 2025 рік)

м. Івано-Франківськ
2025 рік

Міністерство освіти і науки України
Заклад вищої освіти
«Університет Короля Данила»

ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару
(м. Івано-Франківськ, 21 жовтня 2025 року)

Івано-Франківськ
2025

DOI 10.33098/2025.1.21.10

УДК 351.746:355.01](042.5)

Рекомендовано до видання та поширення через мережу Інтернет ЗВО «Університет Короля Данила» (протокол №3 від 30.10.2025 р.)

П 68

Правоохоронна діяльність в умовах воєнного стану: матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару (м. Івано-Франківськ, 21 жовтня 2025 р.) – Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ ЗВО «Університет Короля Данила», 2025. – 168 с.

Електронне видання вміщує тези доповідей Всеукраїнського науково-практичного семінару «Правоохоронна діяльність в умовах воєнного стану», який відбувся 21 жовтня 2025 року в Закладі вищої освіти «Університет Короля Данила». Розраховане на науковців, викладачів, студентів, а також усіх тих, хто цікавиться питаннями правоохоронної діяльності в умовах воєнного часу.

Опубліковано в авторській редакції. Відповідальність за достовірність фактів, статистичних даних, точність викладеного матеріалу покладається на авторів.

УДК 351.746:355.01](042.5)
© ЗВО «Університет Короля Данила», 2025
© Автори, 2025

ЗМІСТ

Сергій Адамович СПІВПРАЦЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ТА ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В ДОКУМЕНТУВАННІ ЗЛОЧИНІВ РФ 7

Ольга Балинська, Андрій Радченко СИСТЕМА ДОЗВОЛІВ ТА ОБМЕЖЕНЬ У ЗДІЙСНЕННІ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ВІЛЬНЕ ПОШИРЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 12

Ірина Басиста, Богдан Щур СПЕЦІАЛЬНИЙ ТРИБУНАЛ ЩОДО ЗЛОЧИНУ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: КРАЙНІ ІНІЦІАТИВИ (продовження огляду) 18

Анастасія Бєлан, Борис Лук'янчиков ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З ДОКАЗАМИ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ 24

Володимир Бондар СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ/КЕЙСИ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЗРАДИ: ЗАДАЧІ, АЛГОРИТМИ ТА ПРОГРАМИ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ 27

Сергій Войцехівський, Світлана Сорока ОСОБЛИВОСТІ КОНСТРУКЦІЇ СТ. 436-2 «ВИПРАВДОВУВАННЯ, ВИЗНАННЯ ПРАВОМІРНОЮ, ЗАПЕРЕЧЕННЯ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ, ГЛОРИФІКАЦІЯ ЇХ УЧАСНИКІВ» КК УКРАЇНИ: ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ 36

Андрій Габуда ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРИМУСУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ 40

Віталій Гагач ЗАСТОСУВАННЯ СИТУАЦІЙНОГО ПІДХОДУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПІДРОБКОЮ ДОКУМЕНТІВ 43

Тетяна Гуменюк ФОРМУВАННЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В УКРАЇНІ З КІНЦЯ 40-Х – ПОЧАТКУ 90-Х РОКІВ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ 47

Аліна Гутник РОСІЙСЬКА МОВА В СЕРЕДОВИЩІ ДІТЕЙ:ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ПРОФІЛАКТИКИ 50

Сергій Гуща, Андрій Хитра ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА РИЗИКИ ДЛЯ ПРАВ ЛЮДИНИ 53

Віталій Дрозд ЗАСАДИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ ПРАЦІВНИКАМИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ..... 56

Загурський Олександр ЕТИЧНІ СТАНДАРТИ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ..... 59

Микола Карчевський, Андрій Киричук ВІДКРИТІ ДАНІ ЯК ІНСТРУМЕНТ БЕЗПЕКИ: ДОСВІД СТВОРЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ПЛАТФОРМИ IF SAFELAB..... 63

Артем Коваленко, Віктор Дідорак ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ДОКАЗУВАННЯ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ ТА ЗЛОЧИННИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ..... 67

Олександр Колб, Оксана Богатиренко ПОТЕРПІЛИЙ ВІД ЗЛОЧИНУ – ОБ'ЄКТ ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ..... 69

Ян Стрелюк, Іван Колб НАЦІОНАЛЬНІ ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ПІДХОДИ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ВГАМУВАННЯ ДО ЗАСУДЖЕНИХ, ПОЗБАВЛЕНИХ ВОЛІ, В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ .. 72

Роксолана Колб, Леся Дучимінська ПРО НЕОБХІДНІСТЬ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ У КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ..... 75

Віктор Конопельський, Олександр Ілінський СУТНІСТЬ І ЗМІСТ ДІЯЛЬНОСТІ ВОЄННИХ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ ОРГАНІЗОВАНИХ УГРУПУВАНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ..... 78

Валерій Коссе ВТЯГНЕННЯ ОСІБ У ЗАЙНЯТТЯ ПРОСТИТУЦІЄЮ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ..... 80

Віра Лозинська ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 82

Микитюк Анастасія,ДОТРИМАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЗАСАДИ ТАЄМНИЦІ СПІЛКУВАННЯ У ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ..... 86

Руслана Кузічкіна, Євген Лук'янчиков ДАНІ GPS ЯК ДОКАЗИ У СПРАВАХ ПРО ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНІ ПРИГОДИ..... 90

Катерина Синяченко, Євген Лук'янчиков ДИСТАНЦІЙНЕ ПРОВАДЖЕННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ..... 94

Зоряна Никеруй ХАРАКТЕРИСТИКА РИЗИКУ НЕЗАКОННОГО ВПЛИВУ НА УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ПІД ЧАС ДОКАЗУВАННЯ ПОДІЇ ЗЛОЧИНУ 98

Ігор Огерук, Михайло Лотоцький ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВИКРИВАЧА ЗА ВІДМОВУ ВІД ДАВАННЯ ПОКАЗАНЬ..... 101

Василь Поклад ПРО ГРОМАДСЬКУ ДУМКУ ЯК КРИТЕРІЙ ОЦІНКИ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ..... 104

Віктор Пономаренко ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У БОРОТЬБІ З ВОЄННИМИ ЗЛОЧИНАМИ 107

Наталія Пряхіна ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ ТА ЗГУРТОВАНІСТЬ: ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ КОМАНДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ..... 110

Олена Рябчинська ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ВИКОНАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ТРИМАННЯ В ДИСЦИПЛІНАРНОМУ БАТАЛЬЙОНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 112

Валентина Сіндєєва, Катерина Гусєва АКТУАЛЬНІ ПІДХОДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРАВ ЛЮДИНИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ 116

Марія Стефанишин, Наталія Пряхіна ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ, ЩО СПОНУКАЮТЬ ГРОМАДЯН ДО ВОЛОДІННЯ ЗБРОЄЮ..... 119

Оксана Топчій, Олександр Пирожик КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 122

Василь Топчій, Олег Пушкар ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ОТРИМАННЯМ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ 124

Андрій Хитра НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕХАНІЗМ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАПОДІЯНОЇ БОЙОВИМИ ДІЯМИ, У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ 127

Ірина Чечотка МЕТОДИКО-КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ..... 133

Олег Човган, Роман Луцький ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ В ЕПОХУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ..... 136

Юрій Човган, Роман Луцький ПРЕЗИДЕНТСЬКІ ВИБОРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА 138

Вікторія Чолій, Ярослав Когут ВИКОРИСТАННЯ РЕФЛЕКСІЇ У ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ СЛІДЧОГО 142

Юлія Чорноус ТАКТИКА СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ ЗА ОСОБЛИВОГО РЕЖИМУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 145

Назар Шевчук, Роман Луцький ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНСТИТУТУ СЕРВІСНИХ ТВАРИН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ 150

Михайло Шепітько ФІКСАЦІЯ ТА КВАЛІФІКАЦІЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ В УКРАЇНІ:ПРОБЛЕМИ ДОКУМЕНТУВАННЯ ТА ЦИФРОВУВАННЯ В СУЧАСНИЙ ПЕРІОД 153

Олена Щербанич ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 156

Анастасія Юник, Наталія Пряхіна ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО 161

УДК 341.322.5(470+571):341.45]:351.74+061.213(477)

Сергій Адамович,
доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та історії держави і права,
Карпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: 0000-0003-4236-741X

СПІВПРАЦЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ТА ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В ДОКУМЕНТУВАННІ ЗЛОЧИНІВ РФ

Міжнародне суспільство визнало війну «злочином проти миру» після Першої світової війни. Організація Об'єднаних Націй, створена після Другої світової війни, розширила концепцію групового забезпечення безпеки. Міжнародне співтовариство загалом вважало, що санкції міжнародного суспільства, необхідні проти військових дій, поступово зменшували прямі збитки від війни на глобальній основі [6, с.102].

Натомість Російська Федерація у 2014 р. в результаті анексії Криму і розгортання війни на українському Донбасі зруйнувала всі існуючі міжнародно-правові механізми зі збереження миру у світі, а в 2022 р. розгорнула небачене за масштабами з часів Другої світової війни кровопролитне вторгнення в Україну.

У зв'язку з агресією росії постала потреба документування воєнних злочинів. Водночас великий обсяг праці створив виклик для державних структур України. Уже 23 травня 2022 р. суд у м. Києві виніс перший вирок за воєнний злочин. Російського військового Вадима Шишимаріна, обвинуваченого у вбивстві цивільного мешканця Сумської області, засудили до довічного ув'язнення [8].

Оглядачі вказують, що на першому етапі документування помітною була слабка координація дій слідчих органів, брак знань про кваліфікацію дій і недосконалість вітчизняного законодавства [3]. Крім того, процес фахового документування воєнних злочинів ускладнювався через значний обсяг вчинених злочинів. Зрозуміло також, що суди над воєнними злочинцями в Україні повинні відбуватися з дотриманням всіх правових процедур, щоб унеможливити політичні спекуляції щодо їх рішень. Важливо, щоб процес покарання за вчинені росіянами воєнні злочини не був зупинений або загальмований через зміну політичної кон'юнктури

(спроби відновлення відносин з Російською Федерацією) і не затягувався в часі через неефективні та повторні розслідування.

Ще складнішим видається доказування відповідальності російської держави за геноцид проти українців. Лише у двох випадках геноцид був підтверджений спеціальним трибуналом, створеним за дозволом Ради Безпеки ООН (йдеться про геноцид народу тутсі у Руанді у 1994 р. та геноцид боснійських мусульман у Сребрениці під час війни на Балканах у 1995 р.) [10].

Водночас із державними органами до справи документування злочинів рф долучилися громадські організації. Так, 25 лютого 2022 року почала роботу коаліція 34 громадських організацій «Україна. П'ята ранку / Ukraine 5 AM Coalition», яка визначила своєю ціллю захист жертв російської збройної агресії в Україні та притягнення до відповідальності вищого керівництва рф і безпосередніх виконавців воєнних злочинів та злочинів проти людяності. Своїми завданнями коаліція визначила документування воєнних злочинів і злочинів проти людяності, інформування громадськості в Україні та за її межами, захист жертв російсько-української війни, забезпечення ефективної скоординованої співпраці національних та міжнародних неурядових організацій щодо процесів правосуддя, сприяння створенню спеціальних механізмів притягнення до відповідальності владної верхівки рф за скоєння злочину агресії проти України [11].

Зокрема, складова частина Коаліції – громадська організація «Поступовий гурт франківців» разом з волонтерами Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (далі – ПНУ) з 11 березня 2022 р. розпочали документування свідчень про воєнні злочини та порушення прав людини. Волонтери організації комунікували з потерпілими, свідками злочинів російської агресії у центрах тимчасового перебування внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) та центрах надання адміністративних послуг в Івано-Франківську та інших містах області. Після переведення процесу оформлення допомог внутрішньо переміщеним особам у цифровий формат активісти розпочали виїзди в шелтери, де компактно проживали біженці.

Під час документування волонтери застосовували напрацьовані механізми фіксації, і усі задокументовані матеріали на початковому етапі передавалися прокурорам Офісу Генерального прокурора відповідно до узгодженої процедури згідно з Кримінальним процесуальним кодексом України.

На базі напрацювань волонтерської ініціативи 23 серпня 2022 р. в Навчально-науковому юридичному інституті ПНУ запрацював Центр документування та дослідження воєнних злочинів (далі – Центр) [1]. За підтримки коаліції «Україна. П'ята ранку / Ukraine 5 AM Coalition» волонтерами Центру зафіксовано понад 1100 свідчень очевидців воєнних злочинів росіян, сформовано значну колекцію унікальних фото- та відеофайлів. Зібрані матеріали вносилися у спільну базу Коаліції – «I-doc».

Волонтери Центру здійснили опитування в шелтерах для ВПО в 31 населеному пункті Івано-Франківської, Львівської, Чернівецької, Тернопільської областей. Була налагоджена співпраця для записів свідчень зі структурами, де здійснювалася підтримка внутрішньо переміщених осіб – хабом «Я-Херсон», Благодійним фондом «Карітас УГКЦ», Благодійним фондом «Рокада», центром «Я-Маріуполь» [4]. Зазначимо також, що активісти ініціативи також працювали над підготовкою серії аналітичних матеріалів; заносили дані з відкритих джерел в «Українські архіви Мнемоніки». Протягом 2022-2025 рр. з ініціативи Центру відбулися три міжнародні науково-практичні конференції «Російські воєнні злочини – від документування до покарання», під час яких обговорювалися проблеми документування злочинів росіян.

Водночас у березні 2022 р. у відповідь на повномасштабне російське вторгнення трьома правозахисними організаціями – Харківською правозахисною групою, Центром громадянських свобод і Українською Гельсінською спілкою з прав людини була заснована ініціатива – «Трибунал для Путіна», яка за три роки праці задокументувала майже 85 тисяч воєнних злочинів і зробила дев'ять подань до Міжнародного кримінального суду [5].

Працівники правоохоронних органів визнають значення громадських організацій у справі документування злочинів рф. Так, представник Департаменту протидії злочинам, вчиненим в умовах збройного конфлікту, Офісу генпрокурора Олексій Козакевич в інтерв'ю «Суспільному» визнав, що фіксація воєнних злочинів, яку здійснюють неурядові організації, полегшує роботу правоохоронним органам: «За ініціативи Офісу генерального прокурора, а також громадських організацій, впроваджено в роботу ряд ресурсів, які частково полегшують і спрощують процедури – як для осіб, що постраждали, так і для правоохоронної системи в частині збору та обробки інформації».

Важливою є експертно-аналітична взаємодія громадського сектору з органами влади. Так, експертна рада при Міністерстві реінтеграції тимчасово окупованих територій України, у складі якої є представники право-

захисних організацій, працює над удосконаленням державної системи моніторингу та документування порушень прав людини, міжнародного гуманітарного права тощо збройними силами та державними органами рф [9].

6 вересня 2024 р. низка правозахисних громадських організацій та Офіс генерального прокурора підписали Меморандум про взаєморозуміння та співпрацю, який оформив принципи співпраці між громадськими організаціями та громадським сектором і впровадження стандартів взаємодії органів прокуратури з інститутами громадянського суспільства у питаннях притягнення до кримінальної відповідальності осіб, винних у вчиненні воєнних злочинів [2].

Важливою є безпосередня участь правозахисного сегмента громадянського суспільства у справі документування воєнних злочинів, бо саме правозахисні організації мають зазвичай вищий рівень довіри в суспільстві ніж державні структури. Такі організації, збираючи дані та свідчення жертв, поєднують методи психологічної, правової, реабілітаційної підтримки постраждалих, що сприяє зниженню наслідків психотравматичного впливу. Низка організацій ініціювала анонімне збирання свідчень жертв та свідків злочинів. Щоправда, у таких випадках ускладнюються належне юридичне оформлення та відкриття проваджень правоохоронними органами. Водночас зрозуміло, що громадські організації не мають повноважень правоохоронних органів щодо проведення оперативно-слідчих та інших дій і не заміняють традиційні методи правосуддя.

Крім того, завдяки спільним зусиллям із документування злочинів, які докладають державні органи України разом із широким колом міжнародних організацій і держав, а також професійним сегментом організацій громадянського суспільства, в інформаційному просторі постійно присутні повідомлення про злочини рф та її військових, що гарантує стабільне фокусування уваги на них.

Отже, громадські організації завдяки більшій довірі людей до волонтерських структур, ніж до офіційних державних органів, активно працюють над формуванням бази свідчень воєнних злочинів, злочинів проти людяності та геноциду та інформують міжнародну спільноту про злочини рф. Діяльність громадських ініціатив доповнює роботу правоохоронних структур та інших державних організацій у справі відновлення справедливості після масштабних порушень прав людини в результаті злочину агресії рф.

Список використаних джерел:

1. Адамович С. Про геноцид проти українців мріє не лише путін, а й кожен російський солдат, що ступив на нашу землю. *Галичина*. URL: https://galychyna.if.ua-/analytic/vid-dokumentuvannya-do-pokarannya-sergiy-adamovich-pro-genotsid-proti-ukrayintsiv-mriye-ne-lishe-putin-a-y-kozhen-rosiyskiy-soldat-shho-stupiv-na-nashu-zemlyu/?fbclid=IwAR11epCg-2NO7Q-Zvh9830bF6rlQCtRy_ykGnOVzcPUjFDWtKh7dHzyO4As (дата звернення: 10.05.2025).
2. Головатий Д. Меморандум про співпрацю з ОГП підписали понад 20 громадських організацій. *Детектор Медіа*. 2024. URL: https://cs.detector.media/community/texts/186277/2024-09-09-gromadski-organizatsii-spivpratsyuvatymut-z-ofisom-gen-prokurora-dlya-rozsliduvannya-voiennykh-zlochyniv/ (дата звернення: 16.09.2022).
3. Лукашова С. Перші справи та сотні фігурантів. Як Україна розслідує воєнні злочини росіян і чому виникають труднощі. *Українська правда*. 2022. URL: https://www-.pravda.com.ua/articles/2022/05/17/7346641/ (дата звернення: 16.09.2022).
4. Мадрига Т. Б. Єдності сила. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2025. 456 с.
5. «Ми мріємо стати непотрібними»: ініціатива “Трибунал для Путіна” (T4P) презентувала результати роботи за три роки. *Трибунал для Путіна*. URL: https://t4pua.-org/2859 (дата звернення: 16.09.2022).
6. Nagamatsu S. War, Crimes, and Terrorism. In: Abe, S., Ozawa, M., Kawata, Y. (eds) *Science of Societal Safety*. Trust, vol 2. Springer, Singapore, 2019. P. 102.
7. Палій Г. О. Участь українських організацій громадянського суспільства в документуванні вчинених РФ в Україні злочинів. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-05/dokumentuv_zlochiniv_paliy_0505202.pdf (дата звернення: 16.09.2022).
8. Полонений росіянин отримав довічне за вбивство цивільного. *Українська правда*. 2022. URL: https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/23/7347972/ (дата звернення: 16.09.2022).
9. Прізова В. Воєнні злочини РФ в Україні: громадські організації, що документують їх та збирають свідчення для трибуналу. *Суспільне*. 2022. URL: https:-//suspilne.media/523271-voenni-zlocini-rf-v-ukraini-gromadski-organizacii-so-dokumentuut-ih-ta-zbiraut-svidcenna-dla-tribunalu/ (дата звернення: 17.09.2022).
10. Сидоренко С. У геноциді винний не лише Путін. *Європейська правда*. 2022. URL: https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/10/25/7149327/ (дата звернення: 25.10.2022).
11. Україна 5 ранку. *5am.in.ua*. URL: https://www.5am.in.ua/ (дата звернення: 16.09.2022).

УДК 342

Ольга Балинська,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри теорії, історії та конституційного права,
Львівський державний університет внутрішніх справ
ORCID: 0000-0002-0168-143X
Андрій Радченко,
аспірант кафедри теорії, історії та конституційного права,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
м. Львів, Україна
ORCID: 0009-0007-7300-7472

СИСТЕМА ДОЗВОЛІВ ТА ОБМЕЖЕНЬ У ЗДІЙСНЕННІ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ВІЛЬНЕ ПОШИРЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасних умовах війни та глобальних інформаційних викликів особливого значення набуває питання забезпечення належного балансу між вільним доступом і поширенням інформації та необхідністю протидії загрозам, що виникають в інформаційному просторі. Дослідження правових засад балансу між приватними та публічними інтересами дає змогу визначити їх місце у системі основоположних прав і свобод, а також проаналізувати механізми правового регулювання, зокрема в правоохоронній діяльності, спрямовані на забезпечення ефективного та безпечного функціонування демократичного суспільства.

Наведемо декілька аспектів, що стосуються цієї проблематики.

Перший із таких чинників – це *конституційна основа*. Право на вільне поширення інформації є одним із фундаментальних прав людини, яке становить основу демократичного устрою та забезпечує розвиток громадянського суспільства. Конституція України [1] у статті 34 гарантує кожному свободу поширювати інформацію, проте його реалізація не є абсолютною і може обмежуватися законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності, громадського порядку, захисту прав людей.

Другий – це *баланс між свободою та безпекою*. Особливо актуальним є обмеження свободи інформації у разі загроз національній безпеці. Відповідно до Стратегії інформаційної безпеки України (затвердженої Указом Президента України № 685/2021) [2], пріоритетними завданнями є протидія дезінформації, пропаганді війни, кібератакам та іншим загрозам інформаційній стабільності держави. Стратегія наголошує, що

забезпечення інформаційної безпеки повинно відбуватися з дотриманням принципів необхідності та пропорційності, тобто держава втручається лише настільки, наскільки це необхідно для захисту національної безпеки, і застосовує мінімальні обмеження для збереження балансу з правом громадян на інформацію.

Такий підхід забезпечує гармонізацію національного законодавства із міжнародними стандартами у сфері прав людини та гарантує, що обмеження свободи інформації є законними, обґрунтованими та спрямованими виключно на захист державних інтересів і безпеки громадян.

Третій – *міжнародно-правові стандарти.* Європейська конвенція з прав людини [3] (ст. 10) та практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) встановлюють чіткі межі допустимого втручання держави у свободу поширення інформації. Зокрема, вони наголошують, що будь-які обмеження цієї свободи мають бути винятковими, передбаченими законом, переслідувати легітимну мету (наприклад, захист національної безпеки, прав інших осіб або запобігання злочинам) та залишатися пропорційними до досягнення цієї мети. Практика ЄСПЛ підкреслює, що держави мають балансувати між необхідністю захисту суспільних інтересів та забезпеченням основоположного права на інформацію.

Четвертий – *принцип пропорційності обмежень*. Цей принцип у сфері правоохоронної діяльності є основою забезпечення балансу між необхідністю захисту суспільних інтересів і гарантією основоположних прав людини. Його суть полягає у тому, що будь-яке втручання держави у свободу поширення інформації має бути не лише формально законним, а й обґрунтованим реальною потребою, яка відповідає критерію «необхідності в демократичному суспільстві». Такий підхід означає, що правоохоронні органи зобов'язані обирати ті засоби впливу, які мінімально обмежують свободу слова, забезпечуючи при цьому ефективний захист суспільства від загроз.

П'ятий чинник – *правоохоронний вимір*. Адже працівники правоохоронних органів несуть відповідальність за забезпечення реалізації права громадян на доступ до інформації, водночас вони наділені повноваженнями обмежувати це право у випадках, передбачених законом, наприклад, під час проведення досудового розслідування, для захисту державної таємниці або охорони персональних даних. Такі обмеження, спрямовані на забезпечення безпеки суспільства та захист законних інтересів осіб, мають відповідати принципам необхідності та пропорційності. Окрім того, правоохоронні органи повинні діяти у межах закону, сприяючи довірі громадян до державних інституцій та зміцненню суспільного порядку. Забезпечення балансу між правом на інформацію та

захистом безпеки держави є одним із ключових аспектів ефективної правоохоронної діяльності.

Шостий аспект стосується *сфери особливих обмежень*. У діяльності правоохоронних органів особливо важливим є застосування обмежень, спрямованих на:

– нерозголошення відомостей, що стосуються досудового розслідування;

– захист персональних даних та приватного життя громадян;

– збереження службової та професійної таємниці;

– запобігання поширенню інформації, яка може зашкодити безпеці оперативних заходів або ефективності правоохоронної діяльності.

Правові підстави таких обмежень визначаються законодавством України, водночас застосування цих обмежень повинно здійснюватися з урахуванням принципу необхідності та пропорційності, забезпечуючи баланс між правом громадян на інформацію та завданнями безпеки держави і суспільства.

Сьомий чинник – це *сучасні виклики*. Умови воєнного стану, зростання гібридних загроз та швидка цифровізація посилюють роль правоохоронних органів у контролі та регулюванні інформаційних потоків. Вони вимагають нових підходів до визначення меж свободи слова, забезпечення прав людини та водночас гарантування безпеки держави і суспільства. Особливо актуальним стає протидія дезінформації, пропаганді війни, кібератакам та маніпуляціям у цифровому середовищі, при цьому кожне втручання має відповідати принципам законності, пропорційності та необхідності для захисту національних інтересів.

Восьмий, мабуть, підсумковий або ж резолютивний чинник – це необхідність *підвищення правової культури суспільства*. Ефективність системи обмежень і дозволів визначається не лише законодавчими нормами, а й рівнем правової культури громадськості та професійною підготовкою працівників правоохоронних органів. Високий рівень правової свідомості дозволяє їм одночасно забезпечувати безпеку громадян і повноцінно реалізовувати їхні конституційні права та свободи. Отже, правова культура є фундаментом для побудови збалансованої системи безпеки, де захист суспільних інтересів не порушує основоположних свобод людини.

Наведемо декілька прикладів судової практики (як міжнародної, так і української), що стосуються меж здійснення права на вільне поширення інформації та його обмежень у контексті правоохоронної діяльності.

Показовими є справи, які розглянув основний серед регіональних міжнародних органів із прав людини – *Європейський суд з прав людини* (ЄСПЛ):

Справа «Хендісайд проти Сполученого Королівства» (Handyside v. the United Kingdom) (1976) [4]: Суд підкреслив, що свобода вираження поглядів поширюється не лише на «інформацію» чи «ідеї», які сприймаються прихильно, але й на ті, що «ображають, шокують чи турбують». Водночас Суд визнав можливість обмежень у сфері моралі та захисту неповнолітніх.

Справа «Лінгенс проти Австрії» (Lingens v. Austria) (1986) [5]: ЄСПЛ наголосив, що публічні діячі мають бути готові до більш широкої критики, ніж приватні особи. Обмеження свободи поширення інформації повинні бути «необхідними в демократичному суспільстві».

Справа «Обсевер та Гардіан проти Сполученого Королівства» (Observer and Guardian v. the United Kingdom) (1991) [6]: Суд визнав, що тимчасова заборона на публікацію матеріалів, які стосувалися діяльності спецслужб, може бути виправданою для захисту національної безпеки.

Справа «Шабанов і Трен проти Росії» (Shabanov and Tren v. Russia) (2016) [7]: ЄСПЛ встановив порушення ст. 10 Конвенції у зв'язку з покаранням журналістів за критику правоохоронців. Суд зазначив, що втручання держави було непропорційним.

Із практики *Конституційного Суду України* (КСУ):

Рішення від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016 [8]: Згідно із правовою позицією, сформульованою КСУ, «обмеження щодо реалізації конституційних прав і свобод не можуть бути свавільними та несправедливими, вони мають встановлюватися виключно Конституцією і законами України, переслідувати легітимну мету, бути обумовленими суспільною необхідністю досягнення цієї мети, пропорційними та обґрунтованими; у разі обмеження конституційного права або свободи законодавець зобов'язаний запровадити таке правове регулювання, яке дасть можливість оптимально досягти легітимної мети з мінімальним втручанням у реалізацію цього права або свободи і не порушувати сутнісний зміст такого права».

Рішення від 22 березня 2023 року № 3-р(ІІ)/2023 [9]: КСУ наголосив, що обмеження конституційних прав і свобод не можуть бути свавільними або несправедливими. Вони мають бути встановлені виключно Конституцією або законом, переслідувати правомірну мету, відповідати суспільним потребам, бути пропорційними й не порушувати сутності права.

Дещо із розглянутого *Верховним Судом України* (ВС):

- *Справа № 554/11837/14-а* [10]: Суть справи стосується обмеження доступу до інвестиційного договору через договірне положення про конфіденційність. ВС дійшов висновку, що таке положення не може бути підставою для відмови, оскільки будівництво стосується майна громади м. Києва, а тому становить суспільний інтерес.

- *Справа № 804/7312/15* [11]: Запитувалась інформація з Єдиного державного реєстру досудових розслідувань (ЄДРДР). Суд визнав відмову прокуратури неправомірною, аргументувавши, що запитувана інформація не стосується оперативної таємниці або внутрівідомчої кореспонденції.

- *Справа № 820/5938/16* [12]: Позивач оскаржував відмову прокуратури надати інформацію про корупційне правопорушення держвиконавця, мотивуючи це обмеженим доступом. ВС вказав, що прокуратура не проаналізувала потенційні ризики або переваги доступу до інформації, тому обмеження було необґрунтованим.

- *Роз'яснення щодо форми надання інформації (справа № 820/4283/17)* [13]: Суд указав, що розпорядник повинен надати інформацію у форматі (паперовий чи електронний), зручному для запитувача, якщо це не створює надмірного навантаження.

- *Справа № 910/5504/21 (постанова № 111644717 від 07.06.2023)* [14]: ВС нагадав, що свобода думки і слова (ст. 34 Конституції) може бути обмежена лише законом і в особливих інтересах – національної безпеки, територіальної цілісності, громадського порядку, охорони здоров'я, репутації, дотримання прав інших осіб, чи недопущення розголошення конфіденційної інформації.

Із практики *Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду* (КАС ВС):

- *Проміжні оцінки практики у військовий час* [15]: Голова КАС ВС Михайло Смокович у листопаді 2024 року наголосив на важливості балансу між національною безпекою та доступом до публічної інформації навіть під час воєнного стану. Він згадав справу ЄСПЛ «Володимир Торбіч проти України» (липень 2023) щодо відмови надати журналісту важливу суспільну інформацію – приклад того, коли відмова порушує право на інформацію.

Отже, баланс між свободою поширення інформації та безпекою держави є ключовим для функціонування демократичного суспільства. Обмеження свободи слова можливі лише на законних підставах, у межах необхідності та пропорційності, для захисту національної безпеки, громадського порядку та прав інших осіб. Міжнародні стандарти ЄСПЛ підкреслюють винятковий характер таких обмежень, а практика показує, що

суди визнають **високу цінність свободи поширення інформації**, проте одночасно визначають **винятковий характер обмежень** та **обов'язок держави довести їхню необхідність і пропорційність**. Своєю чергою, правоохоронні органи повинні застосовувати ці обмеження ефективно та обґрунтовано. Високий рівень правової культури та професійна підготовка працівників забезпечують поєднання захисту безпеки та гарантування основоположних прав людини.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки» : Указ Президента України від 15 жовтня 2021 р. № 685/2021. URL: https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069
3. Європейська конвенція з прав людини (Конвенція про захист прав і основних свобод людини) від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
4. Handyside v. the United Kingdom, App. no. 5493/72, 7 December 1976. *European Court of Human Rights*. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57499
5. Lingens v. Austria, App. no. 9815/82, 8 July 1986. *European Court of Human Rights*. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57523
6. Observer and Guardian v. the United Kingdom, App. no. 13585/88, 26 November 1991. *European Court of Human Rights*. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57705%22]}
7. Shabanov and Tren v. Russia, App. no. 27092/10 and 27129/10, 15 December 2016. *European Court of Human Rights*. URL: https://ips.ligazakon.net/document/ES005876
8. Рішення Конституційного Суду України від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016 (справа про відстрочку виконання рішень). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-16#Text
9. Рішення Конституційного Суду України від 22 березня 2023 року № 3-р(II)/2023. URL: https://ccu.gov.ua/dokument/3-rii2023
10. Постанова Дніпропетровського апеляційного адміністративного суду від 25 травня 2018 р. у справі № 554/11837/14-а. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://zakononline.ua/court-decisions/show/83105365
11. Постанова Запорізького окружного адміністративного суду від 15 липня 2016 р. у справі № 804/7312/15. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/75644648
12. Постанова Харківського окружного адміністративного суду від 20 вересня 2017 р. у справі № 820/5938/16. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/76614337
13. Ухвала Другого апеляційного адміністративного суду від 26 квітня 2018 р. (справа № 820/4283/17). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/74002808

14. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 7 червня 2023 р. у справі № 910/5504/21. *Протокол*. URL: https://protocol.ua/ua/postanova_kgs_vp_vid_07_06_-2023_roku_u_spravi_910_5504_21/

15. Про забезпечення права на доступ до публічної інформації в умовах правового режиму. *Верховний Суд*. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1696751/

УДК 343.1

Ірина Басиста,
докторка юридичних наук, професорка,
професорка кафедри права імені академіка УАН о. Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID ID: 0000-0001-9707-7386
Богдан Щур,
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії правових наук України,
завідувач кафедри кримінального права та процесу,
Львівський торговельно-економічний університет,
м. Львів, Україна
ORCID ID: 0000-0003-2139-2317

СПЕЦІАЛЬНИЙ ТРИБУНАЛ ЩОДО ЗЛОЧИНУ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: КРАЙНІ ІНІЦІАТИВИ (продовження огляду)

Розпочинаючи розгляд задекларованої проблематики, не зайвим буде акцентувати увагу на коментарях, які наводили у Euronews, про те, що «спеціальний трибунал Ради Європи щодо злочину агресії Росії проти України не судитиме правителя Росії Володимира Путіна доти, доки він перебуває на посаді президента» [1]. «…трибунал не зможе розпочати навіть заочне слухання його справи. Такий процес можливий лише після того, як він покине свою посаду» [1]. «Такі ж імунітети поширюватимуться на прем'єр-міністра Росії та міністра закордонних справ. Судовий розгляд щодо цих високопосадовців може відбутися лише за умови їхньої фізичної присутності в залі суду. Це малоймовірно, оскільки Росія не визнає вторгнення в Україну злочином і категорично відмовляється від співпраці із західними партнерами» [1]. Також можемо знайти й протилежні переконання, як-от те, що «спецтрибунал за злочин агресії проти України передбачає притягнення до відповідальності 20 російських чиновників, як повідомило джерело Deutsche Welle (DW). За його словами, конкретний список складе українська сторона, але вже відомо, що ці

особи мають не персональний, а функціональний, тобто пов'язаний з їхніми посадами імунітет, який їх не захистить. Йдеться про високопосадових політичних та військових лідерів, відповідальних за планування, підготовку, ініціювання та здійснення злочину агресії проти України. Спочатку повідомлялося, що спецтрибунал поширюватиметься на вищих посадових осіб країни, однак їх не судитимуть доти, доки вони не покинуть свої посади. Проте це не завадить вести проти них розслідування, результатом якого стане підготовка обвинувального висновку. А висунути звинувачення та видати ордер на арешт суд зможе вже після зняття недоторканності, розповіло інше джерело, близьке до створення трибуналу. При цьому процес може бути заочним» [2].

Поряд із вищенаведеними різновекторними прогнозами ініціативи щодо створення спеціального трибуналу не припиняються, ба більше того – на сьогоднішній день вже маємо Угоду про створення Спеціального трибуналу для росії. Але шлях до неї був тривалим і нелегким. Так, «ідею створення окремого суду для розгляду злочину агресії вперше було озвучено Британією у 2022 році. Тоді її підтримала як українська влада, так і адміністрація президента США Джо Байдена, яка виділила фінансування та направила американських прокурорів для допомоги в організаційній роботі. Однак із поверненням Дональда Трампа до Білого дому США припинили участь в ініціативі. У березні Вашингтон оголосив про вихід із ICPA. Наразі в Основній групі із заснування спецтрибуналу, яка розробляла концепцію майбутнього суду з 2023 року, перебувають 38 країн» [2].

У попередніх оглядах [3, с. 24-29; 4, с. 129-133], серед іншого, вже йшлося й про такі кроки, як презентація декларації щодо створення спеціального трибуналу для покарання за злочин агресії проти України та про надважливість окремих із ініціатив коаліції зі створення спецтрибуналу щодо злочину агресії рф [4, с. 129-133; 5].

Варто вкотре зауважити, що єдності щодо моделі такого трибуналу не спостерігалося впродовж крайніх трьох років, так як йшлося про доцільність створення «гібридного трибуналу» [6; 7] та його неприпустимість [8], спеціального трибуналу за різними моделями [9], інтернаціоналізованого трибуналу [7] тощо. «Справу щодо злочину агресії можна було б порушити в МКС на запит Радбезу ООН, проте наявність у росії права вето виключає цей варіант» [10]. У кінцевому результаті зазначалося, що «спеціальний суд створюється західними країнами у Гаазі (Нідерланди) з урахуванням Ради Європи. Свою юрисдикцію він отримає від України. Інструмент ґрунтується на моделі Нюрнберзького трибуналу, який судив нацистських злочинців після Другої світової війни. Передбачалося, що прокурор спецтрибуналу розгляне докази, зібрані Міжнародним центром переслідування злочину агресії (ICPA) у Гаазі, про який нижче розлого

йтиме мова, а також досьє з аналогічними матеріалами, передане Україною»[10].

Отож, одна із важливих, анонсованих вище подій на цьому шляху відбулася у липні 2023 року – це початок роботи Міжнародного центру з переслідування за злочин агресії проти України (ICPA), «…який є *унікальним судовим центром, інтегрованим в Євроюст для сприяння національним розслідуванням злочину агресії, пов'язаного з війною в Україні»* [11]. Серед значущих наступних подій у цій царині слід згадати й про те, що 30 квітня 2024 року «Комітет міністрів Ради Європи доручив Генеральному секретарю організації Марії Пейчинович-Бурич готувати проєкт відповідної угоди щодо трибуналу між РЄ та Україною. Зазначається, що це практичний крок до створення трибуналу, на якому російські терористи повинні відповісти за усі воєнні злочини, які вони скоїли проти України та українського народу. Раніше «Флот 2017» писав, що представники 44 держав підтримали політичну декларацію конференції «Відновлення справедливості для України», що проходила в Гаазі. У ній висловили підтримку створенню спецтрибуналу щодо злочину агресії» [12]. «Міністр закордонних справ України констатував, що якщо на початку повномасштабної війни до ідеї спецтрибуналу ставилися скептично, то тепер її підтримують багато країн і вона знайшла відображення у підсумковій декларації конференції» [13]. «Також повідомлялося, що Делегація Парламентської асамблеї Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ПА ОБСЄ) на чолі з президенткою Піа Каумою 5-6 лютого працювала у Києві в рамках офіційного візиту до України. На спільному засіданні з Постійною делегацією Верховної Ради були обговорені питання відповідальності агресора, створення Спецтрибуналу для розслідування злочину агресії» [12].

Фактично через рік «посадовці Європейського Союзу привітали «значний крок» до створення спеціального трибуналу щодо російської агресії проти України – про це заявила, зокрема, пресслужба Європейської комісії 4 лютого. Правознавці Європейської комісії, Зовнішньополітичної служби ЄС, Ради Європи, України та ще 37 країн «заклали правові основи для заснування Спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України». За повідомленням, учасники також визначили ключові елементи «попереднього статуту Шумана» – основного правового тексту, який регулюватиме функціонування Спеціального трибуналу. У пресслужбі зустріч назвали «проривом у процесі, що триває, щодо забезпечення відповідальності за злочин агресії проти України, а також для підтримки системи міжнародного кримінального правосуддя» [14]. «Також Єврокомісія ухвалила рекомендацію Раді Європи щодо участі в офіційних переговорах щодо створення Комісії з міжнародних позовів для України» [14].

Також на початку лютого 2025 року генсек Ради Європи Ален Берсе підтвердив, що «*Core Group* знайшла компроміси і рішення з усіх важливих питань» [15]. Місяцем пізніше, за підсумками засідання Core Group у Страсбурзі 19-21 березня, від генсека Ради Європи пролунала чергова знакова заява про те, що «група держав (Core Group) зі створення спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України завершила підготовку технічних і юридичних документів для його запуску на базі Ради Європи» [16]. Як писала Le Monde, і на неї покликаються національні інформаційні ресурси, що «група держав, що працюють у рамках Ради Європи над створенням «спеціального трибуналу» для засудження осіб, відповідальних за злочини агресії РФ проти України, завершили формування юридичних документів, необхідних для його запуску» [17]. «Після двох років напруженої роботи тексти готові до розгляду на політичному рівні. Я вдячний усім країнам та експертам, які доклали таких значних зусиль. Винні неминуче мають бути притягнуті до відповідальності, зокрема за злочин агресії проти України, щоб зміцнити міжнародне кримінальне право», – заявив міністр закордонних справ України» [17].

Тим часом «впродовж 24-26 березня у Гаазі пройшло перше засідання Міжурядового переговорного комітету щодо міжнародного договору зі створення Комісії з розгляду заяв для України» [18]. Знаковим був і Міжнародний саміт у Бучі, який відбувся 31 березня, тобто у третю річницю деокупації Бучі Київської області. До столиці України прибули спікери та віцеспікери парламентів країн Європи, і на цьому заході було ухвалено «спільну заяву про необхідність розслідувати кожен воєнний злочин РФ, покарати винних і не допустити повторення трагедій». За словами Голови Верховної Ради України «разом із делегаціями парламентів демократичних країн була ухвалена спільна заява, яка містить чіткий сигнал для всього світу: агресія не може залишитися безкарною, а справедливість має перемогти» [19].

Також «наприкінці березня 2025 року вже було представлено проєкти трьох установчих документів, у тому числі статуту та угоди про управління трибуналом» [10]. Потребувалося схвалення двома третинами учасників Ради Європи. Задля цього потрібні були голосування у своїх парламентах щодо третього установчого документа трибуналу – угоди про управління, оскільки це питання фінансів та політичної позиції. Прогнозовано, що на ратифікацію потрібні місяці [10]. Непересічною подією була «9 травня у Львові зустріч міністрів закордонних справ країн, що входять до коаліції, яка працює над створенням спеціального трибуналу для притягнення Росії до відповідальності за злочини, скоєні проти України. Під час зустрічі коаліція висловила політичну підтримку ініціативі зі створення такого трибуналу. Про це повідомляється у спільній заяві коаліції, яку

опублікувало Міністерство закордонних справ України, передає «ДС» [20]. Глави МЗС та інші представники держав-учасниць коаліції зі створення спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України схвалили створення спецтрибуналу, посилаючись на Резолюції Генасамблеї ООН щодо агресії проти України та Віденсько-Ризьку заяву коаліції держав від 22 листопада 2024 року» [20]. Анонсувалося, що «наступний крок на шляху до формалізації трибуналу буде на засіданні Комітету міністрів Ради Європи в Люксембурзі 13-14 травня 2025 року» [20].

А вже «у червні 2025 року Україна і Рада Європи уклали Угоду про створення Спеціального трибуналу для росії. Але першого вироку Спецтрибуналу слід очікувати не раніше 2029-2030 року. Про це розповів Антон Кориневич, директор Департаменту міжнародного права МЗС України та агент України в Міжнародному суді ООН, пише NV. За словами А. Кориневича, висунення перших обвинувачень прокурором Спецтрибуналу можливо у 2028 році. «Щоб говорити про часові межі, нам треба розуміти, коли почне працювати трибунал, коли в нас буде приміщення в Гаазі, коли будуть обрані прокурор та судді тощо. Це дуже багато факторів», – каже Кориневич. Також зараз неможливо сказати, скільки обвинувачених постане перед Спецтрибуналом … наш трибунал називається *Спеціальний трибунал щодо злочину агресії проти України* – без вказівки на те, від якої держави. Коло потенційних обвинувачених необмежено, тому це може бути керівництво не тільки РФ … У Статуті Спеціального трибуналу немає жодного слова про персональні імунітети «Трійки» [Путін, Мішустін, Лавров], це була принципова позиція України. Але дійсно, поки «Трійка» на посаді, судді тимчасово призупиняють провадження. Як тільки вона залишає посаду, відповідно, провадження автоматично відновлюються. Це компроміс, якого ми змогли досягти. Також є положення про те, що Спеціальний трибунал не визнає жодних функціональних імунітетів. І, що дуже важливо, можливість заочних проваджень. Ми переконані, що це одна з ключових характерних рис цього трибуналу. Тому що ніхто інший в міжнародному праві цих людей заочно засудити не може. А цей трибунал зможе», – сказав, зокрема, агент України в Міжнародному суді ООН» [21].

Список використаних джерел:

1. Д'яконов І. Путіна не судитимуть за воєнні злочини, поки він залишається президентом – Euronews. *Українська правда*. 11.04.2025. URL: https://-www.pravda.com.ua/news/2025/04/11/7507048/

2. Трибунал у Гаазі готує розслідування щодо десятків російських чиновників. *Інформаційний спротив*. 22.04.2025. URL: https://sprotyv.info/obshchestvo/tribunal-u-gaazi-gotuє-rozsliduvannya-shhodo-desyatkiv-rosijskih-chinovnikiv/

3. Басиста І. В. Притягнення до відповідальності за агресію (нові кроки до створення Міжнародного трибуналу) (продовження огляду). *Актуальні питання кримінального провадження у сучасних умовах*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (31 трав. 2023 року, Одеса). Одеса : Одеський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 24–29.

4. Басиста І. В. Нові кроки для притягнення до відповідальності за агресію (крайні ініціативи щодо створення Міжнародного трибуналу) (продовження огляду). *V Харківський кримінальний процесуальний полілог «Кримінальний процес: сучасний вимір та проспективні тенденції»* (Харків, 15 листоп. 2023 року). Харків : Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Право, 2023. С. 129–133.

5. Комітет Палати представників Конгресу США підтримав резолюцію про спецтрибунал для рф. *АрміяInform*. 17.05.2023. URL: https://armyinform.com.ua/2023-/05/17/komitet-palaty-predstavnykiv-kongresu-ssha-pidtrymav-rezolyucziyu-pro-specztrybunal-dlya-rf/

6. США продовжують наполягати на «гібридному трибуналі» щодо злочину агресії. *Європейська правда*. 3.07.2023. URL: https://www.eurointegration.com.ua/news-/2023/07/3/7164918/

7. Катриченко Т. Трибунал для Путіна. Чому вирок президенту РФ зробить неможливими перемовини про мир з ним. *Focus.ua*. 28.08.2023. URL: https://focus.ua-/uk/politics/588258-tribunal-dlya-putina-chomu-virok-prezidentu-rf-zrobit-nemozhlivimi-peremovini-pro-mir-z-nim

8. Прем'єрка Естонії проти «гібридного трибуналу»: Це дозволить Путіну уникнути відповідальності. *Європейська правда*. 24.04.2023. URL: https://www.euro-integration.com.ua/news/2023/04/24/7160438/

9. Лідери 37 країн-учасниць коаліції щодо спецтрибуналу над РФ провели дистанційний саміт. *Українська правда*. 9.05.2023. URL: https://www.pravda.com.ua/-news/2023/05/9/7401403/

10. Трибунал у Гаазі готує розслідування щодо десятків російських чиновників. *Спротив*. 22.04.2025. URL: https://sprotyv.info/obshchestvo/tribunal-u-gaazi-gotuє-rozsliduvannya-shhodo-desyatkiv-rosijskih-chinovnikiv/

11. В Гаазі офіційно розпочав свою роботу Міжнародний центр з переслідування за злочин агресії проти України (ICPA). *Офіс Генерального прокурора*. 3.07.2023. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/posts/v-gaazi-oficiino-rozpocav-svoyu-robotu-miznarodnii-centr-z-peresliduvannya-za-zlocin-agresiyi-proti-ukrayini-icpa

12. В Раді Європи готують проєкт угоди щодо трибуналу над росією: подробиці. *Флот 2017*. 30.04.2024. URL: https://flot2017.com/v-radi-ievropy-hotuiut-proiekt-uhody-shchodo-trybunalu-nad-rosiieiu-podrobytsi/

13. Декларацію конференції «Відновлення справедливості для України» в Гаазі підписали 44 держави. *Спротив*. 3.04.2024. URL: https://sprotyv.info/politica-/deklaracziyu-konferencziї-vidnovlennya-spravedlivosti-dlya-ukraïni-v-gaazi-pidpisali-44-derzhavi/

14. «Правосуддя наближається»: у ЄС кажуть про прогрес до створення спецтрибуналу щодо агресії Росії. *Радіо Свобода*. 4.02.2025. URL: https://www.radio-svoboda.org/a/news-es-prohres-stvorennia-spectrybunalu/33303245.html

15. Сидоренко С. Трибунал за злочин агресії створять у 2025 році, від Трампа немає негативних сигналів: генсек РЄ. *Європейська правда*. 7.02.2025. URL: https://www.eurointegration.com.ua/interview/2025/02/7/7204432/

16. Павлюк О. Підготовка до створення трибуналу для Путіна на базі Ради Європи завершена. *Європейська правда*. 21.03.2025. URL: https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/03/21/7207740/

17. Давигора О. Рада ЄС вийшла на фінальну стадію створення спеціального трибуналу щодо злочинів РФ в Україні. *УНІАН*. 21.03.2025. URL: https://www.unian.ua/world/viyna-v-ukrajini-rada-yes-zbirayetsya-stvoriti-specialniy-tribunal-shcho-dozlochiniv-rf12953079.html?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR1wO5D-9b49T2Dgp38vQBOcMkQIQYsHkNjVPwOROknaqzySLG8_9IfnBrA8_aem_GTfMa7FEoPp8-2KlH7jTf8A

18. Кричковська У. У Гаазі пройшли перші переговори щодо створення Комісії з розгляду заяв для України. *Європейська правда*. 27.03.2025. URL: https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/03/27/7208114/

19. Агресія РФ не може залишитися безкарною: Міжнародний саміт у Бучі ухвалив спільну заяву. *Укрінформ*. 31.03.2025. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3976947-agresia-rf-ne-moze-zalisitisa-bezkarnou-miznarodnij-samit-u-buci-uhvaliv-spilnu-zaavu.html

20. Костенко В. Спецтрибунал для Росії: яке рішення прийняли іноземні міністри на зустрічі у Львові. *Ділова столиця*. 9.05.2025. URL: https://www.dsnews.ua-/ukr/politics/spectribunal-dlya-rosiji-yake-rishennya-priynyali-inozemni-ministri-na-zustrichi-u-lvovi-09052025-521663

21. Перший вирок Спецтрибуналу можна очікувати у 2029–2030 роках – Кориневич. *ІншеТВ*. 14.08.2025. URL: https://inshe.tv/criminal/2025-08-14/945119

УДК 343.3

Анастасія Бєлан,
здобувачка вищої освіти IV курсу,
факультет соціології і права,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
ORCID ID: 0009-0004-1901-0812
Борис Лук'янчиков,
доцент кафедри інформаційного, господарського
та адміністративного права,
кандидат юридичних наук, доцент,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна
ORCID ID: 0000-0002-4761-5980

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З ДОКАЗАМИ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Збройна агресія Російської Федерації проти України, що розпочалася у 2014 р. та з 24 лютого 2022 р. переросла у повномасштабну війну, призвела до численних воєнних злочинів, які потребують розслідування

у національній та міжнародній юрисдикції. Доведення винуватості можливе лише за умови належного формування та збереження доказів [1].

Воєнні злочини є серйозними порушеннями міжнародного гуманітарного права, закріпленими у статті 8 Римського статуту Міжнародного кримінального суду та статті 438 Кримінального кодексу України. Поняття «воєнний злочин» формувалося від античності до сучасності, але чітко визначилося після прийняття Женевської конвенції 1864 р. [2, 3].

Кримінальне провадження — складний інформаційно-пізнавальний процес, що здійснюється у визначеній законом формі, а відхилення від неї робить зібрані дані недопустимими як докази. Умови воєнного стану вимагають особливих підходів до збирання й фіксації як традиційних, так і цифрових доказів.

Для розслідування воєнних злочинів важливе значення мають як класичні речові докази — зброя, боєприпаси, сліди руйнувань, так і новітні цифрові: відео, фото, супутникові знімки, записи камер спостереження. «Країни ЄС на даний момент опитують людей, збирають їхні свідчення, фото, відео. Європол допомагає їх аналізувати, а Євроюст організував спеціальну слідчу групу для розслідування воєнних злочинів», — говорить Ілва Йоганссон, єврокомісарка з питань внутрішніх справ [4].

Криміналістика розробляє методи виявлення, фіксації й дослідження слідів воєнних злочинів, які відрізняються масштабністю, особливостями обстановки та необхідністю співпраці з міжнародними структурами. Бойова обстановка змушує слідчих швидко реагувати на події, фіксувати сліди правопорушення, збирати вихідні дані та призначати експертизи без етапу попередньої перевірки.

Огляд місця події ускладняється мінуванням території, обстрілами та руйнуванням інфраструктури, тому значного поширення набуло застосування дронів, 3D-сканерів, супутникових знімків тощо. Обов'язковим документом, в якому відображається проведена процесуальна дія, є протокол огляду та фото-, відеофіксація, із відображенням не лише слідів злочину, а й загального стану місцевості [5].

Документування показань потерпілих і свідків здійснюється за міжнародними стандартами, зокрема за «Istanbul Protocol», з аудіо- та відеозаписом. Особливе місце займають цифрові докази: матеріали з камер, мобільних телефонів, соціальних мереж. Перевірка їх автентичності проводиться шляхом аналізу метаданих, геолокації, цифрових слідів редагування із застосуванням OSINT-методів (Bellingcat, Truth Hounds) [6, 7].

Збереження доказів вимагає безперервного «ланцюга збереження» (chain of custody): документування всіх етапів руху від моменту виявлення до передачі в суд [8]. Це гарантує цілісність і достовірність матеріалів,

включно з правильним пакуванням, маркуванням та зберіганням. Цифрові носії інформації (докази) підлягають резервному копіюванню, архівуванню у хмарних сховищах і хешуванню [9]. В Україні створено «Єдиний реєстр досудових розслідувань воєнних злочинів» та ініціативу «Трибунал для Путіна» (T4P), які акумулюють дані від правозахисників [10].

Документування має забезпечувати повноту інформації для іноземних юрисдикцій: плани дій, обставини місії, кроки OSINT-розслідувань, протоколи контактів зі свідками [9]. Практика міжнародних трибуналів щодо колишньої Югославії та Руанди виробила стандарти: суворе дотримання chain of custody, стандартизоване фото- та відеозображення, судово-медичні методики ексгумацій, захист і підтримка свідків, особливо потерпілих від сексуального насильства, активне використання цифрових доказів [11].

Міжнародний кримінальний суд розглядає злочини, вчинені на території України з 2014 р., з особливим акцентом на автентичності та допустимості доказів. В Україні масштабні розслідування проведені у Бучі, Ізюмі та Маріуполі: здійснювалися комплексні огляди, фото- та відеофіксація, відбір ДНК-зразків, залучалися фахівці МКС, Інституту судової медицини та правозахисні організації Bellingcat і Truth Hounds [12].

Отже, фіксація та збереження доказів воєнних злочинів — ключове завдання криміналістики. Надійність і повнота доказів визначають можливість доведення винуватості конкретних осіб у національних і міжнародних судах. Основні проблеми полягають у складності доступу до місць подій, ризику знищення чи фальсифікації доказів, недостатньому технічному забезпеченні та необхідності координації дій між українськими й міжнародними органами. Перспективи розвитку пов'язані з упровадженням сучасних технологій, зокрема штучного інтелекту для аналізу цифрових доказів, створенням міжнародних баз даних, підвищенням кваліфікації слідчих і експертів та формуванням спеціального міжнародного трибуналу щодо агресії проти України.

Список використаних джерел:

1. Rome Statute of the International Criminal Court. UN. 1998. 42 p. URL: https://www.icc-cpi.int/resource-library (дата звернення: 11.09.2025).

2. Репецький В. М., Лисик В. М. Поняття та ознаки воєнних злочинів. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2009. Вип. 1 (15). С. 120–121. URL:https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/09/amp_2009_1_15.pdf (дата звернення: 11.09.2025).

3. Кримінальний кодекс України №2341-III від 05.04.2001. *Відомості Верховної Ради України*. № 25. Ст. 131.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України №4651-VI від 13.04.2012. *Відомості Верховної Ради України*. № 31–32. Ст. 397.

5. Колесник В. А. Огляд місця події в умовах збройного конфлікту. *Вісник кримінального судочинства*. 2022. № 2. С. 45–53.
6. Istanbul Protocol. Manual on the Effective Investigation and Documentation of Torture. UN. 2004. 112 p.
7. Bellingcat Investigations. OSINT methodology. 2022. URL: https://www.bellingcat.com/methodology/ (дата звернення: 11.09.2025).
8. International Criminal Court. Rules of Procedure and Evidence. ICC. 2002. 178 p.
9. Truth Hounds. Methodology of documenting war crimes in Ukraine. 2022. URL: https://truth-hounds.org/methodology (дата звернення: 12.09.2025).
10. Ініціатива «Трибунал для Путіна» (T4P). URL: https://t4pua.org/ (дата звернення: 11.09.2025).
11. ICTY. Rules of Procedure and Evidence. UN. 1993. 130 p.
12. Amnesty International. Ukraine: Investigation of war crimes. 2022. URL: https://www.amnesty.org/en/latest/news/2022/03/ukraine-investigation-of-war-crimes/ (дата звернення: 11.09.2025).

УДК 343.982

Володимир Бондар,
кандидат юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального процесу та криміналістики,
Національна академія Служби безпеки України,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0003-1552-4555

СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ/КЕЙСИ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЗРАДИ: ЗАДАЧІ, АЛГОРИТМИ ТА ПРОГРАМИ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ

Трансформація кримінальної та кримінальної процесуальної політики в умовах воєнного стану, структури, ознак та динамічних показників кримінально-протиправної діяльності у сфері національної безпеки потребують актуальних рекомендацій щодо їх контррозвідувальної, оперативно-розшукової, судово-експертної і доказової діяльності у кримінальному провадженні. Завдання розроблення таких рекомендацій, формулювання практичних інструментів виявлення, розкриття та розслідування покладається на науковців – фахівців у сфері контррозвідувальної діяльності та кримінальної юстиції.

Зокрема представники спецслужб країни-агресора використовують для спілкування певні мобільні додатки («Conota», «NoteCam Lite», з автоматичним визначенням координат зробленого фото чи відео, а також «Timemark: timestamp camera+gps»). Розповсюдженою практикою є пере-дача відомостей через посередників, а також через месенджери та

додатки WickrMe, Zangi, Conversation, Connect, VipNet Client, Alpine Quest, Premise.

Практичними підрозділами органів безпеки та Національної поліції накопичений суттєвий масив кейсів успішної протидії розвідувально-підривній діяльності спецслужб країни-агресора, а тому існує нагальна потреба в узагальненні, методологічному обґрунтуванні та осучасненні відповідних знань у позначених галузях.

Можна виокремити такі слідчі ситуації/кейси початкового етапу розслідування державної зради в умовах воєнного стану:

1. *Виявлення ознак державної зради в результаті проведення відповідних заходів, передбачених Законами України «Про оперативно-розшукову діяльність» та/або «Контррозвідувальну діяльність» (в результаті діяльності оперативних підрозділів згідно спільного зі слідчим плану реалізації матеріалів ОРС/КРС).*

2. *Виявлення ознак державної зради під час досудового розслідування іншого кримінального провадження за фактом учинення іншого кримінального правопорушення (наприклад, під час досудового розслідування терористичного акту та ін.).* У цій ситуації інформацію про виявлене кримінальне правопорушення відображено у відповідних процесуальних документах, а тому необхідним видається ретельне вивчення цих матеріалів та виділення їх в окреме провадження.

3. *Повідомлення про державну зраду, отримане від посадових осіб інших органів правопорядку* – Національної поліції, Державної прикордонної служби, Збройних сил України, Національної гвардії та ін.

4. *Інформація щодо ознак державної зради, отримана з відкритих джерел.*

Для *першої* ситуації притаманним є те, що слідчий вже під час внесення інформації до ЄРДР володіє певними перевіреними відомостями про характер злочину та особу (осіб), яка його скоїла, через що не виникає необхідності у висуненні декількох загальних версій досудового розслідування.

У матеріалах, які надходять слідчому, як правило, наявні також відомості про можливі джерела отримання доказів, що, своєю чергою, надає можливості скласти план початкових слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій. Основними задачами на початковому етапі розслідування є: отримання матеріалів, які надалі набудуть статусу судових доказів, а також підтвердять виявлені в процесі проведення відповідних оперативно-розшукових/контррозвідувальних заходів факти підривної діяльності фігурантів та її припинення. З метою вирішення

вказаних задач під час планування на початковому етапі досудового розслідування передбачається:

а) хто з підозрюваних підлягає затриманню в порядку ст. 208 КПК України, у якій послідовності, де, коли та за яких обставин (при цьому особлива увага звертається на можливість затримання «на гарячому»);

б) у кого з підозрюваних або їх близьких зв'язків необхідно провести обшук;

в) хто має бути допитаний у ролі свідків, коли та в якій послідовності, які факти та обставини підлягають з'ясуванню в процесі допиту кожного свідка;

г) які обставини та в якій послідовності мають з'ясовуватись у процесі перших допитів підозрюваних;

ґ) які негласні слідчі (розшукові) дії необхідно провести з метою успішного проведення запланованих «гласних» слідчих (розшукових) дій, а також з метою легалізації матеріалів контррозвідувальної діяльності.

З метою розв'язання виокремлених ситуацій 2-4 рекомендується вирішити наступні задачі:

- блокування операцій з передаванням криптовалюти певною особою;
- ідентифікація особи або агентурної мережі, яка здійснює криптовалютні операції з метою фінансування дій, які підпадають під ознаки злочину, передбаченого ст. 111 КК України;
- встановити та зафіксувати фактичні дані про те, де, коли та за яких обставин, кому саме з представників іноземної держави (спецслужб рф або їх представникам) громадянин України надав згоду допомагати у проведенні розвідувально-підривної діяльності на шкоду державній безпеці України, які завдання отримав, які дії вчинив, яким саме чином такі дії задали, завдають або можуть завдати шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканості, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України;
- встановити канали зв'язку держрадника зі своїми кураторами (телефони, електронні адреси та додатки, соціальні мережі, закладки посередників тощо), канали фінансування (банківські картки, рахунки, криптогаманці тощо), канали передачі інших матеріальних засобів. У ряді кримінальних проваджень встановлювалось, що за допомогою одних і тих самих телефонів, електронних адрес тощо куратори зі спецслужб рф або їх представники здійснювали взаємодію і з іншими громадянами, які можуть обґрунтовано підозрюватись у державній зраді.

Використання криптовалюти як засобу платежу та приховання окремих видів кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності слідчих органів безпеки, зокрема передбачених ст. 111 КК України, є відмінною ознакою кримінально-протиправної поведінки. Завдяки технологічним особливостям (приховання адреси криптогаманця, кільцевий підпис трансакцій, автоматичний міксер трансакцій, доведення трансакції з нульовим розголошенням), які ускладнюють процес встановлення (деанонімізації) її користувачів з боку органів досудового розслідування (якщо встановлювана особа при взаємодії з криптовалютою не користувалася послугами чи сторонніми клієнт-додатками посередників у вигляді операторів обміну криптовалют або криптобірж), перелік відповідних ідентифікаторів, котрі можуть бути використані слідчим для встановлення фігурантів, може включати:

- адресу (си) криптогаманця, подану у вигляді комбінації літер та цифр, що автоматично обчислюється хеш-функцією його відкритого ключа (наприклад, 12xp5vLoWGJym5xR9yCVPFNoCNxv4Uvjeo);
- хеш трансакції (TxID/TxHash), який генерується при здійсненні переведення для визначення її поточного статусу в блокчейні (наприклад:w337aei0e781fs1aeb5ya38ce01l764298fc2241c464899267e8ed6a7af19);
- інші супутні ідентифікатори здійсненої трансакції: сума, дата та час переведення, комісія за перевід, кількість підтверджень та отримувачів переведення, висота блоку в системі тощо;
- IP-адреса пристрою (вузла), на якому запускається клієнт-додаток для здійснення трансакції. Визначення зазначеного ідентифікатора є теоретично можливим при отриманні контролю над іншими вузлами мережі, до яких встановлювана особа буде підключатися при здійсненні трансакції.

Крім того, у разі взаємодії встановлюваної особи з блокчейном шляхом криптообмінників або криптобірж, перелік ідентифікаторів буде розширюватися за рахунок реквізитів облікових записів, які присвоюються мережевим ресурсом (логін, пароль, мережеве ім'я, абонентський номер, адреса електронної поштової скриньки, IP-адреса та MAC-адреса пристрою, User-Agent браузера та вебдодатка, дані KYC тощо.

Виокремимо такі типові слідчі ситуації, для розв'язання яких застосовуються певні алгоритми слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій:

- *встановлено факт учинення кримінального правопорушення* з використанням криптовалюти або з її застосуванням, у тому числі виявлені окремі ідентифікатори проведення криптовалютної трансакції, що

належить до досліджуваних обставин, однак особу, причетну до вчинення таких дій, не встановлено. Для збирання інформації про використовувану мережу, адреси криптогаманців або здійснені трансакції слідчий використовує розміщені на мережевих ресурсах оглядачі блоків конкретної мережі або універсальні оглядачі декількох блокчейнів, що в ручному режимі дозволяє встановити:

- кількість усіх та деталі окремих трансакцій, здійснених за участю конкретної адреси криптогаманця;
- період часу його використання та обіг всієї криптовалюти за досліджуваною адресою;
- адреси інших криптогаманців-контрагентів, що взаємодіяли з ним.

Для проведення автоматизованого аналізу відкритих даних блокчейнів слідчим (оперативними співробітниками) можуть бути використані вільні, комерційні та спеціалізовані програмні інструменти (вебдодатки), зокрема:

- візуалізація проведених трансакцій;
- групування адрес криптогаманців на основі проведених трансакцій;
- взаємодія криптогаманців та відстеження потоку криптовалюти в усьому блокчейні (наприклад, Crystal Expert).

Передбачається, разом із тим, що слідчий або оперативний співробітник у порядку ст. 93 КПК України або відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» може отримати відповідні дані у криптообмінників та криптобірж, які мають реєстрацію. Перспективним напрямом збирання інформації про адреси криптогаманців та проведені за ними трансакції може бути OSINT-розвідка, яка передбачає виявлення згадувань адреси криптогаманця, хеш трансакцій та інших ідентифікаторів блокчейну на різних мережевих ресурсах.

- *встановлено особу, підозрювану в скоєнні або співучасті в скоєнні кримінального правопорушення*, що розслідується, вилучено її носії комп'ютерної інформації. Виявлена в рамках проведення слідчих (розшукових) дій комп'ютерна інформація дозволить встановити факт, характер та обставини використання підозрюваним тієї чи іншої криптовалюти шляхом:

- визначення факту встановлення та використання підозрюваним програмних криптогаманців, спеціальних розширень Інтернет-браузерів, програм для майнінгу, додатків криптообмінників або криптобірж. Виявлення встановлених компонентів раніше визначеного програмного забезпечення або його залишкових файлів дозволить

встановити факт використання підозрюваним криптовалюти, вид цифрових знаків (токенів) та окремі обставини їх застосування;

• виявлення файлів криптогаманців або встановлених сеансів авторизації в облікові записи з доступом до зазначених гаманців (субрахункам криптообмінників та криптобірж);

• виявлення інших ідентифікаторів або реквізитів доступу, необхідних для успішної реалізації прийомів з попереднього етапу шляхом: пошуку адрес та приватних ключів криптогаманців у найменуванні, змісті та метаданих файлів, збережених на накопичувачі інформації; пошуку та аналізу повідомлень листувань, збережених на накопичувачі інформації або тих, що містяться в облікових записах різних мережевих ресурсів (месенджерів, соціальних мереж, поштових сервісів, форумів тощо); пошуку та аналізу файлів Інтернет-браузерів на предмет виявлення збережених паролів та форм автозаповнення у вигляді реквізитів доступу до облікових записів, а також згадувань ідентифікаторів криптогаманців та субрахунків у вигляді історії відвідувань та cookies-файлів мережевих ресурсів криптообмінників та криптобірж; пошуку додатків для здійснення двофакторної автентифікації до облікових записів мережевих ресурсів або вебдодатків криптообмінників або криптобірж.

Крім того, використовуючи виявлені канали зв'язку та фінансування через проведення такого виду негласних слідчих (розшукових) дій, як контроль за вчиненням злочину у формах спеціального слідчого експерименту, контрольованої поставки або закупки, можливо отримати додаткові докази у кримінальному провадженні та виконати інші завдання СБ України, визначені Законами України «Про Службу безпеки України», «Про оперативно-розшукову» та «Про контррозвідувальну діяльність».

Таким чином, порядок (алгоритм, програма) дій слідчого під час досудового розслідування злочинів, передбачених ст. 111 КК України з урахуванням типових слідчих ситуацій і тактичних та процесуальних завдань у кримінальному провадженні, має включати проведення комплексу негласних слідчих (розшукових) дій у поєднанні зі слідчими (розшуковими) діями та процесуальними заходами у вигляді тактичних комплексів, котрі обіймають проведення:

1. Негласних слідчих (розшукових) дій:

• *зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК), а саме з мобільного терміналу за ідентифікаційними ознаками*: imei, абонентський номер, у тому числі з сервісів обміну текстовими, голосовими та відеоповідомленнями в мережі Інтернет інтернет-месенджерів «Telegram», «Viber», «WhatsApp», «Line», «Signal», «Facebook

Messenger», «ICQ», «WeChat», «Line», «BiP», «IMO», «Element» та інших, закріплених за абонентським номером (ми), які використовує підозрюваний. Проведення даної НС(Р)Д здійснюється з метою:

- фіксування факту надходження пропозицій від представників спецслужб іноземної держави щодо встановлення конфіденційного спілкування з громадянами України, отримання згоди на це, а також отримання завдання останніми щодо надання інформації про розташування об'єктів критичної інфраструктури, підрозділів Сил оборони України, блок-постів із зазначенням точних географічних координат;
- підтвердження належності акаунту в інтернет-месенджері (наприклад, «Telegram») шляхом встановлення факту спілкування підозрюваного з представником іноземної держави, який має певний ID, прив'язаний до номера мобільного телефону та електронної скриньки;
- встановлення змісту персонального листування (файлів листування, аудіозаписів, скриншотів тощо) в зазначених або інших мобільних додатках, які використовуються для встановлення (надання підозрюваним згоди на конфіденційне співробітництво та обрання певного псевдоніму), зручного часу виходу та підтримання конфіденційного зв'язку та спілкування, отримання завдань та звітування з представниками спецслужб рф, зареєстровані на зазначений абонентський номер телефону оператора мобільного зв'язку, що знаходиться в користуванні підозрюваного, як доказів його кримінально-протиправної діяльності щодо отримання інформації про місця дислокації Сил оборони України, у тому числі фотографування та надсилання цієї інформації, помітки на картах розташування військових об'єктів, пошуку та придбання знарядь учинення злочинів, наприклад, транспортних засобів, висловлення закликів до зміни меж території або державного кордону України, висловлення готовності обвинуваченого співпрацювати з військовими рф тощо);
- отримання інформації, що міститься на телефоні (наприклад, виявлення пошукових запитів щодо можливості придбання вогнепальної зброї, фотозображень засобів учинення злочину);
- *установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК)*. Проведення цієї НС(Р)Д дозволяє вирішити розшукове завдання по встановленню факту знаходження у певному місці та часі конкретної особи, якій належить та (або) знаходиться у користуванні радіоелектронний засіб та інший радіовипромінювальний пристрій, активований у мережі оператора рухомого (мобільного) зв'язку (наприклад, знаходження біля об'єктів критичної інфраструктури з метою

фотографування та подальшої передачі представнику спецслужб іноземної держави);

• *контроль за вчиненням злочину у формі спеціального слідчого експерименту (ст. 271 КПК)*. У разі виникнення сприятливих ситуацій потенціал цієї негласної слідчої (розшукової) дії може бути використаний з метою додаткової ідентифікації співробітників або представників спецслужб рф, встановлення інших причетних до їх агентурної мережі осіб, засобів зв'язку та платіжних систем, які вони використовують та розв'язання інших завдань;

• *спостереження за річчю* із застосуванням трекерів з геопозиціями на місцевості, програмних комплексів, що накопичують інформацію з відеокамер, та складання відповідного протоколу НС(Р)Д зі схемою маршруту руху фігурантів або речей і предметів, які передаються як ними, так і від них. З метою отримання відомостей:

• про осіб, причетних до вчинення державної зради, зокрема повних анкетних даних;

• інформації про абонентські номери, що використовувалися (використовуються) правопорушниками в ході кримінально-протиправної діяльності;

• електронних поштових скриньок;

• наявності транспортних засобів, які потенційно використовуються для прихованої фото-, відеозйомки місць дислокації підрозділів ЗСУ та Сил оборони, військової техніки, інженерних укріплень;

2. Оглядів;

2. Допитів. Проведення допиту має бути орієнтовано на отримання інформації, яка характеризує розвідувально-підривну діяльність резидентур країни-агресора і стосується:

• складу учасників резидентури, злочинної групи, їх ролі, залучення до збирання з метою передачі російській спецслужбі інформації щодо місць дислокації підрозділів ЗСУ та Сил оборони України, військової техніки та озброєння, а також їх передислокації в конкретні райони ведення активних бойових дій громадян України;

• території діяльності такої групи;

• знарядь і засобів, у тому числі транспортних, які використовуються у кримінально-протиправній діяльності;

• зв'язків організаторів та членів злочинної спільноти зі службовими особами державних органів та установ;

• відомостей про засоби комунікації, конспірації, застосовані технічні пристрої, призначені для негласного зняття інформації, у тому числі й для виявлення фактів такого обладнання, його деактивації чи

знищення, блокування, наявність систем контролю доступу до приміщень, транспортних засобів, які використовуються членами злочинної групи;

4. Обшуків;

5. Використання спеціальних знань у формах:

• участі спеціаліста у кримінальному провадженні (у галузі комп'ютерної техніки, спеціаліста, який володіє спеціальними знаннями для проведення психофізіологічного інтерв'ю з використанням апаратного комплексу вимірювання рівня психологічного стресу людини (поліграфа) з метою перевірки показань особи щодо обставин вчинення державної зради, зокрема перевірки інформації щодо причетності особи до конфіденційної співпраці з діючими проти України спецслужбами;

• судових експертиз:

• *комп'ютерно-технічної*, об'єктами якої є планшети, мобільні телефони, мобільні телефони зі встановленими сім-картками, флешносіями (картками MicroSD), вилучені в процесі проведення обшуків, негласних слідчих (розшукових) дій (зняття інформації з електронних інформаційних систем) тощо, з використанням яких:

• представники спецслужб рф встановлювали зв'язок з громадянами України з метою отримання від останніх, на виконання своїх завдань, інформації, зокрема фото-, відеоматеріалів щодо позицій військовослужбовців Сил оборони України, кількості їх особового складу, наявності, кількості та видів озброєння на визначеній території;

• представники спецслужб рф під час листування з громадянами України, залученими до конфіденційного співробітництва, надавали інструкції щодо способів конспірації, місцезнаходження схованок із грошовими коштами та іншими об'єктами, залишеними там агентурою фсб рф, діяльності щодо фотографування та відеофіксації об'єктів зацікавленості, залучення співучасників до вчинення злочину, які можуть мати контакти серед представників військових формувань та органів правопорядку на визначеній території;

• громадяни України з метою завдання шкоди суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканості, обороноздатності, державній безпеці України здійснювали приховану фото-, відеозйомку та передавали представникам спецслужб рф інформацію щодо актуальних місць дислокації, кількісного складу військових підрозділів Збройних сил України та інших військових формувань, наявності та типів озброєння військовослужбовців Збройних сил України та інших військових фор-

мувань на визначеній території, зокрема надсилали фото-, відеоматеріали з особистими поясненнями щодо дати, часу, виду, кількості військової техніки та напрямку її руху.

Комп'ютерно-технічна експертиза охоплює не тільки вилучення даних з жорстких дисків, мобільних пристроїв, соціальних мереж, а й аналіз метаданих (часу активності, мовленнєвих шаблонів, IP-адрес, user-agent), пошукових запитів, історії браузера та інших джерел, котрі можуть допомогти в пошуку доказів.

УДК 343.3

Сергій Войцехівський,
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти,
Національний університет «Львівська політехніка»
Світлана Сорока,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та кримінального права Навчально-наукового інституту права та психології,
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID: 0000-0002-9351-4531

ОСОБЛИВОСТІ КОНСТРУКЦІЇ СТ. 436-2 «ВИПРАВДОВУВАННЯ, ВИЗНАННЯ ПРАВОМІРНОЮ, ЗАПЕРЕЧЕННЯ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ, ГЛОРИФІКАЦІЯ ЇХ УЧАСНИКІВ» КК УКРАЇНИ: ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ

Російська агресія проти України триває вже більше десяти років. Більшість цього часу вона мала гібридний характер, проте з 24 лютого 2022 року на території нашої держави триває повномасштабна війна. Враховуючи масштабність воєнних дій перед державою постала не обхідність у швидкому реагуванні на ці виклики, що і спонукало внесення змін до кримінального законодавства щодо забезпечення інформаційної безпеки. оскільки відповідно до ст. 17 Конституції України такий захист є одною з важливих функцій держави, тому 03 березня 2022 року Верховна Рада України ухвалила Закон про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції) [1], відпо-

відно КК України було доповнено низкою статей, зокрема ст. 436-2 Кримінального кодексу України «Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація їх учасників» [1].

Враховуючи поспішність у криміналізації вищезазначеного діяння є питання щодо конструкції даної кримінально-правової норми, особливо термінологія кримінально-правової норми потребує уточнення, оскільки від її розуміння залежить і правильна кримінально-правова кваліфікація. Дана кримінально правова норма є бланкетною, оскільки для розуміння понять, які використовуються в цій статті потрібно звернутись до інших нормативно-правових актів. Так, збройною агресією, відповідно до ст. 1 Закону України «Про оборону України» від 6 грудня 1991 р, є застосування іншою державою або групою держав збройної сили проти України. Цей закон також надає перелік актів збройної агресії XXIX сесії Генеральної асамблеї ООН від 14 грудня 1974 року[2].

Одним із термінів, який вважаємо розглянути це термін «глорифікація», який використовується у диспозиції статті. Слово «глорифікація» є похідним від англомовного «glory» - що означає «слава», а «Glorification» - відповідно перекладається як «уславлення»[3,с.188]. Для правильного розуміння цього терміну серед науковців точиться дискусія щодо визначення цього поняття. Так, В. Малюк стверджує, що під глорифікацією мається на увазі надання ореолу героїчності, підкреслено позитивне ставлення, вихваляння, патетичне наділення позитивними якостями з одночасним запереченням негативних (чи без такого) осіб, що зазначені у диспозиції частини 1 статті 436-2 КК України [4, с. 183], а саме:

1) осіб, які здійснювали збройну агресію РФ проти України, розпочату у 2014 році;

2) представників збройних формувань Російської Федерації;

3) іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих РФ;

4) представників окупаційної адміністрації РФ, яку складають її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України;

5) представників підконтрольних РФ самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України [5].

Водночас, А. Бабенко та М. Карчевський також дотримуються думки, що глорифікацією є надання ореолу героїчності, підкреслення пози-

тивного ставлення, патетичне наділення позитивними якостями з одночасним запереченням негативних» [6, с. 715]. Натомість, Ю. Шинкарьов та О. Коваленко констатують, що нею є уславлення чи героїзація осіб, які тим чи іншим чином брали участь у збройній агресії російської федерації проти України, забезпечували діяльність окупаційної адміністрації, представляли державні органи і структури країни-агресора [7, с. 30].

Відмінністю між наведеними вище визначеннями є наявність чи відсутність заперечення негативних якостей вищезазначених осіб. Вважаємо, що поняття терміну «глорифікація» в контексті статті 436-2 КК України можлива як із запереченням негативних якостей, так і без нього, тому , на нашу думку, найбільш вдалим є визначення запропоноване В.Малюком. Проте, слушним видається твердження, висловлене в пропозиції Міністерства культури та інформаційної політики України щодо проєкту Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції», в якому зазначається, що використання слова «глорифікація» є недоцільним і його варто замінити словами «возвеличення», «героїзація», «створення позитивного образу» або іншими, оскільки воно є іншомовним і тому не буде відповідати правовій доктрині України, згідно із якою закон має бути доступним, що включає в себе простоту, точність і зрозумілість [8, с. 3].

Вважаємо, що така позиція є правильною, оскільки використання даного терміну суперечить принципу юридичної визначеності, складовими якого є чіткість, доступність та зрозумілість нормативно-правового акту, оскільки такий термін має іншомовне походження, а тому не для усіх може бути зрозумілим. Тож вважаємо доцільним в диспозиції статті 436-2 КК України слово «глорифікація» замінити на слово «возвеличення», що зробило б її більш зрозумілою.

Окрім того, аналіз назви статті і зміст ч.1 дає підстави погодитись із твердженням Ю. Шинкарьова та О. Коваленка, що, згідно із диспозицією ч. 1 ст. 436-2 КК України, кримінально-протиправною є глорифікація лише фізичних осіб, натомість про юридичних осіб у диспозиції даної статті не згадується, і, таким чином, глорифікація юридичних осіб, до яких можна віднести зокрема збройні формування РФ, іррегулярні збройні формування, фінансовані та контрольовані РФ, незаконні органи окупаційної адміністрації РФ тощо, законодавцем не криміналізована і відповідно за такі дії особа не може бути притягнута до кримінальної відповідальності [7, с. 29]. Дотримуємося думки, що це є значним недоліком та прогалиною, оскільки це нівелює усю потенційну користь від криміналізації діянь, передбачених даною статтею КК України. За таких умов,

фактично, є можливим обходити кримінально-правову заборону, яка була встановлена задля захисту інформаційного простору нашої держави.

Так, наприклад, глорифікація певного військовослужбовця збройних сил РФ буде кримінально-протиправною, а глорифікація самих збройних сил РФ як організації — ні. Враховуючи наведене вище, вважаємо за доцільне внести зміни до ст. 436-2 КК України та криміналізувати даною статтею КК України також і глорифікацію збройних формувань РФ, іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих РФ, державних органів і структур окупаційної адміністрації РФ, функціонально відповідальних за управління тимчасово окупованими територіями України, підконтрольних РФ самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України.

Аналізуючи зміст ч. 2 ст. 436-2 КК України приходимо до висновку, що потребує роз'яснення і термін «поширення матеріалів», який використовується в ч. 2 згаданої статті. Так, у посібнику з кримінального права висловлено твердження, що поширенням матеріалів є доведення їх змісту до відома багатьох людей [9, с. 303]. На нашу думку, під поширенням матеріалів слід розуміти доведення до відома інших осіб інформації, висловлювань або зображень будь яким способом.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що криміналізація діянь, передбачених статтею 436-2 КК України, є закономірною реакцією держави на загрози інформаційній безпеці в умовах збройної агресії Російської Федерації. Водночас аналіз змісту цієї норми свідчить про наявність недоліків у її термінологічному та конструкційному оформленні.

Отже, вдосконалення термінології та змісту статті 436-2 КК України сприятиме підвищенню її правової визначеності, узгодженості з принципами кримінального права та ефективності правозастосовної практики.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції: Закон України від 03.03.2022 № 2110-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2110-IX#Text (Дата звернення: 1.10.2025).

2. Про оборону України. Закон України від 06.12.1991 року №1932-XII. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932 (Дата звернення: 1.10.2025).

3. Можарівська М.І., Сердечна А.Ю. Поняття «глорифікації» як ознаки складу злочину,передбаченогост.436-2ККУкраїни. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* 2023. № 79 ч. 2. С. 187-192.

4. Злочинна колаборація в умовах збройної агресії: практич. порадник з кримінально-правової оцінки та розмежування / за заг. ред. В. В. Малюка. Київ : Алерта, 2023. 312 с.

5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 1.10.2025).

6. Бабенко А. М., Карчевський М. В. Глорифікація: історичний, міжнародний та вітчизняний соціально-правовий вимір. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2023. № 10. С. 713-717. URL: http://www.lsej.org.ua/10_2023/173.pdf.

7. Шинкарьов Ю. В., Коваленко. О. О. Правова характеристика поняття «глорифікація» як форми об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 436-2 Кримінального кодексу України. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. «ПРАВО».* 2022. № 36. С. 23-30.

8. Пропозиції Міністерства культури та інформаційної політики України до проекту Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції». URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/bills_documents/document-2165054.pdf.

9. Стефанів Н.С., Орлеан А.М., Берднік І.В. Коментар щодо розмежування складів кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 111-1 та ст. 436-2 КК України. Тренінговий центр прокурорів України. URL: https://drive.google.com/file-/d/1rONpTVnBtxuuWrMpFkPFuwf9uU9gzMrm/view?fbclid=IwAR1avY5GUnDaQFOjK93s-r0_w_FCn5QaJHpQBrtPp8JQN7o8ExrtsZPaUjc.

УДК 342.9: 355 (477)

Андрій Габуда,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права імені академіка УАН о. Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: 0000-0001-9546-2790

ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРИМУСУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан як особливий правовий режим передбачає тимчасове обмеження прав і свобод громадян для забезпечення обороноздатності, громадської безпеки та стабільного функціонування державних інституцій. У цих умовах адміністративний примус виступає ключовим інструментом підтримання публічного порядку, запобігання дестабілізації та забезпечення виконання законних вимог органів влади та військового командування.

Широке застосування адміністративного примусу потребує суворого дотримання принципів законності, пропорційності та обґрунтованості, оскільки підвищена загроза національній безпеці збільшує ризик надмірного втручання у права людини. Баланс між оперативним реагуванням на загрози та захистом фундаментальних прав забезпечується чіткою правовою регламентацією та ефективним судовим контролем.

Правове регулювання адміністративного примусу під час воєнного стану має комплексний характер і базується на системі актів різної юридичної сили. Конституція України визначає загальні принципи обмеження прав і свобод громадян (ст. 64) [1], а Закон України «Про правовий режим воєнного стану» встановлює порядок запровадження та реалізації воєнного стану, повноваження органів влади та межі втручання держави у сферу прав громадян [2]. Кодекс України про адміністративні правопорушення (КУпАП) регламентує підстави, порядок та види адміністративних стягнень, забезпечуючи процесуальні гарантії осіб, до яких застосовуються заходи примусу [3]. Закон України «Про Національну поліцію» деталізує повноваження поліції щодо превентивних, припиняючих та забезпечувальних заходів, включно з використанням фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї [4]. Підзаконні акти — укази Президента, постанови Кабінету Міністрів, накази військових адміністрацій — конкретизують порядок реалізації адміністративного примусу в практичній діяльності.

У науковій літературі адміністративний примус традиційно поділяють на три групи: адміністративно-запобіжні заходи, заходи припинення та адміністративні стягнення, що відображає функціональне призначення кожної групи [5, с. 234-236; 6, с. 121-122].

Практична діяльність правоохоронних органів використовує спеціалізовану класифікацію, закріплену у Законі «Про Національну поліцію», яка включає заходи реагування на правопорушення, визначені КУпАП та Кримінальним процесуальним кодексом України, превентивні заходи та поліцейські заходи примусу [4].

Слід відзначити, що обидві класифікації не суперечать одна одній, а доповнюють різні рівні правового регулювання: загально-адміністративний (нормативно-правовий) і оперативно-службовий (прикладний).

У процесі реалізації адміністративного примусу під час воєнного стану спостерігається низка суттєвих проблем, що негативно впливають на ефективність і законність правозастосування. По-перше, законодавче регулювання примусових заходів часто є недостатньо деталізованим, що ускладнює однозначну практичну реалізацію заходів і створює простір

для суб'єктивного трактування норм. По-друге, існують ризики порушення фундаментальних принципів законності та пропорційності, оскільки окремі заходи адміністративного примусу можуть бути застосовані без чітко визначених критеріїв необхідності та допустимості втручання у права громадян. По-третє, спостерігається надмірне делегування повноважень військовим адміністраціям, що інколи призводить до непрозорого використання владних повноважень і відсутності ефективного контролю. По-четверте, недостатня поінформованість громадян про свої права та процедури застосування адміністративного примусу створює додаткові перешкоди для реалізації ефективного правового захисту та оскарження неправомірних дій органів влади.

Судовий контроль за застосуванням адміністративного примусу у період воєнного стану є ключовим механізмом забезпечення дотримання принципів законності та пропорційності. Верховний Суд у своїх постановах неодноразово наголошував на необхідності суворого дотримання принципу пропорційності навіть в умовах кризових ситуацій, зокрема під час реалізації повноважень військових адміністрацій [7].

Практика адміністративного судочинства, що передбачає перегляд рішень органів виконавчої влади та військових адміністрацій забезпечує баланс між потребами держави у підтриманні безпеки та захистом основних прав і свобод громадян, створюючи правове підґрунтя для справедливого застосування заходів адміністративного примусу.

Таким чином, адміністративний примус під час воєнного стану є невід'ємним інструментом реалізації державної політики у сфері забезпечення національної безпеки та підтримання публічного порядку. Водночас його застосування повинно здійснюватися суворо у межах законодавства, з дотриманням принципів законності, пропорційності та гуманності, що забезпечує легітимність державних втручань у права та свободи громадян.

Аналіз нормативно-правових актів та судової практики свідчить, що ефективний механізм правозастосування адміністративного примусу можливий лише за умови поєднання чіткого законодавчого регулювання, належного рівня поінформованості громадян і системного судового контролю. Такий підхід гарантує баланс між державними інтересами у сфері безпеки та правами людини, сприяє підвищенню прозорості діяльності органів влади та мінімізує ризики зловживання владними повноваженнями.

Отже, забезпечення правової визначеності, системного контролю та дотримання міжнародних стандартів прав людини є ключовими умовами ефективного та справедливого застосування адміністративного примусу у період воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (дата звернення 12.10.2025).

2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text (дата звернення 12.10.2025).

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. ВВР Української РСР. 1984. Додаток до № 51, ст. 1122. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text (дата звернення 14.10.2025).

4. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text (дата звернення 14.10.2025).

5. Остапенко О. Обмеження та заборони як різновид адміністративного примусу в умовах правового режиму воєнного стану. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки». № 1 (41), 2024. С. 234-242.

6. Kushnir Iryna, Adamchuk Serhii. Some legal aspects of prosecutor's participation in cases of administrative offences during application of coercive measures related to restriction of personal freedom of citizens. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2023, № 1. P. 120-124.

7. Постанова Верховного Суду від 29.08.2024 у справі № 640/13029/22 URL:https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/apel_zrazk_spravi_vs_vp/2024_08_29_640_13029_22?utm_source=chatgpt.com

УДК 343.9

Віталій Гагач,
кандидат юридичних наук, старший дослідник, докторант,
Науково-дослідний інститут публічного права,
м. Київ, Україна
ORCID: 0009-0000-7933-0712

ЗАСТОСУВАННЯ СИТУАЦІЙНОГО ПІДХОДУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПІДРОБКОЮ ДОКУМЕНТІВ

У сучасних умовах економічної нестабільності, тінізації бізнесу та високого рівня корупційних ризиків проблема кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності набуває особливої актуальності. Однією з найпоширеніших форм такої злочинної діяльності є викорис-

тання підроблених документів, які є інструментом для ухилення від податків, незаконного одержання бюджетних коштів, заволодіння чужим майном або легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

У правозастосовній практиці факт підробки документів часто поєднується з іншими кримінальними правопорушеннями, зокрема з фіктивним підприємництвом, службовим підробленням, шахрайством, зловживанням службовим становищем тощо. Це ускладнює розслідування, вимагає глибокого аналізу господарських операцій, ретельної експертизи фінансово-бухгалтерської документації та професійного розуміння механізмів економічної злочинності.

Органи досудового розслідування за таких умов зіштовхуються з різними слідчими ситуаціями, які вимагають застосування відповідних тактичних рішень, вибору алгоритму дій та своєчасного реагування на динаміку кримінального провадження.

Актуальність вивчення типових слідчих ситуацій полягає в тому, що вони дозволяють: класифікувати основні форми та способи вчинення таких кримінальних правопорушень; напрацювати ефективні моделі тактичної поведінки слідчого; підвищити якість досудового розслідування; забезпечити повне, всебічне та об'єктивне дослідження обставин кримінального правопорушення.

Таким чином, аналіз типових слідчих ситуацій у кримінальних правопорушеннях у сфері господарської діяльності, пов'язаних із підробкою документів є не лише теоретично значущим, але й має важливе практичне значення для формування належної правозастосовної практики.

Ситуаційний підхід у криміналістичній науці слід вважати методологічною основою, яка дозволяє класифікувати, аналізувати та моделювати перебіг досудового розслідування залежно від конкретних умов, у яких воно відбувається.

Основне значення ситуаційного підходу полягає в спробі теоретично сформулювати, емпірично перевірити, а потім практично рекомендувати різні рішення стосовно кожної з типових ситуацій. Сферою наукової та практичної реалізації ситуаційного підходу виступає як наука криміналістика в цілому, так і її окремі галузі – криміналістична техніка, тактика та методика розслідування кримінальних правопорушень [1, с. 478].

Таким чином, застосування ситуаційного підходу дозволяє не лише структурувати слідчу діяльність, а й підвищити адаптивність та оперативність реагування на змінні умови, що є критично важливим у розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, де підробка документів часто є ключовим інструментом протиправної діяльності.

Значущість виділення типових слідчих ситуацій обумовлюється також тим, що вони дозволяють на основі врахування особливостей первинної інформації про ознаки злочину визначити завдання розслідування і відповідні засоби їх вирішення. У різних сферах людської діяльності завдання поділяються на головні (кінцеві) та проміжні (тактичні). Виходячи з цього, тактичні завдання класифікуються на дві групи: тактичні завдання процесуального характеру (головні завдання розслідування, безпосередньо зумовлені предметом доказування); тактичні завдання криміналістичного характеру (проміжні – зумовлені криміналістичною характеристикою злочину та слідчою ситуацією) [2, с. 49; 3, с. 147].

Серед факторів, які можуть впливати на формування і розвиток слідчої ситуації під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних із підробкою документів, ми відносимо:

1) джерело отримання даних про подію кримінального правопорушення;

2) характер вихідних даних, що є в слідчого на момент формування слідчої ситуації;

3) характер і обсяг підроблених документів (фінансові, бухгалтерські, установчі документи, договори тощо);

4) сфера господарської діяльності та спосіб вчинення кримінального правопорушення, спосіб підробки документів;

5) час, що минув із моменту вчинення кримінального правопорушення (впливає на доступність доказів: документи могли бути знищені, змінені, переміщені);

6) досвід і кваліфікація слідчого, достатність ресурсів (технічних, людських), організація взаємодії між підрозділами.

У криміналістичній науці питання розробки системи типових слідчих ситуацій розслідування окремих видів кримінальних правопорушень, у тому числі у сфері господарської діяльності, досліджувалися науковцями. При цьому в загальному вигляді вони утворюють три типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування, критерієм виділення яких є не лише обсяг та зміст вихідної інформації, а й поінформованість зацікавлених осіб про хід та результати слідства, можливості використання слідчим «фактору раптовості» [4, с. 12].

І. В. Пашинська, досліджуючи типові слідчі ситуації розслідування злочинів, що вчиняються організованими злочинними угрупуваннями у сфері господарської діяльності, пропонує розглядати їх за двома моделями: слідчо-розшукової та слідчої. Слідчо-розшукова ситуація (модель) визначає такі напрями діяльності слідчого, як виявлення, викриття та

документування організованого злочинного угруповання. Натомість слідча ситуація становить собою дані про:

1) стан розслідування, що зумовлюється ступенем виконання тактичних завдань на початковому етапі;

2) характер інформації щодо висунення принаймні одній особі обґрунтованої підозри у вчиненні кримінального правопорушення [5, с. 174-175].

Щодо формування типових слідчих ситуацій розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних із підробленням документів, цей підхід заслуговує на увагу, оскільки дає змогу розділити слідчі ситуації за рівнем оперативності, цілей і тактичного наповнення.

Слідчо-розшукова модель особливо актуальна на початкових етапах розслідування, коли ще не встановлено конкретних підозрюваних, але є ознаки системної протиправної діяльності, що вчиняється шляхом використання підроблених документів для шахрайських дій; розкрадання державного (комунального) майна; легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом; рейдерського захоплення підприємств; ухилення від оподаткування тощо. У такій моделі основними завданнями є: виявлення та підтвердження фактів вчинення такого кримінального правопорушення; ідентифікація способів підробки документів та каналів їх обігу; збір доказової бази шляхом проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій.

Слідча модель ситуації активізується вже після того як була отримана інформація щодо конкретної події, внесені відомості в ЄРДР та, можливо встановлено особу (особи) правопорушника; визначені пріоритетні версії; розпочато тактичну реалізацію – огляди, допити, експертизи. В контексті нашого дослідження така ситуація передбачає: перевірку достовірності документів, які є підставою для проведення господарських операцій; дослідження цифрових слідів створення або модифікації електронних документів; встановлення зв'язку між підробленими документами та конкретними особами, які їх використовували чи виготовляли.

У рамках запропонованої класифікації доцільно розглядати слідчі ситуації як динамічні конструкції, які: змінюються в ході розслідування; потребують гнучкого підбору слідчих засобів; повинні враховувати характер правопорушення, структуру суб'єкта, а також інформаційну відкритість або закритість ситуації.

Список використаних джерел:

1. Князєв С. В. Типові слідчі ситуації у розслідуванні кримінальних правопорушень у бюджетній сфері та алгоритми їх вирішення. *Юридичний науковий*

електронний журнал. 2024. № 2. С. 748-752. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-2/187

2. Пчеліна О. В. Тактичні завдання розслідування злочинів і криміналістична методика. *Криміналістичний вісник*. № 2 (18). 2012. С. 48- 52.

3. Шевчук В. М. Слідча ситуація: поняття, структура, види та їх значення для оптимізації розслідування злочинів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 1. С. 146-150.

4. Багинський В. З. Основні питання розслідування розкрадань (ст. 84, 86-1 КК України), які відбуваються в умовах економічних перетворень : автореф. дис...канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 1999. 20 с.

5. Пашинська І. В. Теоретико-методологічні основи розслідування організованої злочинності у сфері господарської діяльності : дис. д-ра юрид. наук. Харків, 2023. 410 с.

6. Калініна І. В. Ситуаційна обумовленість розслідування господарських злочинів, пов'язаних із підробленням документів. *Вчені записки Таврійського національного університеті ім. В. І. Вернадського. Юридичні науки.* 2013. Том 26 (65). № 1. С. 212-217.

УДК 349.225.6

Тетяна Гуменюк,
доктор історичних наук, професор,
професор кафедри права імені академіка УАН о. Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: 0000-0002-0724-189X

ФОРМУВАННЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В УКРАЇНІ З КІНЦЯ 40-Х – ПОЧАТКУ 90-Х РОКІВ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Дотримання прав, свобод громадян та інтересів держави, а також їх захист від протиправних посягань пов'язані з організацією діяльності уповноважених на те органів. Адже саме профілактика, виявлення та розкриття правопорушень (злочинів) є однією з найголовніших умов підвищення ефективності правоохоронної діяльності, формування, установлення та зміцнення правової держави.

Процеси десталінізації створили передумови нової хвилі змін у державній владі. У єдиний орган у 1953 р. було об'єднано Міністерство державної безпеки та Міністерство внутрішніх справ. Але вже після арешту Л. П. Берії ці органи знову були роз'єднані. При Раді Міністрів було створено Комітет державної безпеки СРСР. У 1959 р. в УРСР було прийнято

закон, який установлював порядок відклику депутатів ВР та інших рангів, що не виправдали довір'я виборців. Їх могли відкликати у будь-який час; б) найбільш значні законопроєкти виносилися на попереднє всенародне обговорення, але під час цього процесу було багато формалізму і показухи; в) у 1957 р. в контексті радикальної зміни системи управління народним господарством у напрямі її децентралізації в Україні створювались 11 раднаргоспів (ліквідовані в 1965 р.); г) в процесі удосконалення апарату управління в УРСР підвищилась роль Ради Міністрів як органу загальної компетенції (у другій половині 50-х років в Україні діяло 26 союзно-республіканських і 6 республіканських міністерств). Скасовувалися зайві та паралельно діючі установи й організації. У 1962 р. Міністерство внутрішніх справ перейменовано в Міністерство охорони громадського порядку [1, с. 192-193].

Законодавство того часу, зокрема Конституція УРСР 1978 р., включало до системи судових органів Верховний Суд УРСР, обласні суди, Київський міський суд, районні (міські) народні суди. Народні судді районних (міських) народних судів обиралися, відповідно, обласними та Київською міською радами народних депутатів. Нових функцій та повноважень набула адвокатура. Правове становище адвокатури України у 1962 – 1980 рр. регулювалося Положенням про адвокатуру в УРСР 1962 р. Законодавче закріплення поняття «адвокатура» тут не визначалося [2, с. 23-24]. У період уповільнення темпів суспільного розвитку і застою (сер. 1960-х – сер. 1980-х років) було прийнято чимало нормативних актів, спрямованих на удосконалення організації органів правосуддя, прокуратури, юстиції, внутрішніх справ, що були покликані своєю діяльністю забезпечити охорону прав і свобод громадян, інтересів держави і суспільства, боротись за всебічне зміцнення правопорядку, суворе дотримання законності. Усю систему правоохоронних органів пронизували централістські начала.

З часу проголошення Акта незалежності України (1991 рік) правоохоронні органи зазнали кардинальних змін, спрямованих на їх реорганізацію та реформування. Становлення системи правоохоронних органів України обумовлено прийняттям насамперед таких нормативно-правових актів, як Декларація про державний суверенітет України 1990 року та Закон України «Про правонаступництво», у статті 4 якого визначалося, що органи державної влади та управління, органи прокуратури, суди та арбітражні суди, сформовані на підставі Конституції Української РСР, діють в Україні до створення органів [3].

У цей же період прийнято і Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23.12.1993 року № 3781-XII. Відповідно до мети та предмета цього Закону в ньому вперше було

надано визначення «правоохоронних органів» із переліком державних інституцій, які охоплюються таким поняттям. Зокрема, це: «органи прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки, митні органи, органи охорони державного кордону, органи державної податкової служби, державної контрольно-ревізійної служби, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції». Тобто перелік «правоохоронних органів» у названому Законі не є вичерпним. До їх складу, окрім органів, основні завдання та функції яких безпосередньо пов'язані з протидією злочинності, забезпеченням громадської та національної безпеки і порядку, захистом особи, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, входять і деякі органи виконавчої влади з контрольними функціями в різних сферах господарської діяльності та публічного управління [4]. Реорганізація правоохоронних органів (органів правопорядку) повинна була відповідати певним, чітко визначеним, актуальним та одночасно амбівалентним тенденціям. У цьому контексті передбачалася зміна пріоритетів у роботі правоохоронних органів України, пов'язана зі скороченням суто репресивної складової в їх діяльності, коли насамперед в якості основної самоцілі захищалися інтереси держави або державних органів, та перетворення вказаних органів на систему інститутів, які дійсно охороняють право та забезпечують порядок, заснований на праві. Така зміна включала трансформацію правоохоронних органів у публічний інститут, визначальною метою діяльності якого стане захист конституційних та міжнародно-визнаних прав і свобод людини, її життя і здоров'я як найвищих соціальних цінностей. Реформування правоохоронної системи також зумовлено нагальними потребами євроінтеграції України, адаптації законодавства, що визначає статус, функції та порядок діяльності органів правопорядку, до норм і стандартів, передбачених законодавством ЄС та його держав-членів [5].

За таких умов сьогодні існують ґрунтовні підстави для утворення в Україні власної сучасної моделі «органів правопорядку» з урахуванням найкращих зарубіжних правових стандартів і законодавчих практик, що, своєю чергою, сприятиме поліпшенню загального стану правоохоронної системи держави та усуненню функціонального дублювання її складових. Вбачається, що це призведе до покращення стану протидії злочинності, підвищення рівня довіри громадянського суспільства до названих державних органів.

Список використаних джерел:

1. Історія правоохоронних органів України : підручник / С. В. Банах, А. В. Грубінко, В. В. Савенко, В. З. Ухач. Тернопіль : ЗУНУ, 2021. 232 с.

2. Гриценко В. Г. Становлення та розвиток правоохоронної системи України: історико-правовий генезис. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного універ ситету. Юриспруденція.* 2017. № 25. С. 22-25.

3. Декларація про державний суверенітет України від 16 лип. 1990 р. № 55-XII. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text

4. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3781-XII. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text

5. Наукова концепція законодавчого забезпечення діяльності органів правопорядку України. *Верховна Рада України*. URL: https://re search.rada.gov.ua/uploads/documents/33251.pdf

УДК 343.915:343.851.5

Аліна Гутник,
докторка філософії у галузі права,
старша інспекторка відділу «Служба освітньої безпеки»
Калуського районного відділу поліції Головного управління
Національної поліції України в Івано-Франківській області,
м. Калуш, Україна
ORCID: 0000-0002-5447-7256

РОСІЙСЬКА МОВА В СЕРЕДОВИЩІ ДІТЕЙ: ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ПРОФІЛАКТИКИ

На тлі російського повномасштабного вторгнення особливої актуальності набуло використання дітьми російської мови та споживання російськомовного контенту. Незважаючи на заборони й офіційні обмеження, такий контент досі залишається доступним в українському інформаційному просторі.

Законодавство чітко регламентує використання української мови у публічній сфері (ч. 7 ст. 1 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [1]), передбачаючи адміністративну відповідальність за його порушення (ст. 188-52 КУпАП). Водночас Конституція України та інші акти гарантують свободу приватного спілкування. Публічне (зокрема в мережі Інтернет) використання російської мови та російської музики порушує громадський порядок та спокій громадян і тягне за собою відповідальність. Показовим у цьому контексті є висновок суду у справі, що стосувалася відтворення російськомовних творів у громадському місці: «… під час дії воєнного стану на території України у зв'язку зі збройною агресією російської федерації проти України, коли щодня гинуть люди, у суспільстві природно існує негативне

ставлення до музичних творів російською мовою. Відтворення гучно таких творів у громадському місці, що свідчить також і про демонстрацію веселощів, вочевидь порушуватиме громадський порядок і спокій громадян, що є зрозумілим «поза розумним сумнівом» [2].

Судова практика свідчить, що неповнолітні теж вчиняють такі правопорушення. Наприклад, 20.02.2023 р. о 11:40 год. на території закладу освіти м. Коломия неповнолітній разом із другом зняли відео російською мовою на підтримку президента рф і розмістили його в соціальних мережах, прагнучи збільшити кількість підписників та переглядів [3]. У цьому випадку в судовому рішенні було зроблено відсилку тільки на порушення ст. 150 Сімейного кодексу без конкретизації певного пункту статті. Утім, тут наявні ознаки кримінального правопорушення, а отже, дії одного з батьків могли бути кваліфіковані не за ч. 1 ст. 184 КУпАП, а за ч. 4 ст. 184 КУпАП.

У травні 2025 року в одній зі шкіл Львова група школярів співала та танцювала під пісні російського репера, який внесений до списку осіб, що становлять загрозу національній безпеці України. Інцидент стався в туалеті закладу освіти, де підлітки вмикали музику та танцювали, а інші знімали це на телефони. На цю ситуацію відреагував інспектор «Служби освітньої безпеки» [4]. Розлога фабула розкриває суть порушення «…публічно та свідомо голосно виконував уривки з пісень російського виконавця, яка містила ненормативну лексику, аморальний зміст та пропаганду девіантної поведінки, фіксував на мобільний телефон. Пізніше це відео було розміщено в соціальній мережі невідомою особою, а публікація набула широкого розголосу та викликала суспільне обурення. Ці дії мають ознаки адміністративного правопорушення, передбачене ст. 173 КУпАП. Таким чином, ОСОБА_1 вчинила адміністративне правопорушення, передбачене ч. 3 ст. 184 КУпАП» [5]. В цьому випадку суть порушення, очевидно, розкрита.

Наведені випадки підкреслюють необхідність уважного підходу до кваліфікації дій неповнолітніх. У кожному випадку особливої ваги набуває детальне викладення фабули правопорушення. Саме від повноти й точності з'ясування та опису обставин залежить правильна кваліфікація діяння неповнолітнього або одного із його батьків, дотримання їх прав та вибір ефективних заходів (зокрема покарання). Формулюючи фабулу, варто враховувати не лише час, місце й спосіб дії, але її вік, психоемоційний стан та можливий інформаційний вплив. Важливо з'ясовувати причини вчинення такого правопорушення, адже це може бути як бажання привернути увагу, так і незнання за що може наставати відповідальність, що це порушує громадський порядок.

Якщо дитина стабільно споживає російськомовний контент, у неї формується когнітивний дисонанс: чому можна дивитися мультфільми російською мовою і чому не можна її використовувати при зйомці відео, не можна слухати голосно російську музику на вулиці. Споживання дітьми російськомовного контенту в Інтернеті сприяє вивченню цієї мови та виникненню бажання повторювати слова, репліки, пісні, певні дії (наприклад, челенджі), які у контексті війни можуть розцінюватися як правопорушення. Держава-агресор активно використовує розважальний російськомовний контент як інструмент інформаційного впливу. Здебільшого така пропаганда націлена саме на дітей до 12 років, адже у них лише формується критичне мислення [6].

Тому особливо важлива роль постійного виховання дітей вдома, у школі та позашкільний час. Не останню роль виконує інспектор «Служби освітньої безпеки», адже він забезпечує правоохоронну, наставницьку та просвітницьку функції. Комплексний підхід до формування культури безпеки серед дітей та їхніх батьків сприятиме зниженню рівня правопорушень, насильства та небезпечної поведінки серед молоді [7].

Отже, формування стійкої національно-культурної, зокрема й мовної, ідентичності дитини є попередженням вчинення конфліктів. Свідоме невживання російськомовного контенту дітьми зменшує ризики виникнення конфліктів на цьому тлі у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25.04.2019 №2704-19. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#top
2. Вирок Дунаєвецького районного суду Хмельницької області від 12.11.2024 у справі №674/2103/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/122980335
3. Постанова Коломийського міськрайонного суду від 27.04.2023 у справі № 346/1098/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/110622874#
4. У Львові учні танцювали під російську музику й знімали на відео. Доповнено. *Твоє Місто* : вебсайт. 29.05.2025. URL: https://travel.tvoemisto.tv/news-/uchni_lvivskoi_shkoly_sluhaly_rosiysku_muzyku_i_znimaly_na_video_176533.html
5. Постанова Сихівського районного суду м. Львова від 11.06.2025 у справі №464/3939/25. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/128084573
6. Російські мультфільми знову в топі українського YouTube: як Кремль впливає на дітей через «м'яку силу». *Ми плюс Україна* : вебсайт. URL: https://weuaplus-.tv/news/top/rosijski-multfilmi-znovu-v-topi-ukrajinskoho-youtube-jak-kreml-vplivaje-na-ditej-cherez-mjaku-silu.html
7. Гутник А. Роль інспектора Служби освітньої безпеки щодо захисту дитини в умовах воєнного стану. *Забезпечення принципу гідності дитини: протидія насильницьким методам виховання* : матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Одеса, 24-25 квітня 2025 р.). Одеса : ОДУВС, 2025. С. 143–146.

УДК 343.9:343.13

Сергій Гуща,
здобувач рівня вищої освіти «бакалавр» факультету № 1,
Львівський державний університет внутрішніх справ
Андрій Хитра,
завідувач кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1,
кандидат юридичних наук, доцент,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
м. Львів, Україна
ORCID: 0000-0002-7125-1953

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА РИЗИКИ ДЛЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

У сучасному світі, де технології відіграють важливу роль у стрімкій трансформації сфери суспільного життя, штучний інтелект (ШІ) відкриває нові можливості та шляхи для спрощення та оптимізації кримінального процесу. Від автоматизованого аналізу доказів до прогнозування злочинної поведінки – ШІ обіцяє підвищення ефективності, точності та швидкості правосуддя. Однак чи може штучний інтелект стати надійним інструментом чи, навпаки, він несе загрозу та є не найкращим асистентом під час кримінального провадження, є питанням дискусійним, тому чисельна кількість науковців досі не мають спільної на це думки.

Збільшення впливу технологій штучного інтелекту в галузі кримінальних розслідувань надає правоохоронним структурам нові можливості для обробки та оцінки доказової бази. Особливий акцент робиться на правових нормах застосування ШІ під час фіксації доказів, а також на інструментах гарантування конфіденційності та охорони прав усіх сторін у кримінальному процесі. ШІ активно використовують у кримінальному процесі за кордоном, зокрема у США, Німеччині, Японії, Нідерландах, Естонії тощо.

Наприклад, у Німеччині правоохоронці, застосовуючи штучний інтелект у кримінальних розслідуваннях, уявляють ідеальний сценарій розкриття злочину через цифрові інструменти таким чином: під час розслідування детективи поліції звертаються з проханням до прокуратури – скажімо, про відстеження смартфона підозрюваного та його подальшу конфіскацію. Конфіскований гаджет передають експертам з цифрової криміналістики, які аналізують вміст – фото, звук чи текстові чати – і

надсилають результати тим самим слідчим, що проводили вилучення. Тут штучний інтелект може забезпечити вищий рівень об'єктивності, прискорити процес і загалом підвищити ефективність аналізу даних. Якщо виявлено вагомі докази, слідчі звертаються до прокуратури за дозволом на додаткові кроки чи ордер на затримання. А під час судового розгляду детективи й фахівці з даними можуть виступити в залі суду, аби детально обґрунтувати та продемонструвати свої знахідки й матеріали [1].

Інтеграція штучного інтелекту (ШІ) у процес досудового розслідування кримінальних проваджень відкриває як значні можливості, так і потенційні труднощі. Серед ключових переваг варто виділити підвищення оперативності та надійності розслідувань, ефективну обробку масивів інформації, а також виявлення патернів злочинності та прогнозування можливих правопорушень. Тим не менш, застосування ШІ вимагає суворого регулювання та нагляду з обов'язковим урахуванням етичних норм і юридичних вимог. Окремим аспектом проблеми є потреба у професійній підготовці співробітників правоохоронних органів та спеціалістів у сфері ШІ, а також забезпечення доступу до якісних і релевантних даних для аналітики [2, с. 452].

Застосовуючи систему гласних та негласних пошукових дій щодо пошуку та аналізу великого обсягу інформації, штучний інтелект може бути використаний для передбачення злочинної активності. Алгоритми машинного навчання демонструють здатність прогнозувати потенційні зони та періоди скоєння правопорушень. Це надає правоохоронним органам інструменти для більш раціонального планування патрульних операцій та реалізації профілактичних ініціатив, підвищуючи загальну ефективність боротьби зі злочинністю. Також варто зазначити аспект процесуальних дій, пов’язаних із розпізнаванням облич та образів, де технології комп’ютерного зору допомагають ідентифікувати підозрюваних на відеозаписах із камер спостереження чи фотографіях [3, с. 291].

Спілкуючись з практичним працівником поліції щодо інтеграції технологій штучного інтелекту (ШІ) у правоохоронну діяльність в умовах воєнного стану, він розповів, що безпілотні авіаційні системи (БАС), переважно оснащені алгоритмами ШІ для автоматизованої обробки відеоданих, розпізнавання об'єктів та автономної навігації, широко застосовуються в оперативно-розшуковій практиці для систематичного моніторингу ключових територій, забезпечення безпеки під час масових громадських заходів, локалізації зниклих осіб та надання тактичної допомоги в реальному часі на місцях подій. Такий підхід, за словами респондента, забезпечує стратегічний аеророзвідувальний огляд динамічної

ситуації, що значно полегшує координацію дій між підрозділами, оптимізує розподіл ресурсів і підвищує загальну оперативність у складних умовах конфлікту.

Одним із ключових прав, гарантованих статтею 6 Європейської конвенції з прав людини, є право на справедливий суд. Якщо суд чи слідчий орган спирається на висновки ШІ при прийнятті рішень (наприклад, визначенні запобіжного заходу чи рівня суспільної небезпеки особи), виникає проблема обґрунтованості та прозорості. Алгоритм може впливати на долю людини, але сам по собі він не здатний пояснити логіку ухваленого «рішення». Це зменшує можливості захисту обвинуваченого, який не може одержати чи оскаржити результати перевірки комп'ютерної системи.

Кримінальне провадження з використанням ШІ часто передбачає збір і аналіз величезних обсягів даних: телефонних розмов, електронного листування, інформації з соціальних мереж, біометричних показників. Масова обробка подібних даних створює ризики для права на повагу до приватного життя.

Чинне кримінально-процесуальне законодавство України не містить спеціальних норм щодо використання ШІ. Це означає, що на практиці застосування алгоритмів відбувається у «правовому вакуумі». Відсутність чітких стандартів, правил збереження даних та порядку перевірки висновків систем створює ризик зловживання та порушення фундаментальних прав учасників процесу.

Отже, використання штучного інтелекту в кримінальному процесі відкриває значні перспективи для підвищення ефективності правосуддя, проте водночас несе серйозні загрози для прав людини. Основні ризики полягають у непрозорості алгоритмів, загрозі приватності тощо. Щоб технології стали інструментом розвитку, а не загрозою безпеці, необхідно створити чіткі правові стандарти та процесуальні гарантії, які забезпечать баланс між інноваціями та захистом фундаментальних прав особи.

Список використаних джерел:

1. Brandner L., Louban A. Human(s) in the loop(s): On the use of AI in German law enforcement. 2024. URL: https://uni-tuebingen.de/de/267978

2. Бєлова М., Бєлов Д. Імплементація штучного інтелекту в досудове розслідування кримінальних справ: міжнародний досвід. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 2. С. 448–453.

3. Чорний А. М. Використання штучного інтелекту в оперативно-розшуковій діяльності та досудовому розслідуванні. *Правотворча діяльність та забезпечення системності законодавства України в умовах євроінтеграції* : зб. матеріалів наук.-практ. круглого столу. Київ, 2025. С. 291–295. URL: https://surl.li/vajtku

УДК 343.9

Віталій Дрозд,
кандидат юридичних наук,
науковий співробітник науково-дослідної
лабораторії з проблем запобігання
кримінальним правопорушенням факультету № 3,
Донецький державний університет внутрішніх справ,
м. Кропивницький, Україна
ORCID: 0000-0002-3872-8879

ЗАСАДИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ ПРАЦІВНИКАМИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Виокремлення криміналістичної методики розслідування корупційних кримінальних правопорушень, вчинених працівниками правоохоронних органів, демонструє методологічну функцію криміналістичного знання.

Кримінальний кодекс України не передбачає відповідальність за корупційні кримінальні правопорушення в межах окремого розділу Особливої частини. Замість цього законодавець застосував особливий підхід – визначення переліку корупційних кримінальних правопорушень та кримінальних правопорушень, пов'язаних із корупцією, наведено у примітці до ст. 45 «Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям» у розділі IX «Звільнення від кримінальної відповідальності» Загальної частини КК України. Група корупційних кримінальних правопорушень сформована не на підставі їх групування в межах певного розділу Особливої частини КК України, а саме на основі їх специфіки. Це зумовлено неможливістю визначення єдиного складу корупційних кримінальних правопорушень. Дослідниками підкреслюється, що види об'єкта та об'єктивної сторони корупційних кримінальних правопорушень є особливими, внаслідок чого визначити їх спільний родовий об'єкт практично неможливо [1, с. 36].

До ознак, які дають змогу відрізнити корупційні кримінальні правопорушення від інших видів кримінальних правопорушень, науковці відносять сферу їх вчинення, спеціальний суб'єкт, особливі ознаки суб'єктивної та об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення [2, с. 5].

Співвіднесення корупційних кримінальних правопорушень і службових кримінальних правопорушень свідчить, що корупційне кримінальне правопорушення є умисне зловживання службовим становищем

або умисне зловживання шляхом використання службових повноважень чи службового становища, тобто здійснення службовою особою будь-якої дії чи утримання від здійснення дій, що є порушенням законодавства, з метою одержання або прийняття неправомірної вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших адресатів або, відповідно, здійснення службовою особою дій у вигляді обіцянки/пропозиції або надання такої вигоди певним адресатам з метою схилити уповноважену особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень [3, с. 53].

Під кримінальними правопорушеннями у сфері службової діяльності пропонують розуміти суспільно небезпечні діяння, вчинені навмисно або через необережність службовою особою всупереч інтересам служби, які грубо порушують нормальну діяльність органів влади, а також органів управління підприємствами, установами та організаціями незалежно від форм власності й господарювання, якщо ним заподіяна істотна шкода охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб, або спричинено інші тяжкі наслідки [4, с. 78].

Закономірним є висновок, що ці види кримінальних правопорушень перетинаються між собою, однак не всі корупційні кримінальні правопорушення є службовими, адже вони охоплюють ширше коло суб'єктів їх вчинення, так само як і не всі службові кримінальні правопорушення є корупційними, адже до них належить і низка кримінально караних діянь, які не є корупційними (наприклад, перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу (ст. 365 КК України) або службова недбалість (ст. 367 КК України)).

Діапазоном перетину корупційних і службових кримінальних правопорушень є ряд спільних ознак, притаманних обом їх видам: вчинення їх спеціальним суб'єктом, а саме – працівником правоохоронного органу, у спосіб, який полягає у дії або бездіяльності всупереч інтересам службової діяльності та спрямований на одержання предмета протиправного посягання – неправомірної вигоди матеріального чи нематеріального характеру, а також інших матеріальних цінностей, ввірених особі у зв'язку з виконанням нею службових обов'язків та ін.

Закономірним є висновок, що криміналістична методика розслідування корупційних кримінальних правопорушень, вчинених працівниками правоохоронних органів, належить до міжвидових (або групових, комплексних) криміналістичних методик, об'єднана за кримінально-правовими (ст. 45 КК України) і криміналістично значимими ознаками (щодо суб'єкта, способу вчинення та ін.).

У прагматичному сенсі криміналістична методика складається з упорядкованої системи порад типізованого характеру – окремих методик (методичних рекомендацій), що є найбільш ефективними під час розслідування певних видів злочинів [5, с. 457-458].

Спільними та такими, що дозволяють виділити класифікаційні ознаки досліджуваних нами кримінальних правопорушень із загального масиву корупційних і службових кримінальних правопорушень, є особа правопорушника, спосіб вчинення та предмет протиправного посягання.

Розглядаючи першу класифікаційну ознаку, – спосіб вчинення, можна навести такі дані. Корупційні кримінальні правопорушення, які вчинюються працівником правоохоронного органу, ми згрупували за характером дій на:

а) вчиняються шляхом зловживання службовим становищем працівником правоохоронного органу;

б) вчиняються шляхом пропозиції, обіцянки чи надання або прохання надати неправомірну вигоду працівником правоохоронного органу;

в) вчиняються шляхом прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди працівником правоохоронного органу.

Крім того, спосіб вчинення досліджуваної групи кримінальних правопорушень можна виокремлювати за способом підготовки та приховування.

За комплексом підготовчих дій, які передують вчиненню корупційного кримінального правопорушення, можна виділити: створення умов для вчинення корупційного кримінального правопорушення (створення враження щодо можливості впливу на вирішення певних питань; створення перешкод для діяльності певних осіб; визначення прогалин у контролі за об'єктами, ввіреними правопорушнику тощо); провокація пропозиції, обіцянки чи надання неправомірної вигоди.

За способом приховування працівниками правоохоронних органів корупційних кримінальних правопорушень їх можна класифікувати на такі, що передбачають: прийняття законного рішення чи вчинення законних дій у межах владних повноважень; знищення матеріальних слідів кримінального правопорушення.

За кількістю вчинених корупційних кримінальних правопорушень можна виділити: одиничні кримінальні правопорушення та системні.

За класифікаційною ознакою особи правопорушника корупційні кримінальні правопорушення можна класифікувати наступним чином:

а) залежно від виду функцій, які покладені на працівника правоохоронного органу (правоохоронні; правозастосовні);

б) за кількісним складом (вчинені одноособово, вчинені групою осіб).

За предметом посягання можна виділити корупційні кримінальні правопорушення, що спрямовані на заволодіння: матеріальними цінностями (грошовими коштами у національній чи іноземній валюті, криптовалюті; рухомим та нерухомим майном); нематеріальними цінностями (послуги, пільги, переваги).

Таким чином, побудова криміналістичної методики розслідування корупційних кримінальних правопорушень, вчинених працівниками правоохоронних органів, повинна ґрунтуватися на належному теоретико-методологічному підґрунті, а також мати практичне спрямування.

Список використаних джерел:

1. Криміналістика : підручник / В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Самодін та ін.; за заг. ред. В. В. Пясковського. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Право, 2020. 752 с.

2. Захарчук О. З. Нормативне закріплення корупційних злочинів за законодавством України та їх класифікація. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2015. № 813. С. 33–38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2015_813_8

3. Клімова С. М., Ковальова Т. В., Тучак М. О. Юридична відповідальність за корупційні правопорушення : навч. посіб. Харків : Магістр, 2012. 260 с.

4. Бантишев О. Ф., Рибачук. В. І. Відповідальність за злочини у сфері службової діяльності: питання кваліфікації злочинів, передбачених розділом XVII Кримінального кодексу України : навч. посіб. Київ : Ін Юре, 2003. 115 с.

5. Розслідування злочинів у сфері господарської діяльності: окремі криміналістичні методики : монографія / В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін.; за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Право, 2006. 624 с.

УДК 351.74

Олександр Загурський,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права імені академіка УАН о. Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: 0000-0003-0797-8864

ЕТИЧНІ СТАНДАРТИ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан радикально змінює умови виконання поліцейських функцій, ставлячи перед системою правоохоронних органів низку нових

етичних викликів. Підвищені ризики для безпеки населення, посилене інформаційне навантаження, обмеження прав і свобод у надзвичайних умовах, а також тісна взаємодія поліції з військовими й цивільними службами створюють передумови для виникнення складних морально-правових дилем у щоденній діяльності поліцейських. У таких обставинах традиційні етичні норми потребують перегляду та адаптації з урахуванням реалій конфлікту, щоб зберегти баланс між ефективністю виконання службових обов'язків і захистом прав людини.

Особливе значення набуває питання довіри суспільства до поліції: у воєнний час суспільні очікування до правоохоронців зростають, тоді як можливості для прозорого інформування обмежуються міркуваннями безпеки. Це посилює потребу в чітких етичних стандартах, які регламентують публічну комунікацію, дотримання процедур при застосуванні сили, поведінку під час евакуації та роботи з внутрішньо переміщеними особами. Відсутність або неадекватність таких стандартів сприяє ерозії довіри, підвищенню ризику зловживань та правопорушень, а отже має прямі наслідки для легітимності правоохоронних інституцій.

До того ж, воєнні дії загострюють психологічні та емоційні навантаження на працівників поліції, що підвищує ймовірність професійного вигорання, похибок у прийнятті рішень і відхилень у моральній поведінці. Актуальним є дослідження механізмів професійної підтримки, етичного наставництва, здатних мінімізувати ці ризики та забезпечити стійкість етичної культури в умовах тривалої кризи.

На думку О.В. Брусакової, «в умовах дії режиму воєнного стану та військової агресії рф на роботу поліцейських вчиняють свій негативні вплив наступні об'єктивні та суб'єктивні фактори:

1) наявність стрес генних обставин, пов'язаних постійними загрозами для життя;

2) зменшення можливостей ресурсного та матеріально-технічного забезпечення підрозділів поліції, проблеми з регулярним його постачанням, що ускладнює виконання завдань та знижує ефективність несення служби;

3) участь у проведенні заходів з забезпечення дії режиму воєнного стану та у бойових діях, вимагають швидкого реагування на екстремальні ситуації, що збільшує фізичне і психологічне навантаження на поліцейських;

4) воєнний стан ускладнює комунікацію як в середині поліції, так і з зовнішніми суб'єктами – юридичними особами та громадськістю, що призводить до збільшення кількості конфліктних ситуацій, появи фактів

дезінформації та неправдивих повідомлень, що має наслідком зниження рівня авторитету і довіри до правоохоронних органів» [1].

Масюк Л.Я. стверджує про те, що «етична поведінка поліцейських – це перш за все внутрішні, службові питання, які охоплюються управлінськими процесами та регламентуються нормами адміністративного законодавства» [2].

До основних проблем забезпечення дотримання етичних стандартів поліцейської діяльності в умовах воєнного стану можна віднести: 1) в умовах воєнного стану старі, мирні етичні кодекси та стандарти можуть виявитися недостатніми або потребувати переосмислення, оскільки поліцейські стикаються з питаннями застосування сили в умовах бойових дій, взаємодії з військовими, контролю за переміщенням цивільного населення та документуванням воєнних злочинів; 2) високі етичні стандарти є фундаментом для збереження довіри суспільства до правоохоронної системи навіть в умовах війни. Дотримання етики та законності є ключовим чинником у протидії дезінформації ворога, який прагне підірвати легітимність українських державних інституцій. До того ж, діяльність поліції під час війни часто є першим контактом цивільного населення з державою, і саме ця взаємодія формує ставлення громадян до влади в цілому; 3) дотримання етичних норм є критично важливим для міжнародної співпраці та інтеграції України. Діяльність поліції має відповідати міжнародним стандартам прав людини та гуманітарного права, особливо в контексті документування злочинів та поводження з військовополоненими чи затриманими. Це забезпечує визнання зібраних доказів міжнародними судовими інстанціями та сприяє процесам євроінтеграції; 4) незважаючи на значний практичний досвід, існує наукова прогалина щодо систематичного аналізу, теоретичного обґрунтування та розробки конкретних етичних настанов для поліцейських в умовах безпосередньої воєнної загрози.

«В умовах дії режиму воєнного стану важливу роль повинна відводитися роботі підрозділів психологічної служби. На фахівців цієї служби покладаються завдання попередження невротичних розладів серед осіб групи ризику та надання їм знань для вироблення психологічної стійкості в службовій діяльності, формування необхідних емоційно-вольових якостей та розвиток вмінь і навичок спокійного, виваженого ставлення до різноманітних екстремальних ситуацій, які виникають під час несення служби» [3].

Основні етичні виклики для поліції під час воєнного стану:

- воєнний стан повинен не скасовувати етичні стандарти, а трансформувати умови їх реалізації;

- ключовою етичною дилемою воєнного часу повинен стати пошук балансу між безпекою та свободою;
- довіра суспільства має бути стратегічним ресурсом поліції в умовах воєнного стану;
- психологічні навантаження та моральні травми поліцейських потребують системної інституційної підтримки;
- етичні стандарти мають виступати в якості елемента національної безпеки та інформаційного захисту.

Таким чином, етичні стандарти поліцейської діяльності в умовах воєнного стану виконують не лише регулятивну та ціннісну функцію, але й слугують ключовим інструментом підтримання суспільної довіри до правоохоронних інституцій у період підвищених безпекових ризиків.

Зміна контексту функціонування державних органів у зв'язку з воєнними діями суттєво трансформує характер службових повноважень поліції, розширюючи межі прийняття дискреційних рішень і водночас підсилюючи потребу в морально-правовому самоконтролі, зокрема при застосуванні примусу, обмеженні прав громадян та здійсненні комунікації з населенням.

Отже, результативність правоохоронної діяльності в умовах кризових викликів безпосередньо залежить від рівня дотримання працівниками поліції принципів доброчесності, гуманності, справедливості та відповідальності перед суспільством. Воєнний стан об'єктивно потребує коригування етичних норм відповідно до специфіки надзвичайних умов, однак таке оновлення не може суперечити базовим правовим цінностям та принципам поваги до людської гідності.

Список використаних джерел:

1. Брусакова О.В. Проблемні питання формування професійної етики поліцейських в умовах воєнного стану. *Юридичний електронний науковий журнал.* 2025. № 1. С. 902-908.

2. Масюк Л. Я. Щодо змісту правил етичної поведінки поліцейських як об'єкт адміністративно-правового забезпечення. *Наукові записки. Серія : Право*. 2024. № 17. С. 230-235.

3. Цвілюк С. А. Комунікативний аспект у вихованні морально-етичних та психологічних засад працівників правоохоронних органів. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 1. С. 139-143.

УДК 340.1

Микола Карчевський,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри права імені академіка УАН о. Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»
ORCID: 0000-0002-2693-3592
Андрій Киричук,
заступник начальника
Управління патрульної поліції Івано-Франківської області
м. Івано-Франківськ, Україна

ВІДКРИТІ ДАНІ ЯК ІНСТРУМЕНТ БЕЗПЕКИ: ДОСВІД СТВОРЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ПЛАТФОРМИ IF SAFELAB

Відкриті дані (open data) — це інформація публічного сектору, зібрана, створена або оплачена державними чи муніципальними органами, яка оприлюднюється для вільного доступу і використання у форматі, що дозволяє її автоматизовану обробку [1; 3]. Завдяки відкритому формату громадяни та підприємці можуть обробляти і аналізувати інформацію без технічних перешкод. На офіційному порталі відкритих даних США (data.gov) підкреслюється, що метою відкритих даних є відкритість та підзвітність уряду, залучення громадян до процесів управління державою та стимулювання інноваційного розвитку економіки[2].

В Україні нормативну рамку відкритих даних створюють Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 року та Постанова КМУ «Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних» від 21 жовтня 2015 р. № 835. Відповідно до згаданого Закону публічна інформація у формі відкритих даних — це публічна інформація у форматі, що дозволяє її автоматизоване оброблення електронними засобами, вільний та безоплатний доступ до неї, а також її подальше використання (ст. 10-1).

Постанова КМУ № 835 визначає порядок, правила та розпорядників наборів відомостей, що розміщуються на національному порталі відкритих даних[4]. 10 вересня 2025 року цю постанову було доповнено, до принципів оприлюднення наборів даних включено «відкритість за замовчуванням» — вся публічна інформація, яка не має обмежень доступу, має бути доступна у формі відкритих даних, якщо інше не передбачено законом.

Таким чином, в Україні та світі уряди створюють можливості для роботи громадян з відкритими даними. Такі дані стають інструментом

побудови сучасної демократії через прозорість публічної інформації та підвищення довіри громадян до влади.

Серед важливих функцій відкритих даних слід відзначити те, що вони здатні істотно підвищити безпеку громадян. З одного боку, це означає кращу поінформованість про реальні загрози. Так, публікація даних про надзвичайні ситуації, епідемії, екологічні та інші ризики у поєднанні з відкритою статистикою дозволяє суспільству своєчасно реагувати на небезпеки. Як зазначається у звіті EENA, «відкриті дані можна і слід використовувати, зв'язуючи їх із даними організацій громадської безпеки, і сучасна пандемія ще раз показала актуальність такого підходу» [5]. Наприклад, відкриті дані про поширення COVID-19 у поєднанні з місцевими медичними звітами допомагали органам влади локалізувати спалахи і попереджати мешканців. Аналогічно, відкриті набори даних про дорожні аварії чи статистику злочинів інформують громадян, у яких районах відбувається найбільше ДТП або правопорушень, — і дозволяють уникати небезпечних маршрутів або вчасно ініціювати відповідні заходи безпеки. Виходячи з практики, такий підхід є виправданим: у США поліція Нешвіля, проаналізувавши дані про ДТП (місце, час, обставини та ін.), провела цілеспрямоване патрулювання у найбільш проблемних зонах. Це призвело до помітного зменшення аварійності саме в тих «гарячих точках» [6].

З іншого боку, відкриті дані дають інструмент громадського контролю за владою. Публікація детальної статистики роботи правоохоронних органів, використання ними ресурсів та витрат бюджету дозволяє суспільству оцінити ефективність їх діяльності.

Не менш важливо, що відкриті дані раціоналізують діалог громад з владою. Громадські ініціативи, активісти та журналісти аргументуючи свою позицію можуть спираються на конкретні цифри і статистику, а не на емоційні гасла. Такий підхід згуртовує громадян і дозволяє досягати компромісів: факти не викликають таких протистоянь, як політичні гасла, і спонукають владу давати виважені відповіді.

Створений нами продукт — інтерактивна карта ДТП IFSafeLab (https://crimedatalab.shinyapps.io/IFSafeLab/). Відкриті дані Управління патрульної поліції в Івано-Франківській області та порталу «Відкриті дані Львова» об'єднано в єдину базу даних та візуалізовано у вигляді карти з маркерами, «теплової» карти, графіків та діаграм. По суті IFSafeLab це інструмент візуалізації, моніторингу та дослідження аварійності на дорогах, який дозволяє користувачеві: аналізувати реальні дані про ДТП за

місцем, часом, обставинами події; виявляти ділянки з підвищеною аварійністю; вивчати типи ДТП та їх наслідки (травмування, смертність тощо); розробляти рекомендації для підвищення безпеки дорожнього руху.

Платформа IF SafeLab є прикладом того, як відкриті дані можна інтегрувати в освітній процес і водночас забезпечувати практичний ефект для конкретної територіальної громади. Виконуючи навчальне завдання з IF SafeLab студенти можуть: локалізувати у межах громади проблемні ділянки дороги, які мають найвищу концентрацію ДТП; визначати часові закономірності (наприклад, пікові години чи пори року, коли ризик особливо високий); проаналізувати основні причини аварійності (перевищення швидкості, відсутність освітлення, порушення правил маневрування тощо); візуалізувати дані для громади, роблячи їх зрозумілими через карти та діаграми; формулювати проактивні рекомендації для місцевої влади та поліції (встановлення освітлення на переходах, облаштування острівців безпеки, введення обмежень швидкості, встановлення камер тощо).

Важливим є й демократичний вимір: результати аналізу, підготовлені студентською групою, можуть бути використані як фактична база для колективного звернення громади, електронної петиції чи обговорення на громадських слуханнях. Це приклад data-driven адвокації, коли позиція громади підкріплена доказами з відкритих даних. IFSafeLab у поєднанні з кейсовим завданням допомагає студентам-правникам поєднувати знання з права, навички роботи з даними та розуміння демократичних інструментів впливу. У результаті формується не лише теоретична обізнаність, але й практичний досвід розробки реалістичних і вмотивованих пропозицій для підвищення безпеки у конкретній територіальній громаді.

Особливого значення набуває також практичне використання платформи IF SafeLab у системі підвищення кваліфікації поліцейських. У травні 2025 року в Університеті Короля Данила проведено навчання для офіцерів сектору освітньої безпеки ГУНП в Івано-Франківській області та представників патрульної поліції. Під час тренінгу учасники опанували навички роботи з інтерактивною картою, ознайомилися з можливостями використання платформи для проведення занять з безпеки дорожнього руху у школах. Таким чином, IF SafeLab став не просто технологічною платформою, а й освітнім ресурсом, який об'єднує науку, поліцію та громаду в спільній роботі над профілактикою ДТП і підвищенням культури безпеки на дорогах.

Демократія, відкриті дані, безпека та правнича освіта утворюють взаємопов'язаний чотирикутник. Демократія потребує активних і відповідальних громадян, які володіють знаннями та інструментами для впливу на владу. Відкриті дані є тим ресурсом, що надає громадянам доказову базу для діалогу й контролю, перетворюючи політичні дискусії на аргументований обмін позиціями. Безпека постає як головний суспільний результат використання даних — від зниження аварійності на дорогах до запобігання злочинам. А правнича освіта формує покоління фахівців, здатних інтегрувати всі ці елементи: виховує не лише юристів, а й лідерів громади, які мислять аналітично, діють демократично й вживають проактивні заходи для суспільної безпеки.

Навички аналізу відкритих даних стають важливою частиною професійної компетенції юриста. Юридична освіта має реагувати: крім традиційного навчання, правничі виші мають впроваджувати курси з аналітики даних, візуалізації, розробки керованих даними рішень. У поєднанні з класичними методами мислення ці навички дадуть майбутнім адвокатам, прокурорам і суддям змогу з більшою ефективністю захищати права і свободи громадян в умовах цифрової трансформації.

Список використаних джерел:

1. Khokhar T. European countries making clear progress with Open Data. World Bank Blogs. 30.03.2016. URL: https://blogs.worldbank.org/en/opendata/european-countries-making-clear-progress-open-data;

2. Data.gov. Open Government URL: https://data.gov/open-gov/.

3. European Data Portal. What is open data URL: https://data.europa.eu/en/dataeuropa-academy/what-open-data.

4. Портал відкритих даних. [URL: https://data.gov.ua/

5. Data Analytics in Public Safety. European Emergency Number Association (EENA). 2020. https://eena.org/knowledge-hub/documents/data-analytics-in-public-safety.

6. Williams J. Evidence-Based Practices Using Data to Drive Down Traffic Fatalities. National Institute of Justice. 15.02.2019. URL: https://nij.ojp.gov/topics/articles/evidence-based-practices-using-data-drive-down-traffic-fatalities.

УДК 343.98

Артем Коваленко,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права ім. академіка
УАН о. Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»
ORCID: 0000-0003-3665-0147
Віктор Дідорак,
студент ІІ курсу магістратури,
спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність»,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ДОКАЗУВАННЯ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ ТА ЗЛОЧИННИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Процес розслідування злочинів, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями, завжди вирізняється підвищеною складністю. У таких провадженнях слідчим, як правило, доводиться розслідувати множинні епізоди злочинної діяльності, встановлювати особи та доводити винуватість великої кількості фігурантів, розплутувати злочинні схеми зі складною внутрішньою ієрархією та розподілом ролей між їх учасниками. В умовах активної фази збройної агресії російської федерації завдання правоохоронців щодо розслідування згаданих кримінальних правопорушень ускладнилося додатково.

Для досудового розслідування будь-якого кримінального правопорушення основною є доказова діяльність уповноважених осіб. Тому вважаємо за доцільне розглянути окремі проблеми доказування під час розслідування злочинів, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями в сучасних умовах.

1. Виклики воєнного часу. Попри загальну згуртованість українців на фоні збройної агресії російської федерації, організовані групи правопорушників та злочинні організації не припиняють своєї протиправної діяльності. Навпаки, перелік злочинів, що вчиняються подібними угрупуваннями, тільки розширився за рахунок порушень у сфері гуманітарної діяльності, контрабанди, нових шахрайських схем, діянь, що посягають на державний лад й територіальну цілісність країни тощо. Процес

доказування у провадженнях згаданої категорії ускладнюється через регулярні зміни кримінального й кримінального процесуального законодавства, вимушене переміщення свідків, потерпілих і підозрюваних всередині країни та за її межі, неможливість проведення слідчих (розшукових) дій у зоні бойових дій та на тимчасово окупованих територіях тощо. Вважаємо, що подолання наведених проблем можливе завдяки спільним зусиллям українського суспільства по відсічі зовнішніх та внутрішніх загроз нашій державності. В цьому ключі важливою видається взаємодія правоохоронців з інститутами громадянського суспільства, що дозволить швидко виявляти й ефективно реагувати на нові форми протиправних діянь, що вчиняються злочинними угрупуваннями.

2. Під час розслідування злочинів, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями, **доказування здійснюється в умовах системної та високоорганізованої протидії**. Зокрема, учасники таких угрупувань користуються послугами адвокатів, котрі у свою чергу застосовують широкий спектр законних, «сірих» та протизаконних засобів захисту від кримінального переслідування; використовують на свою користь засоби масової інформації для впливу на суспільну думку, дискредитації правоохоронців, розповсюдження викривленої інформації тощо; застосовують адміністративний ресурс через корупційний вплив на представників органів державної влади й місцевого самоврядування, правоохоронців та суддів; залучають «тітушок» для блокування роботи правоохоронних органів і судів, впливу на свідків й потерпілих тощо. Подолання описаних форм протидії потребує від слідчих та детективів системної й послідовної роботи щодо збирання доказової бази, захисту свідків й потерпілих, а також запобігання витокам інформації про стан та результати розслідування.

3. В умовах посилення євроатлантичного руху нашої країни органи, які здійснюють розслідування злочинів, вчинених організованими групами та злочинними організаціями, стикаються з **потребою швидкого адаптування до європейського законодавства й загальноєвропейських систем боротьби зі злочинністю.** Країни Європейського Союзу давно запровадили високі стандарти боротьби з організованою злочинністю, створили систему внутрішньодержавних та міжнародних інституцій, спрямованих на подолання цього явища.

Одними з умов для вступу України до Європейського Союзу є підвищення ефективності роботи правоохоронних органів, адаптування кримінального процесуального законодавства до європейських стандартів та суттєве зменшення рівня організованої злочинності у нашій

державі. Для того, щоб Україна успішно завершила процес євроінтеграції, згадані стандарти боротьби зі злочинністю мають запроваджуватися і давати відчутні результати уже сьогодні.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що розкриття й розслідування злочинів, учинених організованими групами та злочинними організаціями, лишається одним із пріоритетних завдань вітчизняних правоохоронців. Процес доказування у таких провадженнях супроводжується низкою складнощів, зокрема викликами воєнного часу, високо організованою протидією, потребою швидкого адаптування до європейських стандартів боротьби зі злочинністю тощо. На нашу думку, вирішення описаних проблем можливе завдяки системній взаємодії правоохоронців з інститутами громадянського суспільства та науковцями.

УДК 343

Олександр Колб,
доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
професор кафедри кримінального права та процесу,
Державний податковий університет,
м. Луцьк, Україна
ORCID: 0000-0003-1792-4739
Оксана Богатиренко,
адвокат,
м. Київ, Україна

ПОТЕРПІЛИЙ ВІД ЗЛОЧИНУ – ОБ'ЄКТ ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Як свідчить практика діяльності правоохоронних органів України в умовах воєнного стану (2022-2025 рр.), попри реальні загрози, що посягають на об'єкти правової охорони національної безпеки, щорічно реєструються випадки вчинення працівниками цих державних інституцій кримінальних правопорушень у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг (розділ XVII Особливої частини КК) [1]. Так, у 2022 році кількість таких суспільно небезпечних діянь склала 11 тис. 617 випадків або 3,2% у загальній структурі злочинності в нашій державі.

У свою чергу, у 2023 році їх кількість сягнула 14 тис. 820 або 3,1% у загальній структурі всіх зареєстрованих в Україні кримінальних правопорушень, що на 27,6% більше, ніж за попередній період [1].

Натомість у 2024 році число так званих «службових злочинів» склало 16 тис. 820 випадків (на 13,5% більше, ніж у 2023 році), а питома вага у структурі загальної злочинності – 3,4% [1]. При цьому, якщо вказані показники співставити з відносно мирним періодом (зокрема, у 2013 році мало місце 16 тис. 586 кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності (2,9% у структурі загальної кількості зареєстрованих злочинів), а у 2021 році – 18 тис. 339 (5,7% у структурі загальної злочинності)) [1], то слід констатувати, що в умовах воєнного стану хоча й зменшилися абсолютні зазначені кількісно-якісні характеристики цього виду кримінальних правопорушень, але намітилася чітка тенденція до щорічного росту таких суспільно небезпечних і караних діянь (2022-2025 рр.).

Додатковою проблемою з цього приводу виступають і такі юридично значущі факти, а саме: замість того, щоб існуючі в Державному бюджеті кошти спрямовувати на забезпечення нормальної та ефективної діяльності Сил безпеки й оборони України в умовах воєнного стану, відповідні центральні органи виконавчої влади вимушені відшкодовувати для потерпілих завдану моральну і матеріальну шкоду, яка стала наслідком незаконних дій чи бездіяльності працівників правоохоронних органів.

Як показує вивчення судової практики з означеної тематики дослідження, ключовою проблемою, яка виникає при розгляді кримінальних проваджень, що стосуються випадків вчинення працівниками правоохоронних органів так званих службових злочинів (ст. ст. 364-370 КК), є відшкодування завданих ними у зв'язку з цим моральних і матеріальних збитків для потерпілих. При цьому, якщо узагальнити існуючі з цього приводу підходи на всіх рівнях (законодавчому, правозастосовному, доктринальному тощо), то можна констатувати наступне: відповідно до положень ст. 56 Конституції України кожна особа має право на відшкодування за рахунок держави моральної та матеріальної шкоди, завданої незаконними діями органів державної влади, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень. При цьому, враховуючи, що в нашій державі діє принцип верховенства права, а норми Основного закону України мають найвищу юридичну силу (ст. 8), такий законодавчий підхід має стати догмою (безапеляційним правилом) для діяльності судів усіх рівнів.

Саме таку позицію у свій час висловив Пленум Верховного Суду України у пункті 2 постанови № 9 від 01.11.1996 «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя», від 31.03.1995 № 4, від 02.07.2004 № 13 та ін. Про пріоритетність принципу верховенства права у регулюванні суспільних відносин наголошує у своїх доповідях й Венеційська Комісія [2]. І, нарешті, однією із загальних засад кримінального

провадження, що визначені ст. ст. 7, 8 Кримінального процесуального кодексу (КПК) України, є принцип верховенства права.

На науково-доктринальному рівні цей принцип досить детально описаний у багатьох розробках, серед яких можна виокремити праці П. М. Рабиновича [3, с. 287-308], М. Г. Патей-Братасюк [4] та ін. Про роль і місце принципу верховенства права йдеться також у рішеннях Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) [5].

Таким чином, при вирішенні питань, які виникають у судах щодо порядку та умов відшкодування завданої потерпілому шкоди (матеріальної та моральної), як видається, судді мають керуватись, як це випливає зі змісту ч. 2 ст. 19 Конституції України, виключно зазначеним Основним законом та іншими національними законодавчими актами, які регулюють зазначену сферу суспільних відносин. Саме тому та з урахуванням положень ст. ст. 62, 128 Кримінального процесуального кодексу (КПК) обвинувачений набуває процесуального статусу цивільного відповідача у разі пред'явлення до цього учасника кримінального провадження цивільного позову.

Список використаних джерел:

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення у 2013-2025 рр. *Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування.* URL: https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2

2. Доповідь про правосуддя : ухвалення Венеційською комісією на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25–26.03.2011) / пер. українською С. Головатого. Страсбург : CDL-AD (2011)03rev, 2011. 91 с.

3. Рабинович П. М. Верховенство права: доктринальні інтерпретації в Україні. *Правова доктрина України*: у 5 т. / В. Я. Тацій, О. Д. Святоцький, С. І. Максимів та ін.; за заг. ред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2013. Т. 1: Загальнотеоретична та історична юриспруденція. С. 287–308.

4. Верховенство права: традиції, доктрини і потенціал практики: монографія / М. Г. Патей-Братасюк, В. Ф. Гвоздецький, О. Г. Мурашин та ін.; за заг. ред. П.Г. Патея-Братасюка. Київ : Вид-во Європейського університету, 2010. 536 с.

5. Христов проти України : рішення Європейського суду з прав людини (заява № 24465/04) від 19 лютого 2009 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_443#Text

УДК 343.8

Ян Стрелюк,
доктор юридичних наук, старший радник юстиції,
керівник Кіровоградської обласної прокуратури,
м. Кропивницький, Україна
ORCID: 0000-0002-4209-2017
Іван Колб,
доктор юридичних наук, начальник відділу
Вінницької обласної прокуратури,
м. Вінниця, Україна
ORCID: 0009-0007-6471-9478

НАЦІОНАЛЬНІ ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ПІДХОДИ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ВГАМУВАННЯ ДО ЗАСУДЖЕНИХ, ПОЗБАВЛЕНИХ ВОЛІ, В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Як свідчить суспільна практика, включаючи й міжнародну, застосування заходів вгамування до будь-якої особи, навіть правомірне, особливо в умовах воєнного або надзвичайного стану, викликає значний резонанс серед людей як всередині окремо взятої держави, так і за її межами. Наочним прикладом у цьому контексті у сьогоденні можна назвати трагічні події на Майдані, які відбулися в Україні у 2013-2014 рр., а також аналогічні явища, що мали місце у Франції у 2018-2019 рр. (мітинги та сутички з поліцією так званих «жовтих жилетів»), Іспанії (факти, які стосуються демонстрацій щодо незалежності Каталонії у 2017 році), Туреччині (розгін демонстрантів у 2016 році, які вимагали зміни політичного режиму) тощо. І це при тому, що у всіх зазначених випадках дії правоохоронців були правомірними, а в результаті непокори, опору та різних посягань мітингувальників на життя і здоров'я представників влади жертвами такої протиправної діяльності стали сотні цих осіб.

Особливо актуальним це питання є для сфери виконання покарань, включаючи й Україну, позаяк у всіх цивілізованих державах на законодавчому рівні встановлено, що засуджений користується всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, які визначені законом і встановлені вироком суду, навіть в умовах воєнного стану (ст. 64 Конституції України).

До того ж, будучи членом ООН, Ради Європи та інших авторитетних міжнародних організацій, кожна з держав-учасниць взяла на себе юридичні зобов'язання привести національне законодавство до загальновизнаних принципів і норм, навіть в умовах воєнного чи надзвичайного стану.

Зокрема, Україна ще у 2004 році прийняла Закон «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», а в 2014 році – «Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засуджених до європейських стандартів», які заклали основи видозміни кримінально-виконавчого законодавства з урахуванням вимог і норм європейського права, включаючи й питання, що стосуються діяльності, пов'язаної із застосуванням до засуджених, позбавлених волі, заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї (у нормах міжнародного права їх називають заходами приборкання засуджених).

Важливим кроком у цьому напрямі стало також прийняття у вересні 2017 року Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України та аналогічної Стратегії – у 2022 році, одним із пріоритетних завдань яких визначено діяльність щодо реалізації на законодавчому та практичному рівнях змісту пенітенціарної, взамін існуючої кримінально-виконавчої, політики у сфері виконання покарань. При цьому однією з обставин, яка обумовлює якісну видозміну змісту сучасної кримінально-виконавчої політики України, є та практика, що склалась у системі Державної кримінально-виконавчої служби (ДКВС) України в період з 1991 по 2025 рр. (до та після прийняття у 2003 році нового КВК) та яка була пов'язана із застосуванням до засуджених, позбавлених волі, визначених у законі заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї.

Як показали результати цього дослідження, поряд із позитивними моментами, що мають місце у ході такої службової діяльності персоналу ДКВС України (зокрема, запобігання заподіянню засудженими шкоди, оточенню або самим собі, втечі з-під варти та вчиненню інших правопорушень), застосування заходів вгамування нерідко призводить до тяжких наслідків у виді смерті, нанесення тілесних ушкоджень для особи, знищення майна, дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань (УВП) тощо, які були спричинені у тому числі й протиправними діяннями (дією чи бездіяльністю) персоналу органів і УВП [1]. Саме такі факти не тільки встановлені у національних судах України [2, с. 254-258], а й все частіше стають предметом розгляду у Європейському Суді з прав людини (ЄСПЛ) [3, с. 27-30]. При цьому серед детермінант, які обумовлюють виникнення зазначених ситуацій на практиці, звертають на себе

увагу наступні з них: а) відсутність у чинному законодавстві України, що регулює порядок застосування до фізичних осіб заходів вгамування (ст. ст. 105-106 КВК України; Закони України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», «Про Національну гвардію України», «Про Національну поліцію» та ін.), такої визначеної у нормах міжнародного права вказівки про те, що зазначені заходи завжди мають бути крайніми (п. 64.1. Європейських пенітенціарних правил (ЄПП)); б) застосування у випадках масових заворушень, проявів групової непокори засуджених та в інших визначених у законі обставинах воєнізованих підрозділів особливого призначення (ст. 105 КВК), правовий статус та порядок діяльності яких закріплено у підзаконних нормативно-правових актах, що суперечить вимогам п. 14 ч. 1 ст. 92 Конституції України, відповідно до якої виключно законами має визначатись діяльність органів та установ виконання покарань; в) стереотипність поведінки персоналу ДКВС України у випадках виникнення конфліктних ситуацій із засудженими до позбавлення волі, а саме: замість вербальних методів і засобів розв'язання цих проблем, що склались, персонал, як правило, віддає перевагу силовим формам і заходам.

Таким чином, слід визнати, що існує складна прикладна проблема, яка у сьогоденні має бути вирішена й на доктринальному рівні, враховуючи її актуальність, теоретичну та практичну цінність.

Список використаних джерел:

1. Діденко А. О. Бійці спецпідрозділу Державної пенітенціарної служби знову масово калічать в'язнів. Українська Гельсінська спілка з прав людини. URL: http://ukr.prison.org/ua/new:1309978900

2. Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 груд. 2003 р. № 15. Постанови Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах / упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2011. С. 254–258.

3. Полторацький проти України: рішення Європейського Суду з прав людини від 19 квіт. 2003 р. Огляд рішень Європейського Суду з прав людини / за ред. Є. З. Дорошенка. Донецьк : Донецький Меморіал, 2011. С. 27–30.

УДК 343.1

Роксолана Колб,
кандидат юридичних наук,
головний персональний менеджер
з валютних операцій,
ГО АТ КБ «Приватбанк»
ORCID: 0000-0003-0187-3391
Леся Дучимінська,
начальник управління контрольно-перевірочної роботи,
Головне управління Пенсійного фонду України
у Волинській області,
м. Луцьк, Україна
ORCID: 0000 0002 2907 9408

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ У КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

Результати вивчення судової практики показують, що однією з детермінант, яка знижує ефективність судової діяльності в Україні, є низький контроль за виконанням судових рішень та порушення у зв'язку з цим принципів судочинства, пріоритетним із яких є принцип верховенства права. Сутність цієї проблеми полягає у тому, що останнім часом в діяльності деяких органів державної влади (зокрема, органів Пенсійного фонду України (ПФУ)) все частіше порушуються законодавчо визначені засади здійснення судочинства, у першу чергу принцип верховенства права [1], а також вчиняються спроби на законодавчому рівні привласнити собі цими владними суб'єктами функції правосуддя в нашій державі, що недопустимо як з огляду конституційних положень, які забороняють такі дії (ст. 124 Основного Закону), так і з урахуванням юридичного факту закріплення зазначеного принципу як фундаментального (основоположного) в нормах міжнародного права, які відповідно до вимог ст. 9 Конституції України стали частиною національного законодавства України.

Змістовні елементи принципу верховенства права визначені також і у ст. 3 Конституції України, а також у відповідних нормативно-правових актах та полягають у тому, що у всіх цивілізованих державах світу вказаний принцип є найбільш ефективним засобом забезпечення сталого їх розвитку та охорони прав, законних інтересів і свобод людини і громадянина, у тому числі на судовому рівні.

Беззаперечно, що це питання є актуальним і для України, особливо в умовах воєнного стану, враховуючи, що серед системних вимог, які пред'являються до неї у зв'язку з реалізацією у сьогоденні конституційно визначених цілей щодо членства нашої держави у Європейському Союзі (ЄС) та Північно-Атлантичному альянсі (НАТО), є дотримання в повному обсязі у діяльності всіх органів державної влади принципу верховенства права, який тлумачать як системне дотримання державою-членом наступних його складових елементів, а саме – як:

1. Процедурну юридичну визначеність, тобто таку побудову правових норм, яка за змістом їх тексту є доступною для розуміння громадянами.

2. Встановлений у законі порядок доступу до правосуддя в особі незалежних і безсторонніх судів, включаючи й здійснення ними відповідного контролю за виконанням прийнятих ними рішень.

3. Ефективний правовий механізм, що стосується дотримання прав, законних інтересів та свобод людини і громадянина.

4. Діяльність, що ґрунтується на законі (принцип законності), включаючи прозору, з'ясовану (таку, що має пояснення) та демократичну процедуру надання юридичної сили актам права, яка неухильно забезпечується на практиці.

5. Протидію дискримінації та нерівності перед приписами права, тобто вимоги закону мають застосовуватись до всіх однаково і послідовно виконуватись (так звана «формальна рівність»).

6. Процедуру, що пов'язана із забороною свавільності, тобто недопустимість ухвалення державними органами істотно несправедливих та необґрунтованих рішень [2].

Як показує практика реалізації принципів судочинства, включаючи й той, мова про який ведеться у цій роботі, однією з детермінант, яка сприяє їх порушенню органами ПФУ, є відсутність в Україні спеціального державного органу, який би контролював виконання судових рішень.

Зміст цієї проблеми полягає у тому, що, ліквідувавши у Конституції України (ст. 131-1), а також у Законі України «Про прокуратуру» правовий інститут загального прокурорського нагляду [3], законодавець натомість не створив іншого державного органу, який би контролював процес охорони і захисту прав, законних інтересів і свобод людини і громадянина в країні загалом, поклавши це на «плечі» пересічних громадян (у вигляді позовних вимог до відповідача).

Як наслідок, грубо порушуючи чинне законодавство України, зокрема в частині пенсійного забезпечення, органи ПФУ навіть не переймаються тим, що за таку протиправну діяльність вони притягатимуться до юридичної відповідальності. Ба більше, сьогодні посадові та службові

особи «посилають» заявників до суду так, як свого часу наш військово-службовець відіслав російський військовий корабель під час нападу на острів Зміїний у відомому напрямку [4].

Звичайно, що при такому підході у системі ПФУ не за горами той час, коли його Правління можуть визнати «злочинною організацією» (а саме – за умисне порушення правового статусу пенсіонерів, умисне невиконання судових рішень з цього приводу та умисне нездійснення належного відомчого контролю з означених питань), а її членів та інших винуватих у цьому службових осіб притягнуть до передбаченої ст. 255 КК кримінальної відповідальності.

Виходячи з результатів проведеного аналізу за означеною тематикою дослідження, можна зробити висновок про те, що в умовах здійснення визначених відповідними планами ЄС для України заходів щодо вступу в це співтовариство актуальними є завдання щодо нейтралізації, блокування, усунення тощо тих детермінант, що сприяють прийняттю протиправних рішень органами ПФУ, позаяк вони мають пряме відношення до оціночних критеріїв цього Європейського Співтовариства, на підставі яких визначається рівень охорони та захисту прав, законних інтересів і свобод людини і громадянина в Україні в органах судової влади, а також на рівні інших суб'єктів правоохоронної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Україна вийшла з трійки країн, з якими найчастіше судяться в Європейському суді з прав людини. *Опендатабот*. URL: https://opendata-bom.ua

2. Головатий С. Європейська комісія «За демократію через право» (Венеціанська Комісія). *Доповідь про правовладдя* : довід. вид. / пер. українською. Страсбург : CDL-AD (2011) 003 rev, 2011. 91 с.

3. Савицький І. Чи стало краще від скасування «загального нагляду» прокуратури? *Резонанс*. URL: https://resonance.ua/chi-stalo-krashhe-vid-skasuvannya/

4. Калюжина С. «За заслуги перед Черкащиною»: нагородили автора легендарної фрази про російський корабель. *Суспільне Черкаси*. URL: https://suspilne.media/cherkasy/222936-za-zaslugi-pered-cerkasinou-nagorodili-avtora-legendarnoi-frazi-pro-rosijskij-korabel/

УДК 343

Віктор Конопельський,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального права та кримінології,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
м. Одеса, Україна
ORCID: 0000-0003-4068-3902
Олександр Ілінський,
аспірант кафедри кримінального права і процесу,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID: 0009-0007-1798-4260

СУТНІСТЬ І ЗМІСТ ДІЯЛЬНОСТІ ВОЄННИХ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ ОРГАНІЗОВАНИХ УГРУПУВАНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Як показує практика та результати аналізу нормативно-правових актів, що стосуються змісту досліджуваної у цій роботі тематики, найбільш актуальні проблеми з означеного питання пов'язані з:

1) правовою невизначеністю; низькою ефективністю кримінально-правового реагування та малоефективною діяльністю щодо реалізації кримінально-правових норм міжнародного права на практиці;

2) певною недосконалістю норм закону України про кримінальну відповідальність та аналогічними недоліками, що характерні для проєкту Кримінального кодексу (КК), який розроблений у сьогоденні на науковому рівні;

3) відсутністю узагальненої судової практики з питань кримінально-правової протидії злочинам, які вчиняються воєнними транснаціональними організованими угрупуваннями, включаючи російську державу-агресора [15];

4) безсистемністю та однобічністю наукових розробок з цієї тематики [2];

5) іншими проблемами [3].

Перша група зазначених проблем має пряме відношення до дієвості норм міжнародного права у сьогоденні. При цьому, у першу чергу, увагу привертають ті міжнародно-правові акти, які регулюють діяльність ООН, Міжнародного кримінального суду (МКС), Міжнародного Червоного Хреста тощо. Зокрема, аналіз змісту Статуту ООН показує, що більшість його норм має декларативний характер, оскільки не має відповідних правових

гарантій і механізмів реалізації на практиці. Так, закріпивши у ст. 1 цього Статуту положення про те, що ООН має на меті підтримувати міжнародний мир і безпеку та з цією метою вживає заходи для запобігання й усунення загрози миру та придушення актів агресії тощо, ця міжнародна організація серед принципів діяльності (ст. 2 Статуту) чомусь жодним словом не обмовилась про те, що її члени можуть у зв'язку з цим вводити колективні санкції різного характеру щодо суб'єктів воєнної транснаціональної організованої злочинності та відповідних держав-агресорів, а також передавати винних у цих злочинах осіб до Міжнародного Суду ООН та МКС.

Більш того, у Статуті ООН відсутні будь-які процедурні норми, які дозволяли б подолати вето (заборону) [4, с. 73] постійного члена Ради Безпеки цієї організації щодо прийняття того чи іншого рішення, яке не суперечить Статуту.

Неврегульованими у цьому Статуті є й питання щодо реагування (аж до виключення зі складу постійного члена Ради Безпеки ООН) на дії тих суб'єктів воєнної транснаціональної організованої злочинності та держав-агресорів у випадках вчинення кримінальних правопорушень міжнародного характеру, включаючи розв'язання війни чи воєнного конфлікту за їх ініціативою (зокрема, як це зробила росія 24.02.2022 року у вигляді так званої «спеціальної воєнної операції» щодо України).

Системні та перманентні (безперервні) [4, с. 507] правопорушення, що пов'язані з проявами воєнної транснаціональної організованої злочинності, особливо з боку російської держави-агресора, детермінуються низкою випадків порушення різноманітних норм міжнародного права, зокрема щодо дотримання основних прав і свобод військовополонених і цивільного населення в умовах воєнного стану. Так, у щорічній доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за 2023 рік зазначеній проблематиці були присвячені відповідні розділи (р. 1 «Реалізація Формули миру»; р. 2 «Права громадян, які постраждали внаслідок збройної агресії проти України»; р. 3 «Права людини в секторі безпеки та оборони»).

Проте ні Рада Безпеки ООН, ні загалом зазначена міжнародна організація досі належним чином не засудили воєнну агресію російської федерації щодо України, а також не віднесли її до проявів воєнної транснаціональної організованої злочинності. Більш того, у 2025 році вперше за всі роки протиправного вторгнення цієї держави-агресора на територію нашої країни (2022-2025 рр.) проти визнання дій росії злочинними виступили й США, яку Україна вважає своїм стратегічним партнером у цій війні, що у зв'язку з цим не дозволяє належним чином нейтралізувати, блокувати, усунути тощо ті детермінанти, що сприяють цьому виду міжнародної злочинності.

Отже, слід констатувати, що однією з детермінант, яка сприяє вчиненню з боку воєнних транснаціональних організованих угрупувань воєнних злочинів та інших протиправних діянь в умовах воєнного стану в Україні, а також знижує рівень міжнародного правопорядку, є недієвість, аморфність (безформність) [4, с. 17] та правова незабезпеченість відповідними гарантіями і механізмами реалізації норм міжнародного права, включаючи архаїчні (застарілі, античні, «мертві» тощо) [4, с. 13] форми прийняття рішень як Радою Безпеки ООН, так і цією міжнародною організацією в цілому щодо нейтралізації, блокування, усунення детермінант, які сприяють зазначеним суб'єктам транснаціональної злочинності.

Список використаних джерел:

1. Порушення законів та звичаїв війни: ВС зробив висновок щодо правильності кваліфікації дій особи, яка реалізовувала державну політику рф у військовій сфері на території АР Крим : Постанова Касаційного Кримінального суду у складі Верховного Суду від 28.02.2024 у справі № 753/14148/21 (провадження № 51-6134 КМ 23). URL: https://supreme.court.gov.ua
2. Вознюк А. А., Жук І. В. Порушення законів і звичаїв війни: безпосередні об'єкти, предмети та потерпілі від злочину. Загальні положення «jus in bello». *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренко.* URL: elar-.naiau.kiev.ua › items.
3. Під час кваліфікації дій особи як порушення законів та звичаїв війни важливим є встановлення контекстуального аспекту : позиція Верховного Суду від 04.07.2022. URL: https://supreme.court.gov.ua.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. 864 с.

УДК 343.545

Валерій Коссе,
доктор філософії у галузі права,
декан факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування Національної поліції України
Донецький державний університет внутрішніх справ,
м. Кропивницький, Україна
ORCID: 0000-0002-6576-0620

ВТЯГНЕННЯ ОСІБ У ЗАЙНЯТТЯ ПРОСТИТУЦІЄЮ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Ураховуючи особливі умови перебування в країні де щодня громадяни на психологічному рівні відчувають перебіг військової агресії росії проти України представники певних вікових категорій верст населення,

котрі змушені пристосовуватись до сучасних викликів, шукаючи високооплачувану роботу, без попереднього досвіду та повної завантаженості робочого дня обирають шлях легкого та швидкого заробітку з можливість припинення такої діяльності, на їхню думку в будь-яких час, а саме заняття проституцією.

Такий вид незаконної діяльності в Кримінальному кодексі України визначений окремою нормою законодавства (ст. 303 Кримінального кодексу України – далі – КК України). Необхідно звернути увагу, що вказане діяння має деструктивний вплив на низку суспільних відносин, що обумовлено його особливостями. Сучасні підходи до вивчення особи, яка вчиняє кримінальні правопорушення, залишаються неоднозначними, зважаючи на відсутність універсального розуміння її структури. У прогресивній кримінології дедалі частіше доходять висновку, що сьогодні неможливо визначити хоча б одну спільну ознаку, характерну для всіх суб'єктів, що розрізняються залежно від видів кримінальних правопорушень. У рамках стратегічного планування та прогнозування суспільно небезпечних діянь особливого значення набувають соціально-демографічні характеристики осіб, які вчиняють такі правопорушення. Це пояснюється тим, що заходи й засоби кримінологічного впливу повинні обиратися з орієнтацією на максимальний результат, що передбачає врахування базових характеристик відповідних осіб.

Вивченням державної статистики за 2024 рік, викладеної на сайті Офісу Генерального прокурора України, надано підстави, для визначення кримінального правопорушення, передбачене ст. 303 КК України достатньо розповсюдженим. Вказане діяння вчиняють частіше за все жінки – 56,8 % від загальної кількості. Більшість кримінальних правопорушень були вчинені особами віком 29-39 років – 45 % від загальної кількості.

Сутенерство або втягнення в заняття проституцією частіше вчиняють особи, які мають повну загальну середню та базову освіту – 52,2 %.

Кримінальні правопорушники, здебільшого, є працездатними, але такими, які не працюють та не навчаються – 95,2 %.

Представлена статистика свідчить, що в Україні наразі існує низка проблем, які опосередковано впливають на зростання кримінальної діяльності, спрямованої проти моральності. До головних чинників, на наш погляд, належать: низький рівень соціального захисту вразливих категорій громадян, таких як жінки та неповнолітні; незадовільний економічний стан, що веде до утворення «мертвих зон» на ринку праці; обмежена кількість бюджетних місць у закладах вищої освіти; низький рівень правової обізнаності населення; негативний вплив засобів масової інформації

на неповнолітніх. Усі ці фактори змушують громадян та громадянок шукати альтернативні шляхи заробітку, що нерідко спричиняє формування кримінальних установок і девіантної поведінки.

Актуальність проведеного дослідження дала змогу сформувати соціально-демографічний портрет особи, яка здійснює кримінальні правопорушення, пов'язані із сутенерством або втягуванням людей у заняття проституцією.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n976

2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

3. Офіційна статистика. Офіс Генерального прокурора. URL: https://new.gp.gov.ua/ua/posts/statistika

УДК 343.1

Віра Лозинська,
інспектор взводу № 2 роти № 3 батальйону № 2,
старший лейтенант поліції,
УПП у Львівській області ДПП,
м. Львів, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України 24 лютого 2022 року та запровадження на всій території держави воєнного стану зумовили необхідність термінового реформування кримінального процесуального законодавства. Система кримінальної юстиції зіткнулася з безпрецедентними викликами, що потребували адаптації процесуальних механізмів до умов збройного конфлікту [1, с. 14].

Обшук як одна з найбільш важливих слідчих (розшукових) дій зазнав суттєвих змін у порядку його проведення. Законами України від 3 березня 2022 року № 2111-IX та від 14 квітня 2022 року № 2201-IX було внесено комплексні зміни до Кримінального процесуального кодексу України, які стосуються, зокрема, спрощення процедури санкціонування обшуку, можливості його проведення без понятих та у нічний час [2].

Нормативно-правові засади проведення обшуку в умовах воєнного стану. Центральною нормою, що регулює особливості кримінального провадження в екстраординарних умовах, є стаття 615 КПК України.

Частина 1 цієї статті встановлює особливий правовий режим, що застосовується за наявності двох умов: введення воєнного стану на території України та виникнення об'єктивної неможливості виконання процесуальних дій у звичайному порядку [3, с. 89].

Відповідно до пункту 2 частини 1 статті 615 КПК України, у разі відсутності об'єктивної можливості виконання слідчим суддею своїх повноважень щодо надання дозволу на обшук це повноваження передається керівнику органу прокуратури. Прокурор виносить постанову про дозвіл на обшук, яка має відповідати вимогам, встановленим для ухвали слідчого судді [4]. Строк дії такої постанови не може перевищувати один місяць з моменту її винесення.

Спрощені процедури проведення обшуку. Першою ключовою особливістю є можливість проведення обшуку житла, іншого володіння особи без ухвали слідчого судді. Якщо у звичайних умовах обшук може проводитися виключно на підставі ухвали слідчого судді (стаття 234 КПК України), то в умовах воєнного стану, за відсутності можливості отримати таку ухвалу, рішення про обшук приймає керівник органу прокуратури [1, с. 71].

Другою важливою новелою є можливість проведення обшуку без участі понятих. Згідно з абзацом 3 пункту 1 частини 1 статті 615 КПК України, якщо залучення понятих є об'єктивно неможливим або пов'язане з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я, обшук проводиться без їх участі. У такому випадку хід і результати обшуку в обов'язковому порядку фіксуються доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису [5].

Третьою особливістю є можливість проведення обшуку у нічний час. Відповідно до пункту 4 частини 1 статті 615 КПК України, слідчі (розшукові) дії у нічний час (з 22 години до 6 години) можуть проводитися без додаткового обґрунтування невідкладності. Це відрізняється від загального правила статті 223 КПК України, яке дозволяє проведення обшуку вночі лише у невідкладних випадках [6].

Особливості долання системи логічного захисту. Частина 6 статті 236 КПК України, доповнена під час воєнного стану, надає слідчому (прокурору) право долати системи логічного захисту електронних пристроїв, якщо особа, присутня при обшуку, відмовляється їх відкрити або обшук здійснюється за відсутності володільців приміщення. Це положення спрямоване на забезпечення доступу до цифрових доказів, які набувають дедалі більшого значення в сучасному кримінальному процесі [7].

Процесуальне оформлення результатів обшуку. П'ятою особливістю є зміна строків складання протоколу обшуку. Якщо за загальним правилом

частини 1 статті 106 КПК України протокол складається під час проведення процесуальної дії або безпосередньо після її закінчення, то в умовах воєнного стану особам, які проводили обшук, надано можливість скласти протокол протягом 72 годин після закінчення обшуку з обґрунтуванням причин неможливості його складання у загальні строки [1, с. 71]. Така норма викликає занепокоєння з точки зору можливого погіршення якості фіксування обставин обшуку та ускладнення оскарження його результатів.

Судова практика застосування норм про обшук в умовах воєнного стану. Аналіз судової практики свідчить про активне застосування положень статті 615 КПК України. Верховний Суд у своїх роз'ясненнях від 3 березня 2022 року підкреслив, що рішення прокурора про обшук можуть бути прийняті навіть у кримінальному провадженні щодо сукупності злочинів, якщо хоча б один із них передбачений переліком статті 615 КПК України [8].

Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду наголосив на необхідності суворого дотримання вимог щодо обов'язковості відеофіксації у випадках проведення обшуку без понятих. У справі від 14 липня 2022 року суд визнав недопустимими докази, отримані під час обшуку без понятих, оскільки не було здійснено безперервний відеозапис [9].

Проблеми дотримання балансу між ефективністю розслідування та процесуальними гарантіями. Розширення повноважень сторони обвинувачення в умовах воєнного стану породжує численні дискусії щодо дотримання конституційних прав особи. Представники адвокатської спільноти висловлюють занепокоєння щодо суттєвого дисбалансу між публічним інтересом у невідворотності покарання та правами учасників кримінального провадження [10].

Конституційний Суд України 18 липня 2024 року визнав неконституційною частину шосту статті 615 КПК України щодо продовження строку тримання під вартою в умовах воєнного стану, що свідчить про необхідність збереження балансу навіть в екстраординарних умовах [11].

Міжнародні стандарти проведення обшуку. Практика Європейського суду з прав людини встановлює чіткі стандарти щодо втручання у право на повагу до приватного і сімейного життя, житла і кореспонденції (стаття 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод). Будь-яке втручання має бути передбачене законом, переслідувати легітимну мету та бути необхідним у демократичному суспільстві. Навіть в умовах воєнного стану державні органи повинні дотримуватися пропорційності заходів примусу [12].

Отже, проведення обшуку в умовах воєнного стану характеризується значним спрощенням процедури санкціонування, можливістю

проведення без понятих за умови відеофіксації, відсутністю обмежень щодо нічного часу проведення та подовженими строками складання протоколу. Ці зміни спрямовані на забезпечення ефективності досудового розслідування в умовах активних бойових дій та об'єктивної неможливості виконання слідчим суддею своїх повноважень.

Водночас спрощення процесуальних процедур не повинно призводити до надмірного обмеження конституційних прав особи. Судова практика та позиція Конституційного Суду України свідчать про необхідність збереження балансу між публічним інтересом та правами людини навіть в екстраординарних умовах. Подальше вдосконалення правового регулювання має враховувати як практичні потреби правоохоронних органів, так і міжнародні стандарти захисту прав людини.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні ефективності застосування нових процесуальних норм, аналізі судової практики щодо оскарження результатів обшуків, проведених у спрощеному порядку, та розробці рекомендацій щодо вдосконалення процесуального законодавства на етапі повоєнного відновлення.

Список використаних джерел:

1. Рибачковський К. 7 новел щодо обшуку або особливості проведення обшуку під час воєнного стану. *ЛІГА. Блоги*. 22 серпня 2023. URL: https://blog.liga.net/user/-kryibachkovskiy/article/51118

2. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо вдосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану : Закон України від 14 квітня 2022 р. № 2201-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20

3. Гловюк І. В., Тетерятник Г. К., Рогальська В. І., Завтур В. А. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції чи заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України : науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України. Львів-Одеса, 2022. 31 с. URL: https://justtalk.com.ua/post/naukovo-praktichnij-komentar-do-statti-615-kriminalnogo-protsesualnogo-kodeksu-ukraini

4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.

5. Обшуки під час воєнного стану: що робити. *ЮРЛІГА*. 9 листопада 2022. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/215262_obshuki-pd-chas-vonnogo-stanu-shcho-robiti

6. Цермолонський І. Кримінальні провадження в умовах воєнного стану. *Юридична газета*. URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/kriminalni-provadzhennya-v-umovah-voennogo-stanu.html

7. «Обшук» мобільних телефонів і комп'ютерів та інші зміни до КПК. *Перша інстанція*. 24 березня 2022. URL: https://first.vaks.gov.ua/publications/37254/

8. Новели здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: зміни до КПК України від 03 березня 2022 та роз'яснення Верховного Суду. *Вища школа адвокатури НААУ*. URL: https://www.hsa.org.ua/blog/novely-zdijsnennya-kryminalnogo-provadzhennya-v-umovah-voyennogo-stanu-zminy-do-kpk-ukrayiny-vid-03-bereznya-2022-ta-roz-yasnennya-verhovnogo-sudu

9. Використання показань, отриманих за ч. 11 ст. 615 КПК України в умовах воєнного стану. *Вища школа адвокатури НААУ*. URL: https://www.hsa.org.ua/blog/-vikoristannia-pokazan-otrimanix-za-c-11-st-615-kpk-ukrayini-v-umovax-vojennogo-stanu-irina-gloviuk

10. Які можливості з'являються у досудового розслідування під час воєнного стану – аналіз. *ZIB*. URL: https://zib.com.ua/ua/151432.html

11. Конституційний Суд України визнав неконституційною частину шосту статті 615 КПК України стосовно продовження строку тримання під вартою в умовах воєнного стану. *Конституційний Суд України*. 18 липня 2024. URL: https://ccu.gov.-ua/novyna/konstytuciynyy-sud-ukrayiny-vyznav-nekonstytuciynoyu-chastynu-shostu-statti-615-kpk-0

12. Гловюк І. В. Ефективність розслідування домашнього насильства: стандарти Стамбульської конвенції та практика ЄСПЛ. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Право*. 2024. Вип. 84, ч. 4. С. 36–43.

УДК: 343.1

Анастасія Микитюк,
студентка III курсу спеціальності 081 Право,
факультет суспільних і прикладних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Ірина Басиста,
докторка юридичних наук, професорка,
професорка кафедри права імені академіка УАН о. Івана Луцького
ЗВО «Університет Короля Данила,
ORCID: 0000-0001-9707-7386

ДОТРИМАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЗАСАДИ ТАЄМНИЦІ СПІЛКУВАННЯ У ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

У сучасному суспільстві, право людини на таємницю спілкування є однією з основоположних конституційних засад. Це право закріплено у Конституції України, відповідно до якої воно гарантується кожному. Зокрема, відповідно до статті 31 Конституції України кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої

кореспонденції. Винятки можуть бути встановлені лише судом у випадках, передбачених законом, з метою запобігти злочинові чи з'ясувати істину під час розслідування кримінального провадження, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо [1].

Проте, Основний закон передбачає і можливість обмеження цього права виключно на підставі судового рішення у випадках, передбачених законом, що зумовлено необхідністю забезпечення ефективного розслідування кримінальних правопорушень та охорони національної безпеки. Отже, слід зрозуміти, що ці винятки потрібні для виконання основних завдань кримінального провадження, якими є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень і це перебуває в пріоритеті, тому обмеження аналізованого конституційного права в рамках триваючого кримінального провадження має слідувати із чітких приписів чинного КПК України.

У статті 14 КПК України розкривається повний зміст засади «таємниця спілкування». У цій нормі зазначається більш точний опис обмеження цих прав і застосування їх саме у кримінальному провадженні. Стаття у чинній редакції Кодексу вказує, що процесуальні дії, спрямовані на обмеження таємниці спілкування, як правило, проводяться на підставі ухвали слідчого судді [2]. Ця норма, очевидно, також передбачена задля забезпечення неупередженості розслідування та недопустимість свавілля правоохоронних органів у обмеженні конституційного права у рамках тривалого кримінального провадження.

Крім ст. 31 Конституції України та ст. 14 КПК, право особи на таємницю кореспонденції закріплено й міжнародними правовими актами. Так, ст. 12 Загальної декларації прав людини визначає, що ніхто не може зазнавати безпідставного посягання на таємницю його кореспонденції [3]. Стаття 8 ЄКПЛ містить положення, згідно з яким кожен має право на повагу до його приватного й сімейного життя, до житла й до таємниці кореспонденції [4]. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права містить аналогічну норму у ст. 17, відповідно до якої заборонено свавільне чи незаконне посягання на таємницю кореспонденції [5].

Як уже зазначалося вище, таємниця спілкування може бути обмежена лише на підставі судового рішення у випадках, передбачених законом, з метою запобігти злочинові чи з'ясувати істину під час розслідування кримінального провадження якщо іншими способами одержати інформацію неможливо [6], коли ведеться розслідування злочинів проти

основ національної безпеки України; умисного вбивства, торгівлі людьми, викрадення людей, зґвалтування, терористичного акту, захоплення заручників, катування чи інших тяжких або особливо тяжких злочинів, а також з метою запобігання тяжкому чи особливо тяжкому злочину [7].

Але за будь-яким обмеженням права ведеться нагляд, і у розглядуваному нами випадку це судовий контроль, який має одне головне завдання – забезпечити дотримання прав і свобод людини та громадянина, коли застосовуються негласні слідчі (розшукові) дії, що передбачають обмеження цього права.

Цей контроль здійснюється на трьох ключових стадіях:

1. Розгляд клопотання про дозвіл на обмеження:

- слідчий, прокурор або особа, яка веде кримінальне розслідування, подає до суду клопотання про дозвіл на проведення негласних слідчих (розшукових) дій, що передбачають обмеження таємниці спілкування;
- до клопотання додається низка документів, що обґрунтовують необхідність такого обмеження;
- суддя ретельно розглядає клопотання, досліджує матеріали та заслуховує пояснення слідчого, прокурора або особи, яка веде розслідування, а також зауваження та заперечення особи, стосовно якої подано клопотання;
- на основі всебічного аналізу суддя виносить ухвалу про задоволення або відхилення клопотання.

2. Контроль за законністю та обґрунтованістю дій:

- суддя постійно контролює, чи законно та обґрунтовано проводяться негласні слідчі (розшукові) дії, пов'язані з обмеженням таємниці спілкування;
- у разі виявлення порушень суддя вживає заходів, передбачених законом, для їх усунення.

3. Розгляд скарг:

- особа, стосовно якої застосовано обмеження таємниці спілкування, має право подати до суду скаргу на дії слідчого, прокурора або особи, яка веде розслідування;
- у скарзі вона може викласти свої зауваження та заперечення щодо законності та обґрунтованості таких дій;
- суд ретельно розглядає скаргу та досліджує всі обставини;
- за результатами розгляду суддя виносить рішення про задоволення або відхилення скарги [8].

Отож, розглянувши засаду таємниці спілкування, варто зазначити, що вона посідає важливе місце в системі гарантій прав людини у кримінальному провадженні. Законодавець чітко визначив, що будь-яке обмеження цього права можливе лише за наявності ухвали слідчого судді.

Особливу роль у забезпеченні законності таких обмежень відіграє судовий контроль, який є ключовим механізмом запобігання свавіллю з боку правоохоронних органів. Саме слідчий суддя уповноважений надавати дозвіл на проведення негласних слідчих (розшукових) дій, здійснювати контроль за їх законністю та розглядати скарги осіб, права яких могли бути порушені. Такий підхід гарантує дотримання принципів верховенства права, законності, пропорційності та необхідності втручання у приватну сферу. Отже, засаду таємниці спілкування слід розглядати як невід'ємний елемент демократичної правової держави, реалізація якої є запорукою ефективного функціонування системи правосуддя та гарантією дотримання прав і свобод людини у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Редакція від 01.01.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254 (дата звернення: 02.10.2025).

2.Кримінальний процесуальний кодекс України: Редакція від 01.08.2025,URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n480 (дата звернення: 02.10.2025).

3. Загальна декларація прав людини. Схвалена Генеральною Асамблеєю ООН 10.12.48р. Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи. Упоряд. Ю.К.Качуренко. 2-е вид. К.: Юрінком, 1992.

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Рим, 4.XI. 1950). Голос України. 10 січня. 2001. No3. С.6-8.

5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 19.10.73. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

6. Ткачик А.Б. Обмеження таємниці спілкування в ході проведення аудіо-, відеоконтролю особи та місця. Правова система України: сучасний стан та актуальні проблеми: Збірник матеріалів восьмої Всеукраїнської науково-практичної конференції. Івано-Франківськ: видавник Голіней О.В., 2020. С. 114-117.

7. Негодченко О. В. Таємниця кореспонденції, листування, телефонних розмов та спілкування в сучасних умовах: реалії та колізії. Право і суспільство. 2013. No 4. С. 55 - 61.

8. Савляк І.І. Таємниця спілкування як засада кримінального провадження: дис. Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2018. 229 с.

УДК 343.3

Руслана Кузічкіна,
студентка III курсу спеціальності 08 Право,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Євген Лук'янчиков,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри інформаційного, господарського
та адміністративного права,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0001-5763-6972

ДАНІ GPS ЯК ДОКАЗИ У СПРАВАХ ПРО ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНІ ПРИГОДИ

Розслідування кримінальних правопорушень за фактом дорожньо-транспортних пригод (ДТП) вимагає залучення спеціальних знань, що охоплюють комплекс взаємодіючих елементів системи «водій – автомобіль – дорога – середовище». Саме тому в розслідуванні таких правопорушень спеціальні знання можуть використовуватися у формі залучення експерта (ст. 69 КПК України) та спеціаліста (ст. 71 КПК України) [1].

У провадженнях про ДТП важливим джерелом доказів є дані GPS, що фіксують швидкість, маршрут, місце і час зупинок, дозволяючи відтворити подію та перевірити показання. Вони використовуються для автотехнічних експертиз і комплексної оцінки доказів, а залучення експертів підвищує якість розслідування, забезпечуючи об'єктивність та достовірність доказування [2].

Сьогодні цифрові докази у справах про ДТП активно використовують адвокати, що дозволяє: зберігати історію місце знаходжень Google, дані з «чорних скриньок» та камер, порівняти швидкість за GPS з обмеженнями, спростувати хибні твердження [3].

GPS працює за допомогою мережі супутників, які передають сигнали до приймачів на Землі. Ця технологія забезпечує точне позиціонування, навігацію та визначення часу, що є важливим у таких секторах, як безпека автомобілів, авіація та телекомунікації. У багатьох випадках інтеграція GPS у такі пристрої, як смартфони та транспортні засоби, була пов'язана з вежами та мережами стільникового зв'язку, які відіграють

ключову роль у системах зв'язку. Ці системи часто перетинаються в юридичних спорах, особливо коли йдеться про точність визначення місцезнаходження або перешкоди сигналу [4].

Геолокація мобільних телефонів та інших пристроїв із підключенням до стільникової мережі ґрунтується переважно на даних, що надають оператори зв'язку у відповідь на юридичний запит. Крім того, сучасні трекери часто поєднують дані GPS з результатами тріангуляції стільникових веж, що підвищує точність визначення місцезнаходження та робить геолокацію одним із ключових інструментів у слідчій та судовій практиці.

Залежно від даних, GPS-докази, отримані з різних місць, можуть бути точнішими, ніж традиційні підходи до тріангуляції веж стільникового зв'язку. Так, залучені до розслідування ДТП експерти ESI з цифрової криміналістики отримували GPS-дані з різних джерел: телефонні додатки, GPS-реєстратори та записи з Google Take-out. У кожному з цих випадків GPS-докази відіграли вирішальну роль у встановленні фактів, доведенні невинуватості та сприянні правосуддю [5].

У практиці судових процесів у США дедалі частіше використовуються цифрові записи GPS та дані з додатків, що фіксують переміщення та швидкість транспортних засобів і людей, як ключові докази у справах про ДТП. Так, у першому випадку записи з відеореєстратора стали вирішальними для підтвердження моменту гальмування та визначення вини водія; у другому – дані з фітнес-додатка Strava дозволили реконструювати маршрут і швидкість велосипедиста, що забезпечило точне відтворення динаміки аварії; у третьому – використання Google Take-Out допомогло довести відсутність особи у певних місцях, тим самим спростовуючи усні показання. Американська судова практика визнає GPS-записи надійними доказами, що підтверджують або спростовують показання та сприяють справедливому вирішенню спорів у сфері дорожньої безпеки [2]. Верховний суд США постановив, що відстеження за допомогою GPS може порушувати Четверту поправку. У справі United States v. Jones (2012) встановлення GPS-трекера без ордера було визнано «обшуком», а у справі Carpenter v. United States (2018) збирання даних про місцезнаходження з мобільних веж без ордера також порушило поправку. Тому поліція повинна отримати ордер для тривалого моніторингу чи доступу до цифрових даних, окрім випадків невідкладної необхідності [6].

Адвокати Fulginiti Law вважають, що дані GPS, ELD та чорних скриньок стають невід'ємною частиною сучасних розслідувань аварій за участю вантажівок. Вони дозволяють не лише встановити точний перебіг подій, а й виявити приховані фактори – від перевтоми водія до

технічних несправностей транспортного засобу чи порушень правил експлуатації [7].

Інтерпретація GPS-даних потребує спеціальних інструментів та методів: від декодування сигналів до аналізу руху. Експерт має чітко подати висновки, враховуючи технічні стандарти (наприклад, IEC) для надійності даних. Їхня роль ключова у вирішенні спорів, пов'язаних із навігаційними технологіями [4].

Інтерпретація GPS-даних вимагає спеціальних методів і дотримання технічних стандартів, а експерти забезпечують надійність висновків та вирішення спорів у сфері навігації [8]. Закон Каліфорнії про конфіденційність електронних комунікацій (CalECPA) став важливим кроком у захисті цифрових прав, гарантуючи, що доступ державних органів до приватних електронних даних можливий лише за судовим ордером або добровільною згодою особи. Закон встановлює механізми контролю за діями влади та передбачає обов'язкове інформування громадян про будь-які запити щодо їхніх даних, а також реальні санкції за незаконне втручання. Для бізнесу CalECPA має стратегічне значення: технологічні компанії виступають як захисники прав користувачів, зміцнюючи довіру до своїх сервісів та запобігаючи репутаційним втратам. Цей закон демонструє збалансований підхід, який одночасно захищає безпеку суспільства та гарантує право на приватність [9].

У США використання GPS-даних як доказів розвинене більше, ніж в Україні, проте й наша практика свідчить про використання сучасних технологій у розслідуванні. Так, у справі №127/34823/21 щодо ДТП зі смертельним наслідком слідчий звернувся з клопотанням про доступ до GPS-даних автомобіля «Audi SQ7». Суд дозволив отримати лише завірені копії, відмовивши у вилученні оригіналів через відсутність обґрунтованої необхідності [10]. Отже, використання GPS-даних у кримінальному процесі потребує дотримання певних умов: докази повинні бути отримані законним шляхом, забезпечивши автентичність та цілісність даних, оскільки суди можуть відмовити у прийнятті доказів, якщо є сумніви у їхній достовірності. В Україні застосування «правила виключення», яке обмежує використання незаконно отриманих доказів, лише починає формуватися у цивільних та кримінальних справах, на відміну від США, де такі принципи чітко закріплені у законодавстві та судовій практиці. Таким чином, GPS-дані стають важливим інструментом у кримінальному провадженні у справах про ДТП, забезпечуючи отримання об'єктивної інформації для слідства та суду. Українська практика свідчить про поступове визнання таких відомостей як докази, проте їх допустимість і

цінність залежать від дотримання процесуальних норм та забезпечення їхньої достовірності.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 23.09.2025).
2. Варлахов В. О. Процесуальний статус спеціаліста у кримінальному процесі під час розслідування дорожньо-транспортних пригод. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2020. № 21. С. 281-290. URL: https://khrife-journal.org/index.php/journal/article/download/431/439/ (дата звернення: 25.09.2025).
3. How Google Maps and GPS Data Are Transforming Car Accident Lawsuits. *Inkelaar Law*. URL: https://justiceyoudeserve.com/how-google-maps-and-gps-data-are-transforming-car-accident-lawsuits/ (дата звернення: 23.09.2025).
4. The role of GPS expert witnesses in legal cases. *Discovery Engineering*. URL: https://discoveryengineering.net/expert-witness/gps/ (дата звернення: 27.09.2025).
5. GPS Records in Litigation: More Precise Evidence Than Ever Before. *Evidence Solutions*. URL: https://evidencesolutions.com/digital-evidence-articles/gps-records-in-litigation-more-precise-evidence-than-ever-before (дата звернення: 25.09.2025).
6. Справа «Jones та інші проти Сполученого Королівства» (Заяви № 34356/06, № 40528/06) : Рішення Європейського суду з прав людини від 14 січня 2014 р. URL: https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/?library=ECHR&id=001-150991 (дата звернення: 23.09.2025).
7. How GPS data can be used in trucking accident investigations. *Fulginiti Law*. URL: https://www.fulginiti-law.com/how-gps-data-can-be-used-in-trucking-accident-investigations/ (дата звернення: 23.09.2025).
8. Can GPS or Black Box Evidence Used Without Consent Be Used in Court? *Landau Injury Law*. URL: https://landauinjurylaw.com/blog/can-gps-or-black-box-evidence-used-without-consent-be-used-in-court/ (дата звернення: 25.09.2025).
9. California Electronic Communications Privacy Act (CalECPA). Cal. Penal Code § 1546 et seq. (adopted 2015). URL: https://www.aclunc.org/our-work/legislation/california-electronic-communications-privacy-act-calecpa-sb-178 (дата звернення: 27.09.2025).
10. Ухвала Апеляційного суду Чернігівської області від 25 січня 2023 р. у справі № 127/34823/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/102707383 (дата звернення: 23.09.2025).

УДК 343.1

Катерина Синяченко,
студентка III курсу спеціальності 08 Право,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Євген Лук'янчиков,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри інформаційного, господарського
та адміністративного права,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0001-5763-6972

ДИСТАНЦІЙНЕ ПРОВАДЖЕННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

На сьогодні, коли в нашій країні запроваджено режим воєнного стану, нагальним стає забезпечення захисту та безпеки людей. Тому в багатьох сферах суспільного життя впроваджується дистанційний формат спілкування та вирішення інших питань. У кримінальному процесі запровадили дистанційне провадження як засіб забезпечення правосуддя в умовах воєнного стану. Адже саме через загрозу воєнних дій в умовах збройного конфлікту, постійних атак країни-агресора дедалі важче проводити судові засідання в звичайному режимі та дотримуватися заходів безпеки. Тому запровадження дистанційного провадження є важливим інструментом задля забезпечення безпеки учасників кримінального провадження та інших громадян. З моменту початку введення воєнного стану Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПКУ) зазнав суттєвих змін та доповнень. Специфіку цієї теми досліджували такі досвідчені вчені в галузі кримінального процесуального права: З. М. Чуприна, І. В Гловюк, О. М. Дроздов, Г. К. Тетерятник, Т. Г. Фоміна, С. І. Кравченко, В. В. Рогальська, В. А. Завтур та ін. [1, с. 214].

Розвиток дистанційних технологій у сфері кримінального судочинства є об'єктивною необхідністю в умовах воєнного стану. Нормативну основу такого провадження становлять положення КПКУ. Згідно зі ст. 336 КПКУ, судове провадження може здійснюватися у режимі відеоконференції під час трансляції з іншого приміщення, у тому числі того, що знаходиться поза межами приміщення суду (дистанційне судове

провадження), у разі: 1) неможливості безпосередньої участі учасника кримінального провадження в судовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин; 2) необхідності забезпечення безпеки осіб; 3) проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого; 4) необхідності вжиття таких заходів для забезпечення оперативності судового провадження; 4-1) введення воєнного стану або під час карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України; 5) наявності інших підстав, визначених судом достатніми [2]. Отже, в цій нормі зазначено, що у разі введення воєнного стану або під час карантину судове провадження може здійснюватися у дистанційному форматі, тобто в режимі відеоконференції під час трансляції з іншого приміщення, у тому числі того, що знаходиться поза межами приміщення суду. Також важливим є те, що військовослужбовці, які несуть службу в зоні бойових дій, не мають можливості бути присутніми у форматі офлайн на судових засіданнях, тому дистанційне провадження є сприятливим варіантом їх участі.

Після початку повномасштабних бойових дій на території нашої держави підхід до функціонування кримінального провадження у дистанційному форматі зазнав суттєвих нововведень. Початок цим змінам поклало рішення Ради суддів України «Щодо вжиття невідкладних заходів для забезпечення сталого функціонування судової влади в Україні в умовах припинення повноважень ВРП та воєнного стану у зв'язку зі збройною агресією з боку рф». Цим нормативно-правовим актом було закріплено рекомендацію щодо відхилення від закріпленого законодавцем порядку провадження у випадках, коли суб'єкт не має можливості бути присутнім у залі судового засідання і надання дозволу на участь такої особи через використання технічних засобів, включаючи і власні. У разі, якщо справа розглядається колегіально і всі судді не мають змоги бути присутніми в одному приміщенні, то допускається розгляд справ із різних приміщень судів, у тому числі з використанням власних технічних засобів [3]. Незважаючи на те, що стосовно чинного законодавства рішення Ради суддів України мають рекомендаційний характер, в умовах воєнного стану зазначеним положенням притаманне активне застосування у судовій практиці.

Дистанційне провадження у кримінальному процесі є не лише технічним нововведенням, а й важливим інструментом гарантування права людини на справедливий суд у наш час, у період воєнного стану. Воєнний стан створює низку перешкод для здійснення правосуддя: обмежений доступ до судів, небезпека для життя учасників, евакуація населення, пошкодження інфраструктури. У таких умовах саме дистанційні техно-

логії дозволяють зберегти безперервність судової діяльності та реалізувати завдання й основні засади кримінального процесу. Для того, щоб правосуддя здійснювалося ефективно в кримінальному процесі під час воєнного стану, необхідно застосувати формат дистанційного провадження, адже це забезпечить безпеку громадян та вирішення кримінально-правових спорів.

Згідно з ч. 2 ст. 336 КПКУ, суд ухвалює рішення про здійснення дистанційного судового провадження за власною ініціативою або за клопотанням сторони чи інших учасників кримінального провадження. У разі, якщо сторона кримінального провадження чи потерпілий заперечує проти здійснення дистанційного судового провадження, суд може ухвалити рішення про його здійснення лише вмотивованою ухвалою, обґрунтувавши в ній прийняте рішення. Суд не має права прийняти рішення про здійснення дистанційного судового провадження, в якому поза межами приміщення суду перебуває обвинувачений, якщо він проти цього заперечує, крім випадків здійснення дистанційного судового провадження в умовах воєнного стану [2]. Отже, можна сказати, що ця норма ретельно регулює процедуру дистанційного провадження. Рішення про проведення судового засідання в режимі відеоконференції суд може ухвалити самостійно або за клопотанням учасників процесу. В своєму рішенні суд повинен детально пояснити чому обрав такий формат проведення судового засідання. Також закон гарантує забезпечення всіх умов для ефективного проведення судового засідання в дистанційному форматі.

Незважаючи на часткове оновлення законодавства та внесення певних коректив до норм щодо врегулювання питання дистанційного провадження в кримінальному процесі, деякі норми не повною мірою вирішують ситуації, що виникають в практичній діяльності, а тому постає питання щодо їх подальшого опрацювання та удосконалення. Насамперед до певних недоліків варто віднести відсутність можливості достовірного встановлення особи (її ідентифікації), що виступає учасником судового процесу, оскільки без фактичної перевірки оригіналів документів встановлення особи перетворюється на формальність. До недоліків дистанційного провадження також належить відсутність чіткої інформації щодо обізнаності учасника про належні йому права та обов'язки, оскільки одержати відповідну розписку, як це передбачено законодавцем, для судового органу стає неможливим. Недосконалим залишається механізм встановлення відсутності (наявності) тиску на учасників, неупередженості і конфіденційності спілкування, що створює значну проблему у цьому форматі судового процесу. Водночас очевидним є те, що

особа, перебуваючи будь-де за межами суду або іншої державної установи, перебуває під ризиком здійснення на неї стороннього впливу [4].

Виходячи з вищенаведеної інформації, можна зробити наступний висновок: дистанційне провадження в кримінальному процесі відіграє важливу роль не лише як засіб забезпечення правосуддя у воєнний стан, а й забезпечення безпеки громадян, можливості брати участь у процесі, перебуваючи поблизу зони бойових дій. Саме дистанційне провадження забезпечує реалізацію права на доступ до суду. Навіть за відсутності фізичної можливості прибути до зали судових засідань обвинувачений, потерпілий чи свідок можуть брати участь у процесі у режимі відеоконференції. Воно сприяє забезпеченню розумних строків судового розгляду. В умовах воєнного стану та ведення активних бойових дій значна кількість справ могла б залишатися без руху на невизначений час. Одним із найважливіших є те, що дистанційне провадження є гарантією безпеки учасників процесу. Таким чином, дистанційне провадження в умовах воєнного стану виконує ключову функцію – воно стає засобом підтримання верховенства права та довіри до судової гілки влади, демонструючи здатність системи правосуддя адаптуватися до екстремальних обставин і водночас забезпечувати дотримання прав людини.

Список використаних джерел:

1. Слотвінська Н., Слобода Н. Особливості дистанційного кримінального провадження в умовах воєнного стану. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки.* 2023. № 3(39). С. 213–218.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#n2880 (дата звернення: 25.09.2025).

3. Щодо вжиття невідкладних заходів для забезпечення сталого функціонування судової влади в Україні в умовах припинення повноважень Вищої ради правосуддя та воєнних дій з боку Російської Федерації : Рішення Ради суддів України від 24 лют. 2022 р. № 9. URL: https://ips.ligazakon.net/document/MUS36788?hide=true (дата звернення: 25.09.2025).

4. Дистанційне кримінальне провадження під час воєнного стану. *Golaw.* URL: https://golaw.ua/ua/insights/publication/distanczijne-kriminalneprovadzhennya-pid-chas-voyennogo-stanu/ (дата звернення: 25.09.2025).

УДК 343.126

Зоряна Никеруй,
аспірантка кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
м. Львів, Україна
ORCID: 009-0007-0464-3360

ХАРАКТЕРИСТИКА РИЗИКУ НЕЗАКОННОГО ВПЛИВУ НА УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ПІД ЧАС ДОКАЗУВАННЯ ПОДІЇ ЗЛОЧИНУ

Доказування події кримінального правопорушення відповідно до пункту 1 частини 1 статті 91 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України є першочерговим елементом предмета доказування [1, с. 91]. Установлення часу, місця, способу та інших обставин вчинення злочину становить фундамент для всього подальшого кримінального провадження, оскільки без з'ясування об'єктивної сторони злочину неможливо довести винуватість конкретної особи [2, с. 156].

Ризик незаконного впливу на учасників провадження під час доказування події має специфічні характеристики, зумовлені особливою роллю очевидців події, потерпілих, експертів та інших підозрюваних. Спотворення первинної доказової інформації про подію внаслідок тиску може призвести до невстановлення факту злочину або до його неправильного встановлення [3, с. 179]. Аналіз судової практики Верховного Суду свідчить про системні проблеми забезпечення безпеки учасників доказування на ранніх стадіях розслідування, коли формуються базові докази про подію злочину.

Суб'єкти доказування події та їх вразливість. Очевидці є носіями первинної інформації про об'єктивні обставини злочину. Як зазначають М. А. Погорецький та О. С. Старенький, саме показання очевидців часто є єдиними або основними доказами події [4, с. 87]. Ризик незаконного впливу на очевидців високий, оскільки їхня особа часто відома обвинуваченому, вони можуть бути випадковими особами без зацікавленості у результатах справи, існує часовий розрив між спостереженням події та дачею показань [5, с. 24].

Потерпілі мають подвійний статус: вони є джерелом доказів і стороною провадження. О. В. Капліна обґрунтовано наголошує, що потерпілі найбільш вразливі до тиску у справах з попередніми відносинами: домашнє насильство, зґвалтування, злочини у трудових колективах [3, с. 180]. Спосіб злочину визначає специфіку тиску: погрози повторного насильства, обіцянки компенсації, адміністративний тиск.

Експерти відіграють ключову роль у встановленні об'єктивних обставин події через судово-медичні, криміналістичні, автотехнічні та пожежно-технічні експертизи [6, с. 234]. Ризик пов'язаний з тим, що висновки експертиз мають об'єктивний характер і часто є вирішальними. Як зазначається у практиці Європейського суду з прав людини у справі «Brandstetter v. Austria», експертні висновки вимагають особливої уваги щодо незалежності [7]. Форми тиску варіюються від погроз до створення перешкод у дослідженні, дискредитації репутації, тиску через керівництво, підкупу.

У групових злочинах організатори можуть чинити тиск на рядових виконавців з метою взяття вини на себе або спотворення інформації про роль учасників [8, с. 156].

Форми незаконного впливу залежно від елементів події. При доказуванні часу вчинення злочину незаконний вплив спрямовується на створення хибного алібі шляхом схилення свідків до показань про перебування обвинуваченого в іншому місці або тиску на експертів для зміни висновку про час події [2, с. 159]. У постанові Верховного Суду від 11 квітня 2019 року у справі № 359/4282/16-к наголошується на необхідності з'ясування причин розбіжностей показань щодо обставин події [9].

При встановленні місця злочину ризик реалізується через перешкоджання огляду місця події, тиск на осіб, які можуть підтвердити локацію. При доказуванні способу вчинення – через залякування потерпілого, знищення речових доказів, тиск на експертів для спотворення висновків про механізм події [10, с. 95].

Процесуальні дії та ризики. Огляд місця події проводиться згідно зі статтями 214, 237 КПК України [1, с. 214, 237]. Ризик незаконного впливу відносно низький через оперативність, але можливий тиск на понятих після проведення. Допит потерпілого та свідків є основним способом отримання інформації [1, с. 95, 224]. КПК передбачає можливість допиту у слідчого судді за наявності ризику щодо безпеки (стаття 225) [1, с. 225], що дозволяє зафіксувати показання в контрольованих умовах [11, с. 445].

Призначення експертиз регулюється статтями 242-245 КПК України [1, с. 242-245]. У постанові Великої Палати Верховного Суду від 16 січня 2019 року у справі № 755/9215/15-к наголошується на необхідності перевірки висновків експертів на предмет відсутності зовнішнього впливу [12].

Заходи безпеки. КПК України та Закон «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» містять спеціальні норми [1; 13]. Стаття 52 КПК встановлює підстави застосування заходів безпеки за наявності реальної загрози [1, с. 52]. Статті 225, 255, 352 КПК

передбачають особливості проведення допиту із застосуванням заходів безпеки [1, с. 225, 255, 352].

Практика ЄСПЛ у справах «Doorson v. Netherlands» та «Van Mechelen and Others v. Netherlands» встановлює умови використання анонімних свідків: доведеність реальної загрози, показання не можуть бути єдиною підставою для вироку, наявність можливостей для оспорювання [14; 15].

Порівняльно-правовий аналіз. У США захист здійснюється через Федеральну програму захисту свідків (18 U.S. Code § 3521-3528) [16], що передбачає можливість повної зміни ідентичності та переміщення свідка. Німецький кримінально-процесуальний кодекс передбачає, у свою чергу, відеодопит (§ 247a StPO) та аудіовізуальний запис показань (§ 255a StPO) [17, s. 156]. У Великій Британії система спеціальних заходів регулюється Youth Justice and Criminal Evidence Act 1999 та включає відеозв'язок, ширми, попереднє відеозаписування [18]. Дослідження показують суттєве підвищення готовності свідків давати показання при застосуванні цих заходів [19, p. 67].

Висновки. Ризик незаконного впливу під час доказування події злочину має специфіку, зумовлену критичним значенням первинної інформації про об'єктивні обставини. Найбільш вразливі очевидці, потерпілі, експерти та інші підозрювані. Форми впливу варіюються залежно від елемента події: створення хибного алібі, спотворення інформації про місце, приховування механізму події. Невідкладні дії на початкових етапах найбільш критичні. Застосування заходів безпеки має балансувати захист учасників та процесуальні права сторін відповідно до практики ЄСПЛ. Перспективним є запозичення досвіду використання технічних засобів для мінімізації контакту між учасниками.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
2. Лобойко Л. М. Кримінальний процес : підручник. Київ : Істина, 2020. 632 с.
3. Капліна О. В. Забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства: проблеми теорії та практики. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Право.* 2020. Вип. 60. С. 178-182. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2020.60.31
4. Погорецький М. А., Старенький О. С. Забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства : монографія. Київ : КНТ, 2017. 250 с.
5. Шило О. Г. Заходи забезпечення кримінального провадження: поняття, підстави та процесуальний порядок застосування. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 1. С. 21-30.
6. Татаров О. Ю. Заходи процесуального примусу в кримінальному провадженні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2018. 495 с.
7. Brandstetter v. Austria, App. no. 11170/84, 28 August 1991. European Court of Human Rights. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57683
8. Удалова Л. Д. Забезпечення прав учасників кримінального провадження. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 224 с.

9. Постанова Верховного Суду від 11 квітня 2019 року у справі № 359/4282/16- к. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/81178264

10. Аленін Ю. П., Гловюк І. В. Кримінальний процес України : підручник. Харків : Право, 2019. 824 с.

11. Лобойко Л. М. Кримінально-процесуальне право : курс лекцій. Київ : Істина, 2019. 592 с.

12. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 16 січня 2019 року у справі № 755/9215/15-к. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/79298340

13. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3782-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 11. Ст. 51.

14. Doorson v. Netherlands, App. no. 20524/92, 26 March 1996. European Court of Human Rights. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57972

15. Van Mechelen and Others v. Netherlands, App. no. 21363/93, 23 April 1997. European Court of Human Rights. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58030

16. 18 U.S. Code Chapter 223 – Witnesses and Evidence. Legal Information Institute, Cornell Law School. URL: https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/part-II/chapter-223

17. Strafprozessordnung (StPO). Deutschland : Beck-Texte im dtv, 2023. 428 s.

18. Youth Justice and Criminal Evidence Act 1999. UK Public General Acts. C. 23. URL: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1999/23/contents

19. Hamlyn B., Phelps A., Turtle J., Sattar G. Are Special Measures Working? Evidence from surveys of vulnerable and intimidated witnesses. *Home Office Research Study 283*. London : Home Office, 2004. 89 p. DOI: https://doi.org/10.1037/e466172008-001

УДК 343.13

Ігор Огерук,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права імені академіка УАН о. Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»
ORCID: 0000-0002-3394-8768
Михайло Лотоцький,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри права імені академіка УАН о. Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: 0000-0002-6275-6036

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВИКРИВАЧА ЗА ВІДМОВУ ВІД ДАВАННЯ ПОКАЗАНЬ

У сучасних умовах протидії корупції особливого значення набуває інститут викривачів, адже саме вони досить часто стають ключовим джерелом інформації про корупційні та пов'язані з корупцією кримінальні правопорушення. Під час проведення процесуальних дій за участю

викривача насамперед повинні враховуватися норми чинного кримінального процесуального законодавства. Однак при цьому слід враховувати також норми Закону України «Про запобігання корупції» як основного нормативно-правового акта, що визначає правовий статус викривача, його права та гарантії захисту. Відповідно поєднання норм КПК України та антикорупційного законодавства формує комплексний механізм, спрямований на забезпечення балансу між ефективністю досудового розслідування та захистом прав особи, яка повідомила про корупційне чи пов'язане з корупцією кримінальне правопорушення.

Аналізуючи норми Кримінального процесуального кодексу України, можна зауважити, що викривачу як учаснику кримінального провадження приділено не надто багато уваги. Зокрема п. 16 ч. 1 ст. 3 надає визначення викривача, п. 25 ч. 1 ст. 3 згадує викривача серед учасників кримінального провадження як вид заявника. Також викривача як вид заявника згадує ч. 3 ст. 60. Ст. 130 регламентує виплату винагороди викривачу. Ч. 9 ст. 214 зобов'язує в разі порушення кримінального провадження за повідомленням викривача повідомляти про це Національне агентство з питань запобігання корупції. Крім цього, ст. 291 регламентує, що відомості про викривача та розмір пропонованої йому винагороди вказуються в обвинувальному акті. Відповідно, суд вирішує питання чи є підстави для виплати винагороди викривачу і, якщо так, у якому розмірі та в якому порядку (п. 7 ч. 1. ст. 368), та викладає це у своєму рішенні (п. 2 ч. 4 ст. 374). П. 9 ч. 1 ст. 393 надає викривачу право оскаржувати в апеляційному порядку рішення суду першої інстанції у частині, що стосується його інтересів під час вирішення питання виплати йому винагороди як викривачу [1].

Особливу увагу в цьому контексті привертає до себе ст. 352 КПК України, яка регламентує допит свідка у судовому розгляді. Зокрема, частина 10 вказаної статті зазначає, що для забезпечення безпеки викривача його допит проводиться з дотриманням Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві». Разом із тим, там же вказано, що допит викривача проводиться в якості свідка [1]. Однак це не повною мірою враховує вимоги Закону України «Про запобігання корупції».

Стаття 66 КПК України, котра регламентує права та обов'язки свідка як учасника кримінального провадження, покладає на нього обов'язок давати правдиві показання під час досудового розслідування та судового розгляду. Відповідно до зазначених положень, частина 3 статті 224 КПК України зазначає, що свідок перед початком допиту в ході досудового розслідування попереджається про кримінальну відповідальність за від-

мову давати показання і за давання завідомо неправдивих показань. Відповідно і стаття 352 КПК України, серед іншого, покладає обов'язок на головуючого у судовому розгляді попередити свідка про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань та завідомо неправдиві показання [1]. Відповідно до вищерозглянутих положень кримінального процесуального законодавства вказані вимоги повною мірою мають відношення до викривача, тобто на викривача покладається обов'язок надавати правдиві покази і він може нести кримінальну відповідальність за відмову давати показання і за давання завідомо неправдивих показань.

Натомість відповідно до п. 4 частини 2 статті 53 Закону України «Про запобігання корупції», викривач має право відмовитися від надання пояснень чи свідчень [2]. Як бачимо, законодавець у цьому контексті вживає слово «свідчення», уникаючи слова «покази», яке зазначено у КПК України. Академічний тлумачний словник визначає слово «свідчення» у трьох значеннях:

- як факт, річ, обставину, що підтверджують що-небудь;
- як повідомлення про щось, підтвердження чого-небудь очевидцем або обізнаною у певній справі людиною;
- як давання показань на суді або на допиті; показання свідка [3].

Враховуючи зазначене, можна провести тотожність між поняттям «свідчення» та поняттям «покази». Таким чином, відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» викривач має право відмовитись від давання показань, що є однією з гарантій його особливого статусу, яка надається викривачу чинним антикорупційним законодавством. Відповідно під час процесуальних дій у кримінальному провадженні за участі викривача його попередження про кримінальну відповідальність за відмову давати показання не відповідає вимогам Закону України «Про запобігання корупції».

Певною спробою розв'язати вказану юридичну колізію є Роз'яснення № 10 Національного агентства з питань запобігання корупції від 26.10.2020 року «Щодо правового статусу викривача у кримінальному провадженні» [4]. Національне агентство виходить з того, що «... викривач є особою, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, і яка викликана для давання показань, і при цьому він не належить до осіб, визначених у ч. 2 ст. 65 КПК України, які не можуть бути допитані про певні обставини» та наділяє його правами та обов'язками свідка, які передбачені ст. 66 КПК України [7]. Однак це не зовсім відповідає вищезазначеному п. 4 ч. 2 ст. 53 Закону України «Про запобігання корупції», який не передбачає будь-яких обмежень права викривача відмовитися надавати пояснення чи свідчення.

Підсумовуючи викладене, можна констатувати, що підхід до визначення питання відповідальності викривача за відмову давати показання у кримінальному провадженні повинен враховувати як вимоги норм КПК України, так і права та гарантії викривача, які йому надаються Законом України «Про запобігання корупції». Ураховуючи, що в трактуваннях з цього питання у вказаних нормативно-правових актах є певні неузгодженості, є потреба їхнього врегулювання з метою синхронізації правових позицій у питанні переліку прав та обов'язків викривача як учасника кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n1297 (дата звернення: 24.09.2025).
2. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VIII. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#n1515 (дата звернення: 25.09.2025).
3. Словник української мови : Академічний тлумачний словник (1970-1980). URL: http://sum.in.ua/s/svidchennja (дата звернення: 24.09.2025).
4. Щодо правового статусу викривача у кримінальному провадженні : Роз'яснення Національного агентства з питань запобігання корупції № 10 від 26.10.2020 року. *Офіційний вебсайт Національного агентства з питань запобігання корупції*. URL: https://nazk.gov.ua/uk/roz-yasnennya-vid-26-10-2020-10-shhodo-pravovogo-statusu-vykryvacha-u-kryminalnomu-provadzhenni/ (дата звернення: 26.09.2025).

УДК 351.74 : 316.75

Василь Поклад,
експерт ЦУПД,
кандидат філософських наук, доцент,
приватна установа «Центр
українських правових досліджень»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: 0000-0003-2272-917X

ПРО ГРОМАДСЬКУ ДУМКУ ЯК КРИТЕРІЙ ОЦІНКИ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Досить довгий час як поліція російської імперії, так і радянська (та й пострадянська) міліція функціонували як мілітарна (воєнізована) вертикаль, покликана бути або «каральним мечем самодержавства», або «бойовим загоном партії», або «озброєним органом виконавчої влади» (стаття 1 Закону України «Про міліцію» від 20.12.1990 р.). Декларовані нормативними документами принципи гуманізму на практиці у переважній

більшості ситуацій приносилися в жертву необхідності підпорядковуватись вимогам «ефективності», які визначались «нагорі» і не завжди враховували відчуття населення щодо громадської безпеки. Виконання «показників» (у багатьох випадках – за будь-яку ціну) влаштовувало вище керівництво МВС, але громадян країни такий стан не задовольняв, про що свідчили опитування громадської думки.

Зокрема, за даними моніторингових досліджень, проведених у Луганську співробітниками лабораторії соціологічних та кримінологічних досліджень Луганського університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка у 1996-2014 роках, кількість респондентів, які негативно оцінювали роботу міліції, збільшилась з 40-45 % у середині 90-х років до 65-70 % на початку 10-х років цього століття. Таку ж ситуацію фіксували й загальноукраїнські опитування. При цьому офіційна статистика (як показник ефективності протидії злочинності) за цей же період демонструвала зменшення кількості зареєстрованих злочинів [1]. Тобто склалася парадоксальна ситуація: при підвищенні офіційних оцінок діяльності міліції соціологічні дослідження фіксували зниження рівня оцінок її ефективності зі сторони населення.

Міліція України як соціальний інститут перебувала у стані дисфункції – невідповідності нормативів правоохоронної діяльності соціальним очікуванням.

А «якщо фінансове, ресурсне і штатне забезпечення міліції не залежать від реального стану злочинності (тобто рівня безпеки, віктимізації населення тощо) та від обсягу фактично виконаної роботи (трудовитрат), то міліція з метою свого виживання в цих умовах вчиняє, як і будь-яка інша система: вона усіма законними і протизаконними засобами починає «калібрувати» реальну картину дійсності, зокрема і за допомогою приховування злочинів від обліку, викривлення статистики тощо» [2, с. 39].

Ситуація вимагала радикальних змін. І вже у першій статті Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 року ми бачимо відхід від жорстко ієрархічної системи у МВС. По-перше, з нової дефініції виключено термін «озброєний орган» (із Закону України «Про міліцію» від 20.12.1990 року), що ідеологічно посилював мілітарність МВС. По-друге, у визначенні Національної поліції з'явились слова «орган… який служить суспільству», що можна трактувати як методологію визначення нових індикаторів ефективності правоохоронної діяльності, відмінних від попередньої системи показників. Стаття 11 Закону України «Про Національну поліцію» максимально конкретизує цю нову методологію: «Рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції» [3].

У п. 4.3.3. Плану заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки, проголошується відмова від використання статистичних показників для оцінки якості роботи органів правопорядку та прокуратури і запровадження показників, орієнтованих на результат для людини, на довіру громадян та співпрацю з ними [4].

Втім, всупереч проголошенню у статті 11 Закону України «Про Національну поліцію» орієнтації на громадську думку як основний критерій оцінювання правоохоронної діяльності, поліцейська практика ґрунтується на застарілих показниках ефективності, серед яких – кількість і частка кримінальних проваджень, переданих до суду, співвідношення зареєстрованих злочинів та тих, що розкриті. Перевага кількісних показників (хоча і в дещо пом'якшеній формі порівняно з минулим) знову актуалізує небезпеку зловживань та маніпуляцій зі статистичними даними.

Івано-Франківська область (разом із Тернопільською та Чернівецькою) за статистичними даними належить до регіонів з найнижчим рівнем злочинності [5]. Рівень довіри населення Західного регіону до Національної поліції за даними соціологічних досліджень є найвищим в України (48%), але задоволення її реформуванням висловили лише 41% респондентів [6]. Тобто більше половини опитаних громадян України не вважають «статистичну безпеку» приводом для найвищих оцінок правоохоронної діяльності. І це вимагає додаткових досліджень в контексті статті 11 Закону України «Про Національну поліцію».

За допомогою зміни основних критеріїв оцінки ефективності Національна поліція України має здійснити остаточний перехід від каральнo-репресивної моделі діяльності до сервісно-обслуговуючої. Підвищення значення довіри населення до поліцейських, чия діяльність вимушена переорієнтовуватись на загальні уявлення про забезпечення захисту від злочинності, здатне звільнити правоохоронців від того стану, коли вони (явно чи латентно) перебували заручниками «палочної системи» статистичних показників ефективності. Це примушує підрозділи поліції першочергову увагу приділяти постійному аналізу ситуації громадської безпеки, її чинників з метою їх вчасної нейтралізації і переходити від домінуючої практики реагування на злочини до пріоритизації впливу на криміногенні фактори.

Список використаних джерел:

1. Архів лабораторії соціологічних та кримінологічних досліджень Луганського державного університету внутрішніх справ. 1996-2014 рр.

2. Котляр В., Антонов О. Оцінювання діяльності підрозділів карного розшуку: системний підхід. *Вісник Академії управління МВС*. 2009. № 1. С. 32-48.

3. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text (дата звернення: 28.09.2025).

4. Кабмін затвердив план виконання Комплексної реформи органів правопорядку. *Судово-юридична газета*. URL: https://sud.ua/uk/news/publication/-309097-kabmin-utverdil-plan-vypolneniya-kompleksnoy-reformy-organov-pravoporyadka-gde-predusmotrel-ratifikatsiyu-rimskogo-statuta-posle-prekrascheniya-voyny (дата звернення 28.09.2025).

5. Найменше злочинів. Стало відомо, які області найбезпечніші в Україні. *РБК-Україна*. URL: https://www.rbc.ua/rus/news/naymenshe-zlochiniv-stalo-vidomo-ki-oblasti-1731071621.html?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 28.09.2025).

6. Опитування громадської думки для консультативної місії ЄС в Україні. *EUAM Ukraine*. URL: https://www.euam-ukraine.eu/wp-content/uploads/2024/10/2024_-EUAM-Survey-Results_UKRFor-website.pdf (дата звернення: 28.09.2025).

УДК 343.1

Віктор Пономаренко,
викладач кафедри адміністративного права та процесу
навчально-наукового інституту
права та соціального менеджменту,
Донецький державний університет внутрішніх справ,
м. Кропивницький, Україна
ORCID: 0009-0008-2205-1227

ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У БОРОТЬБІ З ВОЄННИМИ ЗЛОЧИНАМИ

Тема взаємодії органів прокуратури та поліції у боротьбі з воєнними злочинами є надзвичайно актуальною в умовах збройної агресії проти України, адже саме ці правоохоронні інституції відіграють ключову роль у забезпеченні невідворотності покарання для осіб, які вчинили злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Українське законодавство визначає прокуратуру органом, що здійснює процесуальне керівництво у кримінальних провадженнях, пов'язаних із воєнними злочинами, тоді як поліція, зокрема її слідчі та оперативні підрозділи, забезпечує збирання доказів, фіксацію наслідків злочинів та проведення слідчих дій. В умовах війни взаємодія між цими інституціями набуває особливої значущості, оскільки вимагає оперативності, злагодженості та високого рівня професіоналізму.

Ключовим завданням у спільній діяльності прокуратури та поліції є належна кваліфікація злочинів, скоєних під час збройної агресії. Воєнні злочини мають складний склад, вони передбачені міжнародним гуманітарним правом і Кримінальним кодексом України (зокрема статті 437, 438 та 442 КК України) [1]. Це вимагає від слідчих тісної співпраці з прокурорами для забезпечення правильного застосування норм права, збору доказів, які матимуть силу не лише у національному, а й у міжнародному судочинстві. Значення має належна фіксація кожного факту – від обстрілів цивільної інфраструктури до катувань і вбивств цивільного населення, адже будь-яка прогалина в доказовій базі може стати підставою для уникнення винуватими відповідальності.

Взаємодія поліції та прокуратури в умовах воєнного стану здійснюється на основі нормативно-правових актів, зокрема Закону України «Про прокуратуру» [2], Закону України «Про Національну поліцію» [3] та Кримінального процесуального кодексу України [4]. Прокуратура виконує функції процесуального керівництва, надає доручення поліції, контролює дотримання законності під час проведення слідчих дій, визначає напрям розслідування. Поліція ж забезпечує реалізацію цих процесуальних вказівок, використовуючи як традиційні методи роботи, так і сучасні цифрові технології – аерофотозйомку з безпілотників, відеофіксацію, збір свідчень очевидців через електронні засоби комунікації. Таким чином, практичний результат досягається лише за умови ефективної координації та чіткого розподілу повноважень.

Особливої ваги набуває питання міжнародної взаємодії. Українські правоохоронні органи, зокрема прокуратура та поліція, працюють у координації з Міжнародним кримінальним судом, Євроюстом, іноземними слідчими органами для належної фіксації та збереження доказів. Саме прокурори формують запити до міжнародних інституцій і організовують правову допомогу, тоді як поліція забезпечує первинний збір матеріалів і допит свідків. Спільна діяльність у цьому напрямку підвищує довіру міжнародної спільноти до української системи правосуддя та створює передумови для притягнення винних до відповідальності на глобальному рівні.

Надзвичайно важливою є й технічна взаємодія. Поліція має у своєму розпорядженні оперативні групи, що першими прибувають на місце воєнного злочину, проте без належної координації з прокуратурою зібрані матеріали можуть бути недостатніми для подальшого судового розгляду. Прокурори, своєю чергою, роз'яснюють вимоги до документування злочинів згідно з міжнародними стандартами, організовують залучення експертів-криміналістів, судових медиків, спеціалістів із вибухотехніки.

Таким чином, результативність розслідування прямо залежить від синхронізації дій слідчих та процесуального керівництва прокуратури.

Суттєвим викликом для ефективної взаємодії є величезний обсяг кримінальних проваджень, пов'язаних із воєнними злочинами. Кількість зафіксованих фактів зростає щодня, і поліція не завжди має достатні ресурси для їх оперативного розслідування. У цій ситуації особлива роль належить прокурорам, які мають визначати пріоритетність справ, спрямовувати зусилля на ті провадження, які мають ключове значення для доведення системного характеру агресії. Крім того, важливим аспектом залишається навчання слідчих та прокурорів роботі з воєнними злочинами, адже більшість із них не стикалися з подібною категорією справ до початку широкомасштабної агресії.

Не менш важливим аспектом взаємодії є забезпечення прав людини в процесі розслідування. Незважаючи на тяжкість злочинів, правоохоронні органи зобов'язані дотримуватися міжнародних стандартів у поводженні з підозрюваними, свідками та потерпілими. Це є ключовою умовою легітимності українських розслідувань у міжнародному правовому полі. Прокуратура виконує тут контрольну функцію, а поліція – забезпечує реалізацію практичних дій із дотриманням правових гарантій.

Таким чином, взаємодія прокуратури та поліції у боротьбі з воєнними злочинами є комплексним процесом, який охоплює нормативний, організаційний, міжнародний і гуманітарний виміри. Її ефективність визначається не лише чіткістю розподілу повноважень, а й рівнем довіри та професіоналізму між обома інституціями. В умовах війни від злагодженої роботи цих органів залежить не лише якість національного правосуддя, але й здатність України довести перед міжнародною спільнотою системність і масштабність воєнних злочинів, що є ключем до встановлення справедливості та невідворотності покарання.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 року № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.

2. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 року № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради України.* 2015. № 2-3. Ст. 12.

3. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 року № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України.* 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.

УДК 159.98

Наталія Пряхіна,
професор кафедри соціальних дисциплін,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
м. Львів, Україна
ORCID: 0000-0002-7512-1566

ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ ТА ЗГУРТОВАНІСТЬ: ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ КОМАНДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Повномасштабна війна в Україні висунула перед працівниками поліції надзвичайно складні завдання: забезпечення громадської безпеки та правопорядку в умовах постійної воєнної загрози, підтримка цивільного населення під час евакуацій, протидія диверсійним групам, супровід гуманітарних місій, ліквідація наслідків обстрілів та терактів.

У традиційних умовах діяльність поліцейських ґрунтувалася на роботі в колективі з жорсткою ієрархією та централізованим керівництвом [3]. Проте в умовах воєнного стану характер середовища стає екстремально нестабільним і динамічним, що актуалізує потребу в адаптивності та гнучкості під час виконання професійних обов'язків [2]. Така зміна умов діяльності стає ключовою передумовою переходу від традиційного колективу до команди. Робота колективу ефективна у стабільних та передбачуваних умовах, тоді як команда здатна швидко реагувати на загрози та працювати в умовах невизначеності [3]. Командна взаємодія забезпечує горизонтальну комунікацію та взаємопідтримку, а це, в свою чергу, дозволяє оперативно приймати рішення у кризових ситуаціях, вона створює середовище довіри, що сприяє узгодженим діям та психологічній стійкості її учасників.

Отже, робота саме в команді, а не в традиційному колективі, стає актуальною у воєнний час, оскільки дозволяє підвищити ефективність і зберігати психологічну витривалість у непередбачуваних умовах. Забезпечення правопорядку в умовах воєнного стану вимагає від правоохоронців виконання нетипових, високоризикових, поліфункціональних завдань, які поєднують у собі правоохоронні, рятувальні, кризові та навіть військові функції. Традиційні методи управління та психологічної підготовки виявляються недостатніми.

Психологічна стійкість у цьому контексті визначається як здатність особистості та команди зберігати оптимальний рівень функціональності

й ефективності у стані постійно діючого стресу, загрози життю, постійного ризику травматизації та емоційного вигорання [1]. Вона охоплює саморегуляцію власного психоемоційного стану, збереження концентрації на завданнях, здатність працювати в умовах підвищеного психологічного та фізичного навантаження, швидке відновлення після стресових подій, здатність підтримувати інших членів команди та надавати першу психологічну допомогу.

В умовах війни згуртованість команди працівників поліції є ключовим буфером між індивідуальним стресом і ефективністю. Вона перетворюється з бажаної організаційної якості на життєво необхідний фактор виживання та успішного виконання місії [3]. Згуртована команда забезпечує: швидку комунікацію у стресових ситуаціях; узгодженість дій під тиском часу та зовнішніх загроз; взаємну підтримку і зниження ризиків посттравматичних стресових розладів (ПТСР); формування колективної відповідальності за результат.

У цьому контексті лідер команди має виконувати не лише адміністративну, а й психологічну функцію наставника [3]. Ефективне лідерство у воєнний час передбачає: прозорість рішень та чітке делегування відповідальності; демонстрацію власної стійкості й здатності підтримувати інших; створення умов для довіри та партнерської взаємодії в команді.

Ключові напрями розвитку психологічної стійкості та згуртованості команд правоохоронців у воєнний час такі:

1. Спеціалізовані тренінги, спрямовані на симуляцію бойового стресу (стрес-інокуляція), розвиток навичок саморегуляції та взаємопідтримки (peer support), відпрацювання спільних дій у складних умовах [1].

2. Професійний відбір кадрів з акцентом на оцінку не лише інтелектуальних здібностей, але й емоційно-вольових якостей, рівня кризової стресостійкості та мотивації до командної роботи.

3. Впровадження системи психологічного супроводу, що поєднує індивідуальне та групове консультування, кризові інтервенції та реабілітаційні заходи.

4. Розвиток культури командної підтримки, яка знижує ризик вигорання та сприяє збереженню психічного здоров'я навіть у довготривалих екстремальних умовах [1, 3].

Ефективна команда поліцейського підрозділу у воєнний час – це згуртований та гнучкий механізм, де індивідуальна психологічна стійкість підсилюється командною взаємодією та довірою. Перехід від колективу до команди є не лише організаційною зміною, а й адаптивною відповіддю на високий рівень нестабільності зовнішнього середовища та потребу в гнучкості у виконанні професійних обов'язків [2; 3].

Формування стійких і згуртованих команд стає стратегічним завданням у контексті довготривалого воєнного конфлікту, оскільки визначає не лише тактичну ефективність, а й гуманітарний аспект – підтримку психологічного благополуччя тих, хто забезпечує безпеку держави.

Список використаних джерел:

1. Когут Я. М., Пряхіна Н. О. Жидецький Ю. Ц., Кіржецький Ю. І., Поцюрко О. Ю. Психологія управління : навч. посіб. / за ред. Я. М. Когута. Львів : ЛьвДУВС, 2024. 213 с.
2. Швець Д. В. Психічна стійкість працівника поліції як основа готовності до службової діяльності в екстремальних ситуаціях. *Особистість, суспільство, закон: психологічні проблеми та шляхи їх розв'язання* : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. С. П. Бочарової (м. Харків, 30 березня 2017 р.). Харків : ХНАВС, 2017. С. 226–229.
3. Психологічний супровід воєнного та повоєнного періодів України : інформ.-аналіт. довід. / авт.-упоряд.: О. П. Лучанінова, Я. В. Пилипчук, С. С. Рашидова, Г. В. Міськов, О. В. Углова; за наук. ред. О. П. Лучанінової; НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського. Вінниця : ТВОРИ, 2025. 290 с.

УДК 343.412

Олена Рябчинська,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права
та правоохоронної діяльності,
Запорізький національний університет,
м. Запоріжжя, Україна
ORCID: 0000-0002-9012-3332

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ВИКОНАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ТРИМАННЯ В ДИСЦИПЛІНАРНОМУ БАТАЛЬЙОНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Статистика призначених покарань за 2023 та 2024 роки свідчить про суттєве зростання випадків призначення покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні. Так, у 2023 році цей вид покарання був призначений 676 особам, зокрема 614 особам – за вчинення кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини). За вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 402 КК України, – 318 особам (47%), а за кримінальне правопорушення, передбачене ч. 5 ст. 407, – 216

особам (32%). У 2024 році цей вид покарання був призначений 604 особам, зокрема, 552 особам (91%) за вчинення кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини). За вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 402 КК України, – 439 особам (72,6% від загалу) [1]. Водночас збереження цієї тенденції видається малоймовірним, незважаючи на зростання кількісних показників облікованих військових кримінальних правопорушень за січень-серпень 2025 року. Зокрема, 5044 особам повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 407 (самовільне залишення військової частини чи місця служби), до суду спрямовано кримінальні провадження щодо 1 239 осіб [2]. Утім варто враховувати, що значна кількість призначень цього виду покарання особам, які вчинили кримінальне правопорушення, зокрема, передбачене ч. 5 ст. 407 КК України, була обумовлена можливістю заміни покарання у виді позбавлення волі на тримання в дисциплінарному батальйоні.

Згідно з ч. 1 ст. 62 КК України тримання в дисциплінарному батальйоні призначається військовослужбовцям строкової служби, військовослужбовцям, які проходять військову службу за контрактом, особам офіцерського складу, які проходять кадрову військову службу, особам офіцерського складу, які проходять військову службу за призовом, військовослужбовцям, призваним на військову службу під час мобілізації, на особливий період, військовослужбовцям, призваним на військову службу за призовом осіб з числа резервістів в особливий період (крім військовослужбовців-жінок), на строк від шести місяців до двох років у випадках, передбачених цим Кодексом, а також, якщо суд, враховуючи обставини справи та особу засудженого, вважатиме за можливе замінити позбавлення волі на строк не більше двох років триманням у дисциплінарному батальйоні на той самий строк [3]. Отже, покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні особі, яка вчинила самовільне залишення військової частини або місця служби військовослужбовцем, а також нез'явлення вчасно на службу без поважних причин, вчинені в бойовій обстановці, а так само ті самі дії тривалістю понад три доби, вчинені в умовах воєнного стану, могло бути призначене лише у випадку заміни позбавлення волі на цей вид покарання на підставі ст. 62 КК України. Утім попередньо суд мав призначити більш м'який вид покарання, тобто зменшити строк позбавлення волі принаймні до двох років на підставі ст. 69 КК України. Однак після внесення змін до ст. 69 КК України ЗУ «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України

щодо особливостей несення військової служби в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці» [4] діє заборона на застосування пом'якшення покарання у випадку засудження особи за кримінальне правопорушення, передбачене ст. 407 КК України. Тож, вочевидь, заміна покарання у виді позбавлення волі на тримання в дисциплінарному батальйоні могла застосовуватися виключно у випадках вчинення кримінального правопорушення до набрання чинності положеннями Закону України від 13 грудня 2022 року № 2839-IX, тобто до 27 січня 2023 року. Такий висновок випливає з принципу дії закону в часі та недопустимості його зворотної сили, за винятком випадків, коли новий закон пом'якшує кримінальну відповідальність особи.

Наступне питання стосується оцінки положень ст. 62 КК, ст. 17 КВК, якими забороняється призначення жінкам-військовослужбовцям покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні на відповідність статті 24 Конституції України. В останній закріплено, що всі громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом, а також, що не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками статі. Український підхід в цьому питанні є унікальним: він прямо встановлює заборону для застосування дисциплінарного батальйону до жінок, що можна розглядати як прояв «позитивної дискримінації» або спеціальної гарантії. Заборона призначення цього виду покарання жінкам-військовослужбовцям, з одного боку, розглядається як «позитивна дискримінація», з іншого – викликає наукову дискусію щодо співвідношення формальної та фактичної рівності у сфері кримінального та кримінально-виконавчого права. У європейських державах – Польщі (Rozdział XXXVIII KK) [5], Німеччині (§ 9-12 Закону про військові злочини, Wehrstrafgesetz (WStG)) [6], Франції [7] – діє принцип універсальності, за яким санкції застосовуються до всіх військовослужбовців незалежно від статі.

Важливе значення має й ефективна діяльність щодо виконання цього виду покарання. Забезпечення виконання кримінальних покарань стосовно військових, які за вироком суду засуджені до тримання в дисциплінарному батальйоні, визнається одним з основних завдань Служби правопорядку (ст. 3 ЗУ «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України»). Відповідно до ст. 1 ЗУ «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України», Військова служба правопорядку у Збройних Силах України (далі – Служба правопорядку) – спеціальне правоохоронне формування у складі Збройних Сил України, призначене для забезпечення правопорядку і військової дисципліни серед військовослужбовців Збройних Сил України в місцях дислокації

військових частин, у військових навчальних закладах, установах та організаціях, військових містечках, на вулицях і в громадських місцях; для запобігання кримінальним та іншим правопорушенням у Збройних Силах України, їх припинення; для захисту життя, здоров'я, прав і законних інтересів військовослужбовців, військовозобов'язаних під час проходження ними зборів, працівників Збройних Сил України, а також для захисту майна Збройних Сил України від розкрадання та інших протиправних посягань, а так само для участі у протидії диверсійним проявам і терористичним актам на військових об'єктах [8].

Відповідно до ст. 17 Кримінально-виконавчого кодексу (далі – КВК), покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні засуджених військовослужбовців строкової служби, військовослужбовців, які проходять військову службу за контрактом, осіб офіцерського складу, які проходять кадрову військову службу, осіб офіцерського складу, які проходять військову службу за призовом, військовослужбовців, призваних на військову службу під час мобілізації, на особливий період, на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період (крім військовослужбовців-жінок) виконує дисциплінарний батальйон. Згідно з п. 8 ст. 11 КВК дисциплінарний батальйон, військова частина та гауптвахта визнаються органами виконання покарання. Відповідно до Порядку відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні, затвердженого Наказом Міністерства оборони України 04 червня 2021 року № 155, дисциплінарний батальйон є військовою частиною, яка утримується на окремому штаті та призначена для забезпечення виконання кримінального покарання стосовно військовослужбовців, яких вироком суду, що набрав законної сили, засуджено до тримання в дисциплінарному батальйоні [8]. Дисциплінарний батальйон безпосередньо підпорядковується начальникові Центрального управління Військової служби правопорядку (по місту Києву і Київській області) – військовому комендантові (місто Київ), який здійснює контроль за діяльністю дисциплінарного батальйону, дотриманням вимог законодавства та зазначеного Порядку, а також забезпечує добір і розстановку кадрів офіцерського складу, контролює режим та умови тримання засуджених військовослужбовців, організацію праці, військове навчання, соціально-виховну роботу із засудженими військовослужбовцями [9, с. 8].

Список використаних джерел:

1. Звіт про осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності та види покарань (форма № 6 за 2023 та 2024 роки).

2. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-серпень 2025 року (форма № 1 – місячний).

3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (дата звернення: 29.09.2025).

4. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопору шення, Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей несення військової служби в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці : Закон України. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/234114?f-ind=1&text=%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%B8%D1%81%D1%82w1_26 (дата звернення: 29.09.2025).

5. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny. URL: https://isap.-sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970880553/U/D19970553Lj.pdf (дата звернення: 30.09.2025).

6. Wehrstrafgesetz (WStG). Wehrstrafgesetz (WStG) vom 30. März 1957 (BGBl. I S. 261), zuletzt geändert durch Artikel 2 des Gesetzes vom 22. November 2011 (BGBl. I S. 2258). URL: https://www.gesetze-im-internet.de/wstrg/BJNR002980957.html (дата звернення 30.09.2025).

7. Code de penal. *Journal officiel de la République française (JO)*. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070719/2025-10-04 (дата звернення: 30.09.2025).

8. Порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні : Наказ Міністерства оборони України від 04 червня 2021 року № 155. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1124-21#Text (дата звернення: 30.09.2025).

9. Методичні рекомендації щодо проведення відвідування НПМ дисциплінарного батальйону військової служби правопорядку збройних сил України. Рада Європи, 2024. 220 с.

УДК 351.086

***Валентина Сіндєєва*,**
студентка II курсу магістратури,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Національна академія внутрішніх справ
***Катерина Гусєва*,**
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри поліцейської діяльності,
Національна академія внутрішніх справ,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-3295-930X

АКТУАЛЬНІ ПІДХОДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРАВ ЛЮДИНИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Одним із вагомих адміністративно-правових заходів протидії домашньому насильству є адміністративно-правова охорона відповідних

суспільних відносин. Це ефективний засіб державного впливу, який покликаний захищати суспільні інтереси та попереджувати подальші протиправні діяння.

У рамках адміністративних та правових заходів щодо боротьби з домашнім насильством вагоме місце посідає Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який закріплює сучасне визначення терміну «домашнє насильство». Так, цим Законом термін «насильство в сім'ї» доповнено ширшим поняттям «домашнє насильство», що дає змогу розглядати не лише випадки, пов'язані з перебуванням у офіційних шлюбних відносинах, а й інші різновиди сімейних або фактичних стосунків між окремими особами [1].

Законодавець цілком свідомо розширив коло тих, кого можна визнати винуватим у домашньому насильстві, і це відповідає нинішнім життєвим умовам, що дає змогу підвищити дієвість механізму захисту прав осіб, які зазнають насильства не лише в межах вузького сімейного кола (подружжя та діти), а й у ширших сімейних та позасімейних стосунках.

Слід зазначити, що прийняття Закону України від 19 грудня 2024 року «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» (№ 3733-IX)», яким передбачено зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення у зв'язку з набуттям чинності Стамбульською конвенцією [2], є надзвичайно позитивним зрушенням у сфері захисту прав і свобод людини. Це не лише посилює відповідальність за домашнє та гендерне зумовлене насильство, а й доводить, що держава орієнтується на актуальні виклики та міжнародні зобов'язання.

Зокрема, наразі діти також визнаються потерпілими не тільки у кримінальних провадженнях, але й у справах про адміністративні правопорушення, якщо вони стали свідками домашнього насильства. Це є дуже принципово, бо психічні травми від спостереження за насильницькими діями можуть бути не менш небезпечними, ніж безпосереднє застосування сили до самої дитини.

Запроваджено окрему частину статті 173-2 Кодексу про адміністративні правопорушення (надалі – КУпАП) [3], де передбачено адміністративну відповідальність за домашнє насильство стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи, а склад правопорушення «насильства за ознакою статі» виокремлено в нову самостійну статтю 173-6 КУпАП, що дозволить якомога чіткіше розмежувати його з-поміж інших.

Щодо статті 173-2 КУпАП, то санкції визначені у вигляді штрафу від 340 до 680 грн, громадських робіт від 30 до 40 годин або адміністративного арешту строком до 10 діб. У разі, якщо потерпілою особою є малолітня чи неповнолітня особа, то відповідальність посилюється: штраф від 510 до 1020 грн, громадські роботи від 40 до 50 годин або адміністративний арешт строком від 2 до 10 діб [2]. Такий підхід узгоджується з принципом підвищеного захисту прав і свобод неповнолітніх.

Слід також зазначити, що відповідно до статті 32 КУпАП [3], арешт використовується суто для певних видів адміністративних правопорушень і триває до 15 днів, при цьому особа, яка вчинила правопорушення, перебуває в спеціальних приймальниках або ізоляторах тимчасового тримання, що знаходяться у віддані правоохоронних органів. Проте є категорія осіб, до яких адміністративний арешт не застосовується, зокрема до вагітних жінок, які мають дітей віком до дванадцяти років, до осіб, які не досягли вісімнадцятирічного віку, а також до осіб I та II групи інвалідності. Натомість звичайний арешт, який передбачений кримінальним законодавством, становить до шести місяців і здійснюється в місцях позбавлення волі або камерах попереднього ув'язнення. Різниця між цими видами арешту залежить від масштабу суспільної небезпеки діяння, виду відповідальності та тяжкості заподіяних наслідків.

Крім того, була посилена відповідальність за ухилення від громадських робіт та невиконання заборонних приписів. Якщо кривдник систематично уникає виконання громадських робіт, то невиконаний строк замінюється штрафом. Розмір штрафу обчислюється виходячи з того, що кожні 4 години неоплачуваної праці дорівнюють 85 гривням. Раніше такий штраф становив лише 17 гривень, однак у новій редакції законодавства ця сума була значно підвищена.

Законодавець також передбачив адміністративну відповідальність за недотримання термінового заборонного припису або неповідомлення компетентних органів про тимчасове місце проживання у разі видачі такого припису. У цьому разі до винної особи застосовуються як заходи впливу, так і штрафи. Відтепер за вчинення домашнього насильства особа може бути затримана до 12 годин, тоді як раніше цей термін становив лише 3 години.

Відповідно до статті 39-1 КУпАП [3], у разі вчинення домашнього насильства чи насильства за ознакою статі суд під час вирішення питання про накладення стягнення за адміністративне правопорушення має право одночасно вирішити питання про направлення особи, яка вчинила домашнє насильство чи насильство за ознакою статі, на проходження програми для таких осіб, передбаченої законом.

Постанова у справі про адміністративне правопорушення, згідно з якою суд вирішив направити порушника на проходження програми для особи, яка вчинила домашнє насильство чи насильство за ознакою статі, у триденний строк з дня набрання нею законної сили направляється до суб'єкта, який згідно із законом відповідальний за виконання таких програм.

Відтак адміністративна відповідальність у сфері протидії домашньому насильству є не тільки важливим інструментом державного впливу, а й дієвим механізмом захисту прав і свобод людини. Отже, прийняті у зв'язку з ратифікацією Стамбульської конвенції законодавчі зміни продемонстрували поступове наближення України до міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини та гендерної рівності.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. *База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19
2. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами : Закон України від 22.05.2024 № 3733-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3733-20#Text
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10

УДК 159.98

Марія Стефанишин,
курсантка IV курсу спеціальності 081,
Львівський державний університет внутрішніх справ
Наталія Пряхіна,
професор кафедри соціальних дисциплін,
кандидат психологічних наук, доцент,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
м. Львів, Україна
ORCID: 0000-0002-7512-1566

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ, ЩО СПОНУКАЮТЬ ГРОМАДЯН ДО ВОЛОДІННЯ ЗБРОЄЮ

Динамічні трансформації в сучасному суспільстві на рубежі XX та XXI століть призвели до низки соціально-психологічних змін, які посилили бажання людей володіти зброєю. Зброя набула значення як у

соціальному, так і в індивідуальному житті. Враховуючи високий рівень злочинності в країні та зростання кількості злочинів, скоєних із застосуванням цивільної зброї, питання психологічних чинників, що спонукають громадян до володіння зброєю, є особливо актуальним.

Однією з головних причин бажання володіти зброєю є прагнення до більшої безпеки. Зброя може забезпечити відчуття контролю над потенційно загрозливими ситуаціями. Однак цей аспект також може бути неоднозначним: залежність від зброї для забезпечення безпеки може призвести до посилення тривоги та параної щодо зовнішніх загроз.

Внаслідок тотальної війни в Україні кількість вогнепальної зброї та вибухових речовин серед цивільного населення значно зросла. Це явище становить серйозну загрозу громадській безпеці та загальній стабільності суспільства. Традиційні каральні та репресивні методи ліквідації зброї виявилися неадекватними та неефективними в умовах глибоких соціальних страхів та зниження довіри до державних інституцій [1, с. 23].

Під час масштабних військових конфліктів, які полегшують доступ цивільного населення до вогнепальної зброї та вибухових речовин і створюють додаткове навантаження на органи, відповідальні за підтримання правопорядку, питання самооборони стає надзвичайно актуальним. Як наслідок, послаблення гарантій безпеки, що надаються правоохоронними органами, безпосередньо корелює зі зростанням незаконної торгівлі зброєю та іншими боєприпасами. Таким чином, населення не лише в прикордонних районах, а й на фронтовій лінії, несвідомо намагається зберегти в таємниці наявні засоби самооборони, що стає основою для незаконної діяльності [3, с. 8]. Після масштабного вторгнення росії в Україну ця проблема стала ще більш актуальною з кількох причин. По-перше, з'явилися нові методи та шляхи придбання зброї, що збільшило кількість зброї на території України. По-друге, посилилася загроза особистій безпеці, розширивши можливості для легальної цивільної оборони та створивши негативний соціально-психологічний клімат, який за наявності зброї може становити загрозу життю та безпеці громадян. По-третє, виникла потреба в особистому захисті, яку можна задовольнити шляхом незаконного придбання зброї. Тому важливим є питання контролю за продажем зброї, регулювання її поточного використання, а також її утилізації та конфіскації після відпадіння потреби в ній, навіть у разі початкового дефіциту або порушення законодавчих положень. Незаконний обіг зброї становить загрозу національній безпеці, а в умовах масштабного вторгнення ця проблема стала ще гострішою [2].

Володіння зброєю також може впливати на соціальну взаємодію людини. Залежно від соціального контексту, це може викликати як позитивні, так і негативні асоціації. У деяких суспільствах або соціальних групах володіння зброєю може підвищити соціальний статус або престиж.

Отже, до психологічних чинників, що спонукають громадян до володіння зброєю, слід віднести наступні:

- відчуття безпеки та контролю. Зброя може забезпечити відчуття безпеки та контролю в потенційно загрозливих ситуаціях. Однак залежність від зброї як засобу безпеки може призвести до підвищеної тривожності та параної щодо зовнішніх загроз;

- зміцнення самоідентичності. Для деяких людей зброя стає частиною їхньої ідентичності. Це може бути пов'язано з культурними традиціями, сімейними цінностями або особистим сприйняттям себе як захисників. У таких випадках зброя може підвищити самооцінку та впевненість у собі;

- вплив на соціальну взаємодію. Володіння зброєю може викликати як позитивні, так і негативні асоціації залежно від соціального контексту. У деяких суспільствах або соціальних групах володіння зброєю може підвищити соціальний статус або престиж;

- ризики психологічної залежності. Деякі люди можуть розвинути психологічну залежність від зброї. Це може проявлятися як надмірна прихильність до зброї, фанатичний інтерес до неї або переконання, що тільки зброя може забезпечити безпеку та вирішити конфлікти. Важливо визнати, що володіння зброєю тягне за собою відповідальність і вимагає психологічної підготовки. Це включає розуміння потенційного психологічного впливу зброї та розробку стратегій подолання можливих психологічних наслідків її використання.

Питання незаконного обігу зброї є надзвичайно важливим, оскільки воно становить загрозу національній безпеці та національним інтересам. Воно сприяє зростанню злочинності, терористичних атак, пограбувань, насильства щодо людей і тварин. Незаконний обіг зброї впливає на виникнення загроз на трьох рівнях. Перший рівень має особистісний характер, оскільки незаконний обіг зброї становить загрозу для кожного громадянина. Навіть перехожий, наприклад, може бути втягнутий у боротьбу проти своєї волі та стати заручником обставин. Однак незаконний обіг зброї також становить загрозу для суспільства в цілому, оскільки сприяє загостренню конфліктів, дестабілізує суспільство та створює бар'єри для соціального розвитку. І останній рівень має національний характер, оскільки незаконний обіг зброї може поставити під загрозу захист державного суверенітету та територіальної цілісності, призвести до ескалації напруженості.

Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що феномен володіння зброєю в сучасних умовах має не лише правовий і безпековий, а й соціально-психологічний вимір. У воєнний період доступність вогнепальної зброї та вибухових речовин у цивільному середовищі посилює соціальні ризики та створює додаткові виклики для державної безпеки й

правопорядку. Тому ефективна протидія незаконному обігу зброї має враховувати не лише правові та силові заходи, а й соціально-психологічні механізми регуляції поведінки громадян, формування культури безпечного та відповідального володіння зброєю, а також просвітницькі та профілактичні програми. Усвідомлення психологічних аспектів проблеми є необхідною передумовою для розробки комплексних стратегій контролю і мінімізації ризиків у цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Булачек В. В., Гречанюк А. І., Йосипів Ю. Р., Оиса М. О., Курляк М. Д. Тактика дій підрозділів Національної поліції України щодо вилучення незаконного озброєння у цивільного населення. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2025. № 2. С. 22–33. URL: http://journals.lvduvs.lviv.ua/index-.php/law/article/download/966/938
2. Незаконний обіг зброї як загроза національній безпеці. Цілі державної політики в сфері контролю за обігом зброї, повноваження державних органів в цій сфері. *Центр безпекових досліджень «CENSS»*. URL: https://censs.org/nezakonnyy-obih-zbroyi-yak-zahroza-natsionalniy-bezpetsi/ (дата звернення: 29.09.2025).
3. Професійно-психологічна підготовка поліцейського : навч. посіб. Я.М. Когут та ін. Львів : ЛьвДУВС, 2022. 403 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream-/1234567890/5233/3/ProfPsyxolPidgotPolic_5-4-23.pdf

УДК 343

Оксана Топчій,
доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри англійської філології та методики викладання іноземної мови факультету іноземних мов,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна
ORCID: 0000-0002-3657-0051
Олександр Пирожик,
депутат Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна
ORCID: 0000-0001-5793-7433

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Як показали результати вивчення наукової літератури, кримінально-правові аспекти – це діяльність держави та її уповноважених органів і посадових осіб, яка спрямована на захист основних прав і свобод військовополонених, які є як громадянами України, так і іноземцями та особами без громадянства, які на законних підставах перебувають на території нашої держави [1].

Правовий статус громадян України визначений у Законі України «Про громадянство України», а іноземців та осіб без громадянства – у Законі України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства».

При цьому варто зазначити, що відповідно до положень ст. 4 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими до таких осіб належать як особовий склад збройних сил конфлікту, а також члени ополчення або добровільних загонів, які є частиною цих збройних сил, так і члени інших ополчень та добровольчих загонів, зокрема члени організованих рухів опору, які належать до однієї зі сторін конфлікту й діють на своїй території або за її межами, навіть якщо цю територію окуповано, за умови, що ці ополчення або добровольчі загони, а саме – організовані рухи опору, відповідають певним, визначеним у вказаній Конвенції, умовам [2].

Важливим у цьому контексті є й такий елемент, що становить зміст словосполучення «кримінально-правові аспекти», а саме – заходи, які здійснюються з метою дотримання основних прав і свобод військовополонених у воєнний стан, мають мати системний характер, тобто повинні бути взаємопов'язаними і взаємообумовленими.

Щодо поняття «воєнного стану», то воно знайшло своє відображення у ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», у якій наведено його законодавче визначення. При цьому його основу склали положення III Конвенції про відкриття воєнних дій, що була прийнята 18.10.1907 року в Гаазі та яка ратифікована Україною.

Крім цього, до правових засад, на підставі яких вводиться воєнний стан, належать: Конституція України (п. 9 ст. 85, п. 19 ст. 92, п. 19 ст. 106) та Указ Президента з означеного питання (ст. 2 вказаного вище Закону).

Саме у такому сенсі вони закріплені в ст. 1 КК як завдання цього Кодексу та сутнісно виражені у словосполученні «правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина», яке у вказаній науковій роботі розглядається у ширшому розумінні, а саме – «як дотримання цих соціальних цінностей щодо військовополонених і цивільного населення в умовах воєнного стану».

Таким чином, слід констатувати, що у воєнний стан статус військовополоненого можуть мати і громадяни України, і іноземці, і особи без громадянства, основні права і свободи яких має захищати держава та дотримуватись ворожа держава, якщо вона поважає норми міжнародного права.

Саме з урахуванням вказаних вище положень Женевської конвенції про поводження з військовополоненими в нашій державі був прийнятий у 2019 та доповнений у 2024 році Закон України «Про внесення змін до

деяких законів України щодо правового статусу іноземців та осіб без громадянства, які беруть участь у захисті територіальної цілісності та недоторканості України» [3], привівши таким чином до вимог принципу рівності (ст. 24 Конституції України та ст. 16 Конвенції) правовий статус усіх зазначених у Конвенції категорій військовополонених.

Список використаних джерел:

1. Колб О. Г., Пирожик О. В., Колб Р. О. Інформаційно-правове забезпечення військової безпеки в Україні в умовах воєнного стану. *Деліктологія* : монографія / під заг. ред. І. М. Копотуна, С. В. Пєткова, P. Polian. Куновіце : Академія ГУСПОЛ, 2024. Т. 10. С. 32-51. URL: https://akademie-huspol.cz/konference-publikace/#
2. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12.08.1949 № 995-153. URL:https://zakon.rada.gov.ua
3. Про внесення змін до деяких законів України щодо правового статусу іноземців та осіб без громадянства, які беруть участь у захисті територіальної цілісності та недоторканості України : Закон України від 20.08.2024 № 3897-IX. *Відомості Верховної Ради України.* 2024. № 49. Ст. 291.

УДК 343

Василь Топчій,
доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
директор навчально-наукового інституту права,
Державний податковий університет
ORCID: 0000-0003-4596-6469
Олег Пушкар,
кандидат юридичних наук,
докторант кафедри кримінального права і процесу,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID: 0009-0007-9966-9693

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ОТРИМАННЯМ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

На науковому і правозастосовному рівнях доведено, що обов'язковими ознаками неправомірної вигоди в аспекті ст. 368 КК є те, що: 1) вигодою можуть бути лише такі предмети, як грошові кошти; інше майно; переваги; пільги; послуги; нематеріальні активи; 2) ці предмети

обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав [1, с. 135-136].

З таким підходом можна погодитись, враховуючи, що у ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» неправомірна вигода визначається як грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав. При цьому слід мати на увазі, що деякі науковці вважають, що визначений законодавством перелік об'єктів, які можуть становити неправомірну вигоду, доцільно удосконалити, особливо з урахуванням суспільної небезпеки зазначеного злочину в умовах воєнного стану.

Зокрема, Ю. Ю. Сивопляс переконаний, що грошові кошти, інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи за своєю суттю є цінностями (благами), проте у цьому переліку законодавець зосередив цінності, які належать до двох сфер – матеріальної й нематеріальної. Водночас, на його думку, поняття з цього переліку не є, власне, кримінально-правовими, оскільки в цьому випадку можна запозичити більш вдалі мовні конструкції з інших галузей права [2, с. 125].

Разом із тим, пропозиція цього вченого щодо необхідності зміни підходу до визначення конкретного переліку вигоди, яка може бути неправомірною, зокрема, відповідно до ст. 368 КК, є дещо спірною, оскільки в цьому переліку передбачено всі можливі види об'єктів, які можуть становити вигоду. Саме тому, як видається, звуження такого переліку або його надмірна конкретизація чи формалізація може призвести до зворотного ефекту та навпаки ускладнити кваліфікацію кримінального правопорушення як корупційного.

Натомість те, що дійсно потребує уточнення, – це вислів «без законних на те підстав», що використаний у ст. 368 КК, оскільки застосування саме такої смислової конструкції у формулюванні поняття неправомірної вигоди у Законі України «Про запобігання корупції» (а саме у такому значенні дії щодо неправомірної вигоди кваліфікуються за ст. 368 КК та деякими іншими статтями цього Кодексу) ускладнює віднесення вигоди до неправомірної та, відповідно, кваліфікацію діяння службової особи як пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди. Саме тому, враховуючи зазначене, уточнення потребує саме ця конструкція вказаної норми Закону про кримінальну відповідальність.

Як приклад можна звернутися до формулювання, застосованого у деяких інших статтях чинного КК. Зокрема, у ст. 368-2 цього Кодексу (виключена на підставі Закону № 3233-IX від 13 липня 2023 р.) передбачена кримінальна відповідальність за набуття у власність особою,

уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, активів у значному розмірі, законність підстав набуття яких не підтверджено доказами, а також передача нею таких активів будь-якій іншій особі.

Отже, можна повною мірою погодитись з висновком деяких науковців про те, що переважаючою ознакою незаконного збагачення як злочину закон у свій час визначав відсутність доказів щодо законних підстав для набуття зазначених активів у власність, а тому їх відсутність (у межах цього формулювання норми КК) дозволяє встановити наявність (чи відсутність) об'єктивної сторони складу злочину незаконного збагачення в діях особи в умовах воєнного стану в Україні [3, с. 407].

За наведеним вище прикладом можна констатувати, що вигода є неправомірною, якщо «відсутні докази законності її отримання». Без сумніву, що таке формулювання дозволить віднести до неправомірної будь-яку вигоду, якщо можливість (правомірність) її отримання конкретною службовою особою з урахуванням її правового статусу не передбачена конкретною нормою закону, а також суспільно небезпечних наслідків, які слідують у зв'язку з цим.

Таким чином, правильне визначення всіх безпосередніх об'єктів складу кримінального правопорушення, пов'язаного з прийняттям пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України), а також їх змістовних ознак і особливостей, виступає об'єктивною та необхідною умовою для подальшої кваліфікації на практиці таких суспільно небезпечних діянь, а також для встановлення підстав кримінальної відповідальності, її форм і видів щодо винних у їх вчиненні осіб, що досить актуально в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Старка А. Б. Поняття неправомірної вигоди у контексті кримінально-правової характеристики ст. 369-3 КК України. *Збірник наукових статей*. 2019. № 1 (10). С. 133-140.

2. Сивопляс Ю. Ю. Сучасний стан та перспективи вдосконалення поняття «неправомірна вигода». *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. Вип. 1 (7). С. 117-121.

3. Кабаєв В. М. Особливості об'єктивних ознак злочинів, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 2. С. 404-409.

УДК 347.53

Андрій Хитра,
завідувач кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1,
кандидат юридичних наук, доцент,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
м. Львів, Україна
ORCID: 0000-0002-7125-1953

НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕХАНІЗМ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАПОДІЯНОЇ БОЙОВИМИ ДІЯМИ, У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України з 24 лютого 2022 року спричинила масштабні руйнування цивільної інфраструктури, житлових будинків та об'єктів господарської діяльності, завдавши величезної майнової та моральної шкоди мільйонам громадян України. Станом на сьогодні зруйновано або пошкоджено понад 116 тисяч житлових будинків, у яких проживало близько 3,5 мільйони людей [1, с. 2]. В умовах триваючого воєнного конфлікту питання ефективного національного механізму відшкодування шкоди, завданої внаслідок бойових дій у рамках кримінального провадження, набуває особливої актуальності та потребує комплексного наукового дослідження.

Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) передбачає декілька способів відшкодування шкоди потерпілому. Відповідно до статті 127 КПК України відшкодування може бути здійснено: по-перше, добровільно підозрюваним, обвинуваченим, а також за його згодою будь-якою іншою фізичною чи юридичною особою на будь-якій стадії кримінального провадження; по-друге, через стягнення судовим рішенням за результатами розгляду цивільного позову в кримінальному провадженні; по-третє, за рахунок Державного бюджету України у випадках та в порядку, передбачених законом [2, с. 1].

Особа, якій кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням завдано майнової та/або моральної шкоди, має право під час кримінального провадження до початку судового розгляду подати цивільний позов до підозрюваного, обвинуваченого або до фізичної чи юридичної особи, яка за законом несе цивільну відповідальність за шкоду, завдану діяннями підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння (частина 1

статті 128 КПК України) [3, с. 1]. Форма та зміст позовної заяви повинні відповідати вимогам, встановленим до позовів, які пред'являються у порядку цивільного судочинства, тобто вимогам статті 175 Цивільного процесуального кодексу України.

Механізм цивільного позову у кримінальному провадженні має низку переваг порівняно з іншими способами відшкодування шкоди, завданої внаслідок збройної агресії. По-перше, він уже існує і діє, тобто на відміну від міжнародних судів чи спеціальних комісій з відшкодування збитків його не потрібно створювати з нуля. По-друге, кримінальне законодавство є ефективним механізмом збору надійної доказової бази, адже будь-який обраний механізм компенсації збитків, завданих агресією, потребуватиме доказів вчинення протиправних діянь [1, с. 3].

Сам факт реєстрації воєнного злочину, подальше здійснення досудового розслідування та збір доказів у кримінальному провадженні дають підстави особі, яка зазнала шкоди внаслідок цього злочину, вимагати її відшкодування [1, с. 3]. Особі, яка зазнала шкоди внаслідок збройної агресії, насамперед необхідно подати заяву про вчинення кримінального правопорушення, заяву про залучення до кримінального провадження як потерпілого з доказами завдання майнової шкоди, оскільки, відповідно до частини 2 статті 55 КПК України, саме із цього моменту в особи виникають права й обов'язки потерпілого.

Однією з найбільших проблем реалізації права на відшкодування шкоди у кримінальному провадженні за воєнні злочини є складність збору та фіксації доказів. Інтенсивні бойові дії, як правило, спричиняють значні руйнування та змушують місцеве населення тікати. Відтак на місці події залишається занадто мало об'єктивних слідів і свідків, що значно ускладнює розслідування [4, с. 2].

Крім того, значна частина майна може бути знищена або пошкоджена під час обстрілів чи штурмів населених пунктів; вилучена для потреб ворожої армії; захоплена, розграбована чи знищена ворогом; покинута власниками, які тікали із зони бойових дій [1, с. 1]. У зв'язку з цим виникає необхідність розробки спеціальних методик фіксації та документування воєнних збитків.

Постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 326 затверджено Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації [5, с. 3]. Також було прийнято ряд галузевих методик, зокрема Методику визначення шкоди та збитків, завданих інфраструктурі транспорту, інфраструктурі електронних комунікаційних мереж та об'єктів поштового зв'язку внаслідок збройної агресії Російської Федерації.

Аналіз судової практики свідчить, що, незважаючи на передбачений КПК України механізм пред'явлення цивільного позову під час розгляду кримінального провадження, небагато потерпілих цим користуються. Практика щодо стягнення майнової шкоди за зруйноване або пошкоджене житло в межах кримінального провадження наразі є обмеженою [5, с. 2].

Верховний Суд у своїх рішеннях неодноразово наголошував на необхідності забезпечення ефективного механізму відшкодування шкоди жертвам збройної агресії. У постановах Касаційного кримінального суду Верховного Суду сформовано правові позиції щодо строків пред'явлення цивільного позову у кримінальному провадженні, застосування строків позовної давності, визначених Цивільним кодексом України, а також щодо можливості доповнення або уточнення позовних вимог [6, с. 1].

Важливою є правова позиція, викладена у Постанові Верховного Суду від 26 травня 2020 року у справі № 754/10041/18, відповідно до якої цивільний позов має бути заявлено до оголошення прокурором короткого викладу обвинувального акта, отже, в розумінні статті 347 КПК, до початку судового розгляду [7, с. 2].

Міжнародна практика компенсації збитків, завданих внаслідок воєнних конфліктів, демонструє різні підходи до вирішення цього питання. Після Другої світової війни було створено Комісію з розгляду претензій про компенсацію для Німеччини, яка розглядала претензії жертв нацистського режиму. У 1991 році була створена Комісія ООН з компенсації (ККООН) для розгляду претензій щодо відшкодування збитків, завданих Іраком під час вторгнення та окупації Кувейту [8, с. 2].

Для України найбільш релевантним є досвід створення міжнародних компенсаційних механізмів. Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН ES-11/5 від 14 листопада 2022 року «Подальша активізація засобів правового захисту та відшкодування збитків за агресію проти України» визнано необхідність створення міжнародного механізму відшкодування шкоди [9, с. 1].

17 травня 2023 року Рада Європи прийняла Резолюцію про створення Міжнародного реєстру збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України (RD4U) [10, с. 1]. Цей Реєстр є ключовим міжнародним інструментом для фіксації шкоди, завданої внаслідок повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну з 24 лютого 2022 року, та першим компонентом компенсаційного механізму, метою якого є забезпечення повних, справедливих та ефективних репарацій для постраждалих від війни.

Національний механізм відшкодування шкоди у кримінальному провадженні не виключає можливості використання міжнародних механізмів. Навпаки, ці механізми мають доповнювати один одного. Важливим елементом відшкодування шкоди та однією з гарантій його реалізації на практиці є збір і документування якісної доказової бази заподіяної шкоди як у межах цивільного, так і кримінального провадження [11, с. 5].

Особи, які не пред'явили цивільного позову в кримінальному провадженні, а також особи, цивільний позов яких залишено без розгляду, мають право пред'явити його в порядку цивільного судочинства (частина 7 статті 128 КПК України) [12, с. 1]. Крім того, потерпілі можуть звертатися до Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) зі скаргами про порушення їхніх прав, гарантованих Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод.

Судова практика ЄСПЛ у справах проти Російської Федерації, пов'язаних з конфліктом у Грузії (2008 рік) та анексією Криму (2014 рік), може бути релевантною для українських заявників. Однак слід враховувати, що рішення ЄСПЛ стосуються переважно моральної шкоди, а не відшкодування матеріальних збитків у повному обсязі [13, с. 1].

З метою створення ефективної системи відшкодування шкоди громадянам України, які постраждали внаслідок збройної агресії, було прийнято Закон України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» від 23 лютого 2023 року № 2923-IX [14, с. 1].

Цей Закон визначає правові та організаційні засади надання компенсації за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна. Однак він охоплює лише обмежене коло об'єктів (житлову нерухомість) і не вирішує питання відшкодування інших видів збитків, включаючи втрату бізнесу, майна, моральну шкоду тощо.

Крім того, законодавством передбачено можливість відшкодування шкоди за рахунок грошових коштів, отриманих від Російської Федерації, зокрема шляхом конфіскації російських активів, заморожених в Україні та за кордоном [15, с. 2]. Проте механізм такої конфіскації та використання коштів залишається недостатньо врегульованим.

Національний механізм відшкодування шкоди, заподіяної бойовими діями у кримінальному провадженні, є важливим інструментом захисту прав потерпілих від воєнних злочинів. Однак його ефективність залежить від низки факторів, включаючи якість доказової бази, опера-

тивність розслідування кримінальних проваджень, наявність майна підозрюваного/обвинуваченого для виконання судового рішення про стягнення шкоди.

На сьогодні цей механізм має значні обмеження, пов'язані зі складністю збору доказів в умовах бойових дій, тривалістю кримінальних проваджень щодо воєнних злочинів, а також проблемами з ідентифікацією та притягненням до відповідальності конкретних осіб, винних у вчиненні таких злочинів. Тому важливим є розвиток паралельних механізмів, включаючи міжнародні компенсаційні фонди, Реєстр збитків RD4U, а також національну програму компенсації за знищене та пошкоджене майно.

Значення виплати компенсацій є особливо важливим в контексті міжнародного гуманітарного права, оскільки люди, які стали жертвами воєнного конфлікту, зіштовхуються з тривалими наслідками, що впливають на здоров'я, можливості заробітку та загальну стабільність життя [11, с. 5]. Притягнення Російської Федерації до відповідальності за шкоду, завдану внаслідок війни, має забезпечити повне відшкодування заподіяних збитків і запобігти вчиненню актів агресії в майбутньому.

Подальше вдосконалення національного законодавства має бути спрямоване на створення спрощених та ефективних процедур фіксації збитків, забезпечення швидкого розгляду цивільних позовів у кримінальних провадженнях про воєнні злочини, а також на гармонізацію національних механізмів з міжнародними стандартами компенсації жертвам збройних конфліктів.

Список використаних джерел:

1. Яковлєва С. Відшкодування шкоди, заподіяної війною: можливості українського правосуддя. *Юридична газета online*. 2023. № 13-16 (771-774). URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/1556344/ (дата звернення: 01.10.2025).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17 (дата звернення: 01.10.2025).

3. Відшкодування (компенсація) шкоди у кримінальному провадженні, цивільний позов. *Офіційна вікі сторінка про правову допомогу*. 2025. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua (дата звернення: 01.10.2025).

4. До питання про відшкодування шкоди, завданої воєнними діями. *Юридична Газета*. URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/do-pitannya-providshkoduvannya-shkodi-zavdanoyi-voennimi-diyami.html (дата звернення: 01.10.2025).

5. Щодо компенсації за зруйноване (пошкоджене) житло: огляд національної практики. *Українська Гельсінська спілка з прав людини*. Київ, 2025. 32 с. URL: https://www.helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2025/02/Compensation_ukr-A4_100225.pdf (дата звернення: 01.10.2025).

6. Цивільний позов у кримінальному провадженні. *ЮРЛІГА*. 2022. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analitycs/214685_tsivlniy-pozov-u-krimnalnomu-provadzhenn (дата звернення: 01.10.2025).

7. Кудрявцев О. Специфіка цивільного позову у кримінальному провадженні та особливості відшкодування шкоди. *ADVOKAT POST*. 2022. URL: https://advokatpost.com/spetsyfika-tsyvilnoho-pozovu-u-kryminalnomu-provadzhennita-osoblyvosti-vidshkoduvannia-shkody-advokat-oleksandr-kudriavtsev/ (дата звернення: 01.10.2025).

8. Варіанти відшкодування збитків, завданих під час війни в Україні. *Queen's University Belfast*. 2023. 103 с. URL: https://reparations.qub.ac.uk/assets/uploads/-Варіанти-відшкодування-збитків-завданих-під-час-війни-в-Україні-.pdf (дата звернення: 01.10.2025).

9. Resolution adopted by the General Assembly on 14 November 2022. ES-11/5. Furtherance of remedy and reparation for aggression against Ukraine. URL: https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n22/693/55/pdf/n2269355.pdf (дата звернення: 01.10.2025).

10. Реєстр збитків для України починає прийом заяв про відшкодування збитків, завданих російською агресією. *Офіційний сайт Реєстру збитків для України*. 2025. URL: https://rd4u.coe.int/uk/-/register-of-damage-for-ukraine-opens-for-claims (дата звернення: 01.10.2025).

11. Правові механізми відшкодування шкоди жертвам воєнного конфлікту в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Право.* 2024. URL: http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/312336 (дата звернення: 01.10.2025).

12. Як подати цивільний позов у рамках кримінального провадження. *Юридична Газета*. URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/yak-podati-civilniy-pozov-u-ramkah-kriminalnogo-provadzhennya.html (дата звернення: 01.10.2025).

13. Дайджест судової практики Верховного Суду у справах, пов'язаних з війною. *Верховний Суд України*. 2024. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/Daigest_sud_prakt_VS_spravi_vijna.pdf (дата звернення: 01.10.2025).

14. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України : Закон України від 23 лютого 2023 року № 2923-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 21. Ст. 115. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2923-20 (дата звернення: 01.10.2025).

15. Кузнєцов О., Шевченко І. Джерела відшкодування збитків, завданих воєнними діями Росії. *Юридична компанія «АРМАДА»*. 2025. URL: https://armada.-law/blog/dzherela-vidshkoduvannya-zbitkiv-zavdanih-voyennimi-diyami-rosiyi/ (дата звернення: 01.10.2025).

УДК 343.9

Ірина Чечотка,
здобувачка ступеня доктора філософії
науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності
навчально-наукового інституту поліцейської діяльності,
Національна академія внутрішніх справ,
м. Київ, Україна
ORCID: 0009-0005-6737-4749

МЕТОДИКО-КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Кримінальне провадження щодо неповнолітніх має особливості, які відрізняють його від загального порядку, визначеного кримінальним процесуальним законодавством. Реалізація кримінального провадження щодо неповнолітніх, з урахуванням процесуального статусу неповнолітнього підозрюваного (обвинуваченого), супроводжується додатковими питаннями врегулювання кримінальної процесуальної форми, процесуальними гарантіями забезпечення їх законних прав, свобод та інтересів, особливостями проведення процесуальних дій за участю неповнолітніх й отримання від них криміналістично значимої інформації. Нині, у зв'язку із процесами приведення вітчизняного кримінального процесуального законодавства та правозастосовної практики до високих демократичних міжнародних та європейських стандартів, процес кримінального провадження щодо неповнолітніх зазнає постійних змін та удосконалення, що вимагає ретельної дослідницької уваги.

Як зазначено у Національній стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2018 р. № 1027-р. [1], положення законодавства та практика його застосування певною мірою відповідають нормам міжнародного права у сфері юстиції щодо дітей. Водночас залишаються проблеми, розв'язання яких необхідно забезпечити шляхом виконання Україною міжнародних зобов'язань, насамперед дотримання засад кримінального процесуального законодавства. Серед комплексу поставлених завдань наголошено на забезпеченні рівності прав дітей, які вчинили суспільно небезпечні діяння, передбачені статтями Особливої частини Кримінального кодексу України, до досягнення віку, з якого настає кримінальна відповідальність, із правами підозрюваних,

обвинувачених; забезпеченні єдиного підходу до допиту дітей незалежно від їх статусу у кримінальному провадженні (підозрюваний, обвинувачений, свідок, потерпілий тощо), зокрема з використанням таких спеціальних методик, як «Зелена кімната»; необхідності сприяти вдосконаленню правозастосовної діяльності органів досудового розслідування у провадженнях за участю дітей, які є свідками або потерпілими, з метою захисту їх прав.

Один із напрямів такого удосконалення полягає у розробці наукових положень та практичних рекомендацій криміналістичного забезпечення кримінального провадження щодо неповнолітніх. Адже власне криміналістичне забезпечення спрямовано на підвищення ефективності діяльності із розслідування кримінальних правопорушень, швидкого і повного забезпечення досягнення завдань кримінального провадження. Криміналістичне забезпечення кримінального провадження щодо неповнолітніх розроблюється із врахуванням особливостей збирання криміналістично значимої інформації у її матеріальному, ідеальному або цифровому (електронному) виразі – від неповнолітнього – особливого учасника кримінального провадження з процесуального, організаційного, тактичного, психологічного аспектів.

Одним із ключових елементів криміналістичного забезпечення кримінального провадження щодо неповнолітніх є методико-криміналістичне забезпечення.

Як зазначають Ю. М. Чорноус та О. Л. Дульський, особливе місце у системі криміналістичного забезпечення посідає методико-криміналістичне забезпечення, адже воно як враховує складники техніко-криміналістичного та тактико-криміналістичного забезпечення, так і має самостійне значення і зміст [2, с. 192]. Щодо методико-криміналістичного забезпечення слід зауважити, що застосування засобів криміналістичної тактики та методів і засобів криміналістичної техніки за конкретних умов (наприклад, під час розслідування певного виду кримінального правопорушення або інших умов, зважаючи на класифікацію криміналістичних методик) під час збирання фактичних даних (у кримінальному процесуальному аспекті) чи криміналістично значимої інформації (у криміналістичному аспекті) у комплексі становлять методико-криміналістичне забезпечення збирання доказів у кримінальному провадженні [2, с. 194].

Тобто зміст методико-криміналістичного забезпечення кримінального провадження щодо неповнолітніх полягає у розробці криміналістичних методик, які враховуватимуть особливості розслідування

певних видів (груп) кримінальних правопорушень, які вчиняються за участю неповнолітніх.

Як свідчить вивчення емпіричних джерел, неповнолітні найчастіше вчиняють такі види кримінальних правопорушень: проти власності (крадіжка, грабіж, розбій); проти громадського порядку та моральності (хуліганство); у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів (незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів) та ін. Попри різні склади кримінальних правопорушень, які вчиняються неповнолітніми, вони об'єднані й спільними ознаками, зокрема ключовою з них – суб'єктом вчинення, власне неповнолітньою особою.

Вказана особливість буде ключовою при формуванні криміналістичних методик їх розслідування.

Також відповідна криміналістична методика безпосередньо визначає тактику проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій за участю неповнолітніх; обумовлює особливості застосовування засобів криміналістичної техніки для виявлення і вилучення криміналістично значимої інформації; залучення даних криміналістичної тактики для встановлення психологічного контакту, виявлення ознак брехні, отримання правдивих показань; застосування даних криміналістичної методики щодо окремих аспектів розслідування кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми. Тобто мова йде про врахування особливостей системи криміналістичного забезпечення щодо неповнолітніх за досліджуваних умов.

Також слід додати, що методико-криміналістичне забезпечення кримінального провадження щодо неповнолітніх реалізується як під час досудового розслідування, так і судового розгляду. Порушену проблематику, враховуючи її багатоаспектність, слід розглядати під різними кутами зору, відповідно до її нормативно-правового закріплення, теоретичного тлумачення і практичного виразу.

Список використаних джерел:

1. Національна стратегія реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року від 18 груд. 2018 р. № 1027-р. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1027-2018-%D1%80#Text

2. Чорноус Ю. М., Дульський О. Л. Методико-криміналістичне забезпечення збирання доказів у кримінальному провадженні. *Нове українське право*. 2023. Вип. 4. С. 191–198. URL: https://doi.org/10.51989/NUL.2023.4.25

УДК 343.98

Олег Човган,
студент I курсу магістратури,
група МЮС-25-1,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Роман Луцький,
доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: 0000-0001-9558-3699

ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ В ЕПОХУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Судова реформа в Україні передбачає не лише організаційні зміни в системі правосуддя, а й активне впровадження цифрових технологій. Цифровізація судочинства є ключовим напрямом судової реформи, оскільки вона безпосередньо впливає на реалізацію конституційного права кожної особи на справедливий суд, гарантованого ст. 55 Конституції України [1].

Значущість цифрових технологій особливо проявилася у період пандемії COVID-19 та після початку повномасштабної війни. В умовах обмеженого доступу до судових установ та загроз безпеці саме дистанційна форма комунікації дозволила забезпечити безперервність судового процесу. Як зазначає О. Полюхович, «цифрові інструменти поступово стають не лише допоміжним засобом, а необхідною умовою здійснення правосуддя» [2, с. 42].

Повністю погоджуюся з висловленою позицією О. Полюховича, адже цифрові інструменти справді перестали бути другорядним елементом і перетворилися на ключову передумову здійснення правосуддя. Вони не лише забезпечують безперервність роботи судової системи в умовах кризових ситуацій, а й підвищують рівень довіри громадян до правосуддя завдяки прозорості та зручності доступу. Саме тому подальший розвиток електронного судочинства є одним із фундаментальних напрямів судової реформи в Україні.

Водночас існують серйозні виклики. Серед них – цифрова нерівність громадян, недостатня технічна оснащеність судів та питання кібербезпеки. У науковій літературі наголошується, що «без належного рівня захисту даних електронне правосуддя може стати вразливим до зовнішніх атак і втрати суспільної довіри» [3, с. 118].

Погоджуюся із зауваженням, адже розвиток цифрових технологій у судочинстві неможливий без вирішення проблеми кіберзахисту та забезпечення рівного доступу громадян до електронних сервісів. У протилежному випадку реформа ризикує перетворитися не на засіб підвищення ефективності правосуддя, а на джерело нових викликів і недовіри. Саме тому цифровізація має поєднуватися із системною державною політикою у сфері кібербезпеки та подолання цифрової нерівності.

Крім того, цифрова нерівність та технічні обмеження є не лише технічними, а й соціально-правовими викликами. Відсутність доступу до високошвидкісного Інтернету, недостатня цифрова грамотність громадян, а також брак сучасного обладнання у судових установах створюють реальні бар'єри для реалізації права на справедливий суд. Підтримуючи думку, варто зазначити, що впровадження цифрового правосуддя має супроводжуватися одночасними заходами з навчання працівників судів, інформування населення та забезпечення надійного захисту даних. Лише комплексне поєднання технологій, освіти та безпеки дозволить електронному правосуддю стати ефективним інструментом доступу до справедливого суду для всіх громадян.

Повністю погоджуюся з позиціями О. Полюховича та О. Згама щодо ролі цифрових технологій у судочинстві. Як зазначає Полюхович, цифрові інструменти перестали бути допоміжними та стали необхідною умовою здійснення правосуддя [2, с. 42], адже вони забезпечують безперервність роботи судів навіть у кризових ситуаціях, підвищують прозорість процесів та спрощують доступ громадян до правосуддя. Водночас, погоджуючись із зауваженням Згама, варто підкреслити, що ефективність цифровізації залежить від вирішення критичних питань кібербезпеки, цифрової нерівності та технічної оснащеності судів [3, с. 118].

На мою думку, лише поєднання сучасних технологій із системною державною політикою у сфері безпеки та навчання персоналу може зробити електронне правосуддя дійсно ефективним і доступним для всіх громадян. Тобто цифровізація судочинства не повинна сприйматися як самоціль, а як інструмент, що забезпечує реалізацію конституційного права на справедливий суд, підвищує довіру до судової системи та зміцнює її стійкість у надзвичайних умовах. У перспективі саме такий комплексний підхід дозволить судовій реформі в Україні поєднати технологічний прогрес із гарантованим доступом до правосуддя для всіх верств населення.

Судова реформа в Україні є багаторівневим процесом, який поєднує організаційні, законодавчі та технологічні зміни. Впровадження цифрових технологій у судочинство стало не лише додатковим інструментом для оптимізації роботи судів, а й принципово необхідним засобом забез-

печення доступу до правосуддя. Дистанційні засідання, електронне подання документів та автоматизовані системи розподілу справ довели свою ефективність у кризові періоди, такі як пандемія COVID-19 та повномасштабна війна, коли традиційний доступ до судів був обмежений.

Аналіз показує, що цифровізація судів підвищує прозорість процесів, скорочує час розгляду справ і сприяє формуванню більшої довіри громадян до системи правосуддя.

Отже, цифровізація судочинства є ключовим інструментом реалізації конституційного права на справедливий суд та підвищення довіри до правової системи. Її ефективність залежить від поєднання технологічних новацій з надійними механізмами безпеки, навчанням персоналу та забезпеченням доступу для всіх громадян. Тільки такий комплексний підхід дозволить судовій реформі стати не формальною зміною структури, а реальною трансформацією, яка гарантує доступ до правосуддя навіть в умовах надзвичайних ситуацій.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

2. Полюхович О. Цифровізація судочинства у контексті реформування судової системи України. *Наукові праці*. 2024. Вип. 5. С. 40-45.

3. Згама А. О. Цифрове правосуддя та проблеми кібербезпеки: сучасні виклики. *Актуальні проблеми правознавства*. 2024. № 3. С. 112-120.

УДК 342.8

Юрій Човган,
студент I курсу магістратури,
група МЮС-25-1,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Роман Луцький,
доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: 0000-0001-9558-3699

ПРЕЗИДЕНТСЬКІ ВИБОРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Відповідно до Указу Президента України від 24 лютого 2022 року №64/2022 в Україні було введено воєнний стан у зв'язку з повномасштабною збройною агресією Російської Федерації. Відтоді його дія неодноразово продовжувалася, і на сьогодні воєнний стан триває.

Відповідно до частини 1 статті 2 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» правовою основою введення воєнного стану є Конституція України, ЗУ «Про правовий режим воєнного стану» та указ Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, затверджений Верховною Радою України.

Закон України «Про правовий режим воєнного стану» встановлює чітку заборону на проведення будь-яких загальнонаціональних виборів. Зокрема, згідно зі статтею 19 цього Закону під час дії воєнного стану не проводяться вибори Президента України, вибори народних депутатів України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування.

Ця норма є однією з ключових гарантій стабільності державної влади в умовах надзвичайної ситуації, адже вибори – це процес, який потребує безпечного середовища, доступу до виборчих дільниць та гарантії вільного волевиявлення. В умовах війни такі гарантії об'єктивно неможливі.

Юридична логіка цієї заборони полягає в тому, що вибори є актом демократичного оновлення влади, але вони не можуть проводитися тоді, коли існує пряма загроза існуванню самої держави. Якщо ж вибори відбулися б у ситуації воєнного стану, вони були б не лише нелегітимними, а й такими, що не відображають справжньої волі народу, адже частина громадян позбавлена можливості голосувати через окупацію територій або вимушену міграцію. «Ведення війни природньо суперечить логіці мирного життя, що має враховуватися. Не випадково, Конституція України забороняє вибори на період воєнного стану» [1, с. 77].

У публічній дискусії щодо можливості проведення виборів під час війни цікавим є висловлювання колишнього президента Європарламенту Пета Кокса. В інтерв'ю голові Громадянської мережі ОПОРА Ользі Айвазовській він зазначив: «Керівництво кожної країни має право вирішувати відповідно до свого законодавства, чи проводити вибори в умовах воєнного стану. Вибори в умовах воєнного стану Конституція України проводити забороняє, однак, у разі необхідності, її можна змінити, при цьому допустивши тимчасове скасування воєнного стану» [2].

Водночас варто підкреслити, що Конституція України (ст. 157) прямо забороняє внесення змін до Основного Закону в умовах воєнного або надзвичайного стану. Тому наведене твердження, попри його політичну логіку, виглядає юридично дискусійним і не відповідає конституційним реаліям України.

Окрім законодавчих обмежень існують численні фактичні перешкоди, які роблять проведення виборів неможливим.

Проведення президентських виборів в Україні сьогодні є неможливим не лише з юридичних причин, а й через численні фактичні перешкоди. В умовах воєнного стану безпека громадян та членів виборчих комісій перебуває під постійною загрозою через активні бойові дії, ракетні та дронові удари по цивільній інфраструктурі. Забезпечити безпечний доступ до виборчих дільниць для мільйонів українців, частина з яких є внутрішньо переміщеними особами або знаходиться за кордоном, неможливо. Крім того, організаційні питання, такі як формування актуальних виборчих списків, розподіл бюлетенів та контроль за підрахунком голосів, у цих умовах не можуть відповідати демократичним стандартам. Проведення виборів під час війни також створює серйозні політичні та соціальні ризики: процес може призвести до дестабілізації, внутрішніх конфліктів і маніпуляцій з боку агресора, а громадська довіра до виборів буде низькою. Міжнародні спостерігачі не зможуть забезпечити повноцінний контроль, що підриває легітимність результатів, а психологічний стан населення у стресових умовах та обмежений доступ переселенців до голосування додатково ускладнюють проведення виборів. Фактор страху перед обстрілами психологічно впливатиме на явку громадян на виборчі дільниці [3].

Це підкреслює, що навіть формально організовані вибори під час війни не можуть забезпечити справжнє волевиявлення громадян, оскільки частина населення просто фізично або психологічно не зможе взяти участь у голосуванні, що ставить під сумнів легітимність результатів.

Одним із суттєвих чинників неможливості проведення президентських виборів в Україні сьогодні є проблема фінансування виборчого процесу. В умовах війни державний бюджет значною мірою спрямований на оборону, підтримку армії, гуманітарну допомогу. Виділення значних коштів на організацію виборів у таких умовах є не лише економічно складним, а й соціально непопулярним рішенням, оскільки пріоритети держави зосереджені на забезпеченні виживання та безпеки громадян.

Важливим є й фактор прозорості фінансування. Під час війни контроль за законним використанням коштів для виборів ускладнюється, що підвищує ризики корупції та маніпуляцій. Всі ці фактори роблять фінансову сторону виборів під час воєнного стану критичною перешкодою для їхнього проведення.

Організаційні та логістичні складнощі є ще одним вагомим чинником. Частина громадян знаходиться на окупованих територіях або перебуває за кордоном, що ускладнює формування актуальних виборчих

списків та забезпечення рівного доступу до голосування. Розподіл бюлетенів, підрахунок голосів та контроль за дотриманням процедур у цих умовах не можуть відповідати демократичним стандартам.

Міжнародний досвід свідчить, що відкладення виборів під час війни або надзвичайних ситуацій є поширеною практикою навіть у демократичних країнах. Так, у Великій Британії під час Другої світової війни загальні вибори, які мали відбутися у 1940 році, були відкладені, а коаліційний уряд зберігав свою легітимність до 1945 року, коли війна закінчилася та ситуація стабілізувалася. Подібна ситуація мала місце у Франції, де вибори були перенесені через німецьку окупацію та розпад демократичного уряду; голосування відновилося лише у 1945 році після визволення країни. Ці приклади демонструють, що безпека громадян, стабільність політичної системи та умови для проведення вільного волевиявлення є критично важливими для легітимності виборів [4].

Отже, проведення президентських виборів в Україні в умовах війни є неможливим з комплексної сукупності причин, які включають юридичні, безпекові, організаційні, фінансові, політичні та соціальні фактори. Законодавство України прямо забороняє проведення виборів під час дії воєнного стану, що закріплено в ст. 19 Закону України «Про правовий режим воєнного стану». Це забезпечує стабільність влади та безпеку державних інституцій у надзвичайній ситуації. Конституційні норми також забороняють змінювати Основний Закон у період воєнного або надзвичайного стану, що робить будь-які спроби організації виборів у таких умовах юридично сумнівними.

З іншого боку, існує ряд фактичних обмежень, які унеможливлюють проведення демократичного процесу. Безпека громадян і членів виборчих комісій перебуває під постійною загрозою через активні бойові дії, ракетні та дронові удари. Психологічний стан населення, страх перед обстрілами суттєво знижують можливість участі громадян у голосуванні, що підтверджується даними Центру протидії дезінформації [3].

Логістичні та організаційні труднощі, пов'язані з внутрішньо переміщеними особами та громадянами, які перебувають за кордоном, роблять неможливим формування актуальних виборчих списків, розподіл бюлетенів та контроль за підрахунком голосів відповідно до міжнародних стандартів.

Політичні та соціальні фактори також ускладнюють проведення виборів. Вибори під час війни можуть стати інструментом дестабілізації, інформаційних маніпуляцій і конфліктів всередині країни. Міжнародні спостерігачі не зможуть забезпечити повний контроль за процесом, що підриває довіру до результатів і їхню легітимність.

Міжнародний досвід підтверджує ці висновки: країни, які переживали війну або надзвичайні ситуації, зазвичай відкладали вибори до стабілізації безпеки та відновлення нормального функціонування держави. Прикладами є Велика Британія та Франція під час Другої світової війни. Це свідчить, що відкладення виборів у надзвичайних умовах є загальновизнаною практикою для збереження легітимності та безпеки процесу.

Лише після стабілізації безпекової ситуації, нормалізації життя громадян та відновлення територіальної цілісності держави можна буде гарантувати проведення демократичного волевиявлення, що відповідатиме Конституції України та міжнародним стандартам демократії.

Список використаних джерел:

1. Проблеми здійснення та захисту цивільних прав в умовах воєнного стану : монографія / за ред. Є. О. Харитонова, О. І. Харитонової, К. Г. Некіт; упоряд. -уклад. Ю. С. Маршук; НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2023. 336 с.

2. Можливість проведення загальнонаціональних виборів в умовах воєнного стану. *Національний інститут стратегічних досліджень.* URL: https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/mozhlyvist-provedennya-zahalnonatsionalnykh-vyboriv-v-umovakh-voyennoho

3. Чому у воєнний період недоцільно проводити вибори. *Центр протидії дезінформації.* URL: https://cpd.gov.ua/main/chomu-u-voyennyj-period-nedoczilno-provodyty-vybory/

4. Conducting elections during war: Explainer. *International IDEA.* URL: https://www.idea.int/news/explainer-conducting-elections-during-war?

УДК 159.98

Вікторія Чолій,
курсантка IV курсу спеціальності 081,
Львівський державний університет внутрішніх справ
Ярослав Когут,
завідувач кафедри соціальних дисциплін,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
м. Львів, Україна
ORCID: 0000-0001-8027-0171

ВИКОРИСТАННЯ РЕФЛЕКСІЇ У ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ СЛІДЧОГО

У силу своєї специфіки діяльність слідчого пов'язана з психологічними проблемами, психоемоційним стресом і вигоранням. Професійна

діяльність висуває високі вимоги до професіоналізму співробітників правоохоронних органів, передбачає їх професійні та особистісні якості: вміння швидко і ефективно встановлювати контакт з різними категоріями громадян, вміння переконувати, здатність протистояти психоемоційному стресу, гостре почуття обов'язку і справедливості, дисциплінованість, працьовитість, вміння діяти і працювати в екстремальних ситуаціях.

Рефлексивність вважається психічною якістю, яка дозволяє людині розуміти та регулювати власну діяльність, розмірковувати та досліджувати когнітивні процеси, а також ефективно взаємодіяти зі світом. Поліцейська робота завжди пов'язана з фізичним та психологічним стресом, що призводить до внутрішньоособистісних конфліктів та емоційного вигорання. У таких ситуаціях рефлексія є центральним компонентом регуляторних процесів поліцейського. Вона дозволяє йому передбачати та відтворювати варіанти та результати державного регулювання за різних обставин та ситуацій професійної діяльності, а також розвивати здатність до належного самосприйняття [2].

Установлення контакту з громадянином, вміння правильно вести діалог з правопорушниками, вміння сподобатися людині, вміння отримувати необхідну інформацію в ході вербального і невербального спілкування, ефективне роз'яснення прав і обов'язків щодо суб'єктів правовідносин і багато інших дій зобов'язують слідчого дотримуватися певних правил поведінки, в тому числі щодо осіб, які вчинили правопорушення. Співробітник правоохоронних органів має бути компетентним, уважним і чуйним співрозмовником. Досягнення цих цілей можливе за умови, що курсанти здатні ефективно міркувати у взаємодії з іншими.

Рефлексія являє собою здатність людини трансформуватися в самого себе, міркувати про свій психічний стан, аналізувати свої думки, наміри, дії і їх результати, є невід'ємною частиною ефективного спілкування. Це пов'язано з самоаналізом і засноване на самопізнанні. У психології виділяють наступні види рефлексії: особистісну, комунікативну, інтелектуальну.

Для ефективної організації спілкування в професійній діяльності слідчого найбільше значення має комунікативна рефлексія, яка дозволяє критично оцінювати дії і реакції оточуючих та отримувати об'єктивне уявлення про закономірності соціальної взаємодії, особисті роздуми, завдяки яким людина дізнається щось про себе. Перш за все, виходячи з міркувань, можна контролювати якість виконуваної роботи і усувати іс-

нуючі недоліки. З цієї причини вивчення рефлексивних процесів у професійній діяльності слідчих в сучасних соціокультурних умовах є актуальним завданням.

Рефлексія як метод розрахована на ефект інтелектуальної ініціативи, інтелектуального управління психічною діяльністю партнера. Рефлексія як процес вторгається в аргументацію позиції партнера, змінює пріоритети, напрямки і засоби комунікативної взаємодії.

Рефлексія – це процес самопізнання і усвідомлення того, як рефлексивний індивід, слідчий, сприймається учасником слідчої дії. Технологія застосування методу відображення полягає в тому, що слідчий займає, так би мовити, позицію учасника слідчої дії і з цих позицій вивчає самого себе, весь процес спілкування, аналізує минуле і прогнозує майбутній розвиток слідчої дії.

Слід зазначити, що учасник слідчої дії продуктивно відображає слідчого. Таким чином, останні повинні мати більш високий рівень рефлексії, який дозволяє глибше і ширше усвідомлювати емоційні та інтелектуальні процеси партнера.

Слідчий повинен володіти розвиненою уявою, що дозволяє йому розуміти і фіксувати весь процес внутрішньої роботи партнерів по спілкуванню. Динаміка цього внутрішнього процесу містить в собі хід, виникнення і результат рефлексії, її доводи, аргументи, мотиви і почуття. Щоб успішно, розумно і законно впливати на людей, необхідно знати і враховувати складні психологічні закономірності, які визначають позиції учасників процесу і, перш за все, тих, хто явно або непомітно протистоїть слідчому.

Рефлексивна здатність слідчого розуміти внутрішній світ людей залежить від низки факторів: рівня розвитку уяви, професійного і життєвого досвіду, здатності поставити діагноз допитуваному за виразом обличчя, різних реакцій на судово-медичну інформацію, використовувану в ході допиту. Переваги слідчого в рефлексивному мисленні дозволяють не тільки розуміти і передбачати дії учасника розслідування, а й впливати на процеси і результати прийняття рішень іншими законними засобами.

Рефлексивне мислення та контроль під час слідчих дій можуть бути використані як у ситуаціях, коли особа, яку допитують, перешкоджає розслідуванню, свідомо надаючи неправдиву інформацію у своїх показаннях, так і для підтримки розслідування. Тому використання цього мислення доцільне для з'ясування суперечностей або спотворень у твердженнях [1, с. 339].

Рефлексивне мислення слідчого також виражається в особистісній і професійній рефлексії, самовдосконаленні, передбачає розуміння власних здібностей і враховує вимоги професійної діяльності. Сутність рефлексії слідчого в спілкуванні пов'язана зі специфікою його професійної діяльності, а також з досвідом роботи.

Отже, рефлексія є ключовим психологічним механізмом професійного становлення слідчого, забезпечуючи розвиток здатності до критичного самоаналізу, адекватного оцінювання власних дій і комунікативної взаємодії з учасниками слідчих дій. Розвинена рефлексивність сприяє підвищенню ефективності професійної діяльності, знижує ризики емоційного виснаження та сприяє формуванню професійно важливих якостей особистості правоохоронця. В умовах сучасних викликів правоохоронної діяльності формування рефлексивних умінь слідчого слід розглядати як один із пріоритетних напрямів його професійної підготовки та подальшого самовдосконалення.

Список використаних джерел:

1. Негребецький В. Використання рефлексивного мислення та управління під час слідчого експерименту. *Підприємництво, господарство і право.* 2020. № 2. С. 338-342. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/2/58.pdf

2. Чекуров П. О. Специфіка рефлексивності у професійній діяльності поліцейського. *Актуальні проблеми сучасної науки і правоохоронної діяльності*. Харків, 2018. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/17_05_2018/pdf/234.pdf

УДК 343.9

Юлія Чорноус,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри криміналістики та судової медицини,
Національна академія внутрішніх справ,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0001-9710-4858

ТАКТИКА СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ ЗА ОСОБЛИВОГО РЕЖИМУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Під час розслідування кримінальних правопорушень постає потреба проведення окремих експериментально-дослідницьких дій, спрямованих на встановлення можливості сприйняття особою певних фактів

або явищ, учинення нею конкретних дій, наявності або відсутності в неї певних умінь і навичок тощо. Такі дослідження на стадії досудового розслідування проводяться завдяки такій слідчій (розшуковій) дії як слідчий експеримент. Проведення слідчого експерименту регламентовано ст. 240 КПК України [1].

В умовах сьогодення, у зв'язку із відсіччю збройної агресії російської федерації, запровадженням з 24 лютого 2022 року в Україні воєнного стану, швидке та ефективне розслідування кримінальних правопорушень є вкрай важливим. Щодня фіксуються кримінальні правопорушення та воєнні злочини, що вчиняються як громадянами України, так і власне окупантами. Розслідування як кримінальних правопорушень, так і безпосередньо воєнних злочинів потребує швидкого реагування та проведення усіх процесуальних дій, в тому числі такої слідчої (розшукової) дії як слідчий експеримент. Збройна агресія російської федерації проти України обумовила зміни до чинного законодавства, які адаптують його до потреб сьогодення, що стосуються ризиків, проблемних ситуацій під час дії правового режиму воєнного стану та подолання збройної агресії. Отже, саме тому законодавець врегулював розділ IX-1 «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану» КПК України [2], положення якого покликані забезпечити вирішення актуальних проблемних питань щодо проведення слідчих (розшукових) дій, у тому числі слідчого експерименту.

При проведенні слідчого експерименту за особливого режиму кримінального провадження в умовах воєнного стану слід враховувати положення ст. 615 КПК України.

Згідно з ч. 1 ст. 615 КПК України, у разі введення воєнного стану процесуальні дії під час кримінального провадження фіксуються у відповідних процесуальних документах, а також за допомогою технічних засобів фіксування кримінального провадження, крім випадків, коли фіксування за допомогою технічних засобів неможливе з технічних причин. За відсутності можливості складання процесуальних документів про хід і результати проведення слідчих (розшукових) дій чи інших процесуальних дій фіксація здійснюється доступними технічними засобами з подальшим складенням відповідного протоколу не пізніше сімдесяти двох годин з моменту завершення таких слідчих (розшукових) дій чи відповідних процесуальних дій. Це положення, за наявності вказаних підстав, стосується і слідчого експерименту.

Готуючись до проведення слідчого експерименту за особливого режиму кримінального провадження в умовах воєнного стану, слідчий проводить допит учасників кримінального провадження. Зауважимо, що

згідно з ч. 11 ст. 615 КПК України, показання, отримані під час допиту свідка, потерпілого, у тому числі одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, у кримінальному провадженні, що здійснюється в умовах воєнного стану, можуть бути використані як докази в суді виключно у випадку, якщо хід і результати такого допиту фіксувалися за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації. Показання, отримані під час допиту підозрюваного, у тому числі одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, у кримінальному провадженні, що здійснюється в умовах воєнного стану, можуть бути використані як докази в суді виключно у випадку, якщо у такому допиті брав участь захисник, а хід і результати проведення допиту фіксувалися за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації.

Згідно з ч. 12 ст. 615 КПК України, дізнавач, слідчий, прокурор забезпечує участь захисника у проведенні окремої процесуальної дії, у тому числі у разі неможливості явки захисника – із застосуванням технічних засобів (відео-, аудіозв'язку) для забезпечення дистанційної участі захисника. Дізнавач, слідчий, прокурор забезпечує участь перекладача для перекладу пояснень, показань або документів підозрюваного, потерпілого за першої можливості. За наявності обставин, що унеможливлюють участь перекладача у кримінальному провадженні, дізнавач, слідчий, прокурор має право особисто здійснювати переклад пояснень, показань або документів, якщо він володіє однією з мов, якими володіє підозрюваний, потерпілий.

Відповідно до вказаних змін, під час проведення слідчого експерименту дозволяється залучення захисника в дистанційній формі, якщо його явка неможлива. До того ж у зв'язку із введенням в Україні комендантської години проведення відповідної слідчої (розшукової) дії неможливе у час, коли вона діє в певній області або територіальній громаді. Водночас можуть формуватися умови, коли затримка у проведенні слідчого експерименту може негативно вплинути на ефективність досудового розслідування. Однією зі складових умов слідчого експерименту є його проведення в умовах, максимально наближених до тих, в яких подія мала місце в минулому. Проте через війну практика зіткнулася з проблемою відтворення, дослідження та аналізу місця події, пов'язаного з неможливістю доступу до нього або його значного пошкодження [3, с. 292].

При цьому КПК України містить таке положення як заборона проведення слідчого експерименту у разі існування загрози безпеці учасників (ч. 4 ст. 240 КПК). З урахуванням особливого режиму досудового розслідування під час дії воєнного стану ця норма має вагоме значення. За умови отримання інформації про вчинення злочину та

наявність загиблих на певній території (в більшості випадків така інформація надходить від військовослужбовців, які несуть службу на цій території чи лініях розмежування), передбачається процедура узгодження проведення процесуальних дій з командуванням відповідних військових підрозділів, застосування заходів з гарантування питання безпеки учасників кримінального провадження [4, с. 109-110].

Увесь хід проведення слідчого експерименту повинен супроводжуватися безперервною відеофіксацією. Такий спосіб дозволить уникнути питань достовірності інформації про обставини кримінального провадження. Також доцільним є залучення спеціалістів. Водночас перелік спеціалістів визначається у кожному конкретному випадку проведення слідчої (розшукової) дії, а з метою забезпечення безпеки учасників кримінального провадження може передбачати залучення спеціаліста-вибухотехніка, кінолога зі службовою собакою, пересувної криміналістичної лабораторії із фахівцями відповідного профілю, адже у зв'язку із веденням бойових дій на території України, постійними обстрілами з боку росії проведення слідчого експерименту може бути ускладнено або унеможливлено з міркувань безпеки.

Під час аналізу кримінальних проваджень за фактами вчинення воєнних злочинів, а також пов'язаними з ними, встановлено, що найчастіше така слідча (розшукова) дія як слідчий експеримент проводилася для відтворення дій, обстановки, обставин під час розслідування вбивств, нанесення тяжких тілесних ушкоджень та ін. Враховуючи вчинення військовослужбовцями країни-агресора воєнних злочинів переважно у складі групи осіб, слідчий експеримент потребує ретельної підготовки. Оскільки підозрювані схильні цілком чи частково перекладати свою вину на інших співучасників, змовлятися про дачу неправдивих показань, для встановлення істини важлива перевірка достовірності показань та механізму злочинних дій всіх підозрюваних. Важливим є те, що під час проведення слідчого експерименту з військовополоненими – представниками російської федерації – необхідно дотримуватись міжнародних стандартів щодо поводження з цією категорією осіб. Йдеться про дотримання положень Женевської конвенції 1949 року та Додаткових протоколів до неї, Гаазьких конвенцій, Римського статуту МКС, а також керівних принципів ООН, що стосуються документування та розслідування порушень міжнародного гуманітарного права [5, с. 330].

Наведемо приклад проведення слідчого експерименту, результати якого надалі під час судового розгляду мали значення джерела доказів. Зокрема, йдеться про протокол слідчого експерименту від 27 травня 2022 року, «де обвинувачений розповів та на місці події показав напрям руху

колони із 4–5 танків, в якій він рухався, зі сторони с. Товстоліс в бік багатоповерхівок в районі вул. Кільцевої; перехрестя, куди виїхав танк та зупинився; місце, звідки було проведено постріл по багатоповерховому будинку, та при яких обставинах. Також обвинувачений вказав напрямок, в якому він з командиром відповзали після загоряння танка, домогосподарство, в якому вони переховувалися» (Вирок Деснянського районного суду міста Чернігова від 08.08.2022 року) [6].

Отже, слідчий проводить слідчий експеримент переважно у формі відтворення дій, обстановки, обставин події, згідно з положеннями міжнародного гуманітарного права, КПК України, криміналістичними рекомендаціями, залежно від виду вчиненого воєнного злочину чи іншого кримінального правопорушення за особливого режиму кримінального провадження в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text
2. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану : Закон України від 01 трав. 2022 р. № 2201-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text
3. Утвенко В. В., Плетенець В. М. Особливості проведення слідчого експерименту в умовах воєнного стану. *Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 28 квіт. 2023 р.) / редкол.: С. С. Чернявський, Я. Ю. Конюшенко, В. В. Корольчук, Ю. В. Сухомлин. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 291–293. URL: https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1785f9f8-9b67-4431-bed6-c83565a98a67/content
4. Крес Н., Осипенко І. Особливості проведення слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану в Україні. *Grail of Science.* 2024. № 35. С. 107–113. https://doi.org/10.36074/grail-of-science.19.01.2024.018
5. Шевчишена К. П. Окремі засади проведення слідчого експерименту під час розслідування воєнних злочинів. *Науковий вісник публічного та приватного права.* 2023. Вип. 5. С. 324–332. URL: http://nvppp.in.ua/vip/2023/5/55.pdf
6. Міжнародні злочини в Україні: огляд національного розслідування та судової практики / А. Козьменко, Є. Крапивін, Н. Войнова, О. Сапожнікова. Київ : Українська Гельсінська спілка з прав людини, 2023. 130 с. URL: https://www.helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2023/09/International_crim_ukr_A4-DLYA-ONLAYN-PUBLIKATSIYI-3.pdf

УДК 349.3

Назар Шевчук,
аспірант кафедри права
імені академіка УАН о. Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Роман Луцький,
доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: 0000-0001-9558-3699

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНСТИТУТУ СЕРВІСНИХ ТВАРИН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Ефективне використання всіх наявних ресурсів для побудови інклюзивного суспільства в Україні продиктоване не тільки міжнародними зобов'язаннями, а й нагальною внутрішньою потребою. Питання створення безбар'єрного середовища для осіб із порушеннями зору стоїть особливо гостро, оскільки, за інформацією Міжнародного благодійного фонду «Альянс громадського здоров'я», який посилається на дані Міністерства охорони здоров'я України, від початку повномасштабної війни приблизно 40 тисяч людей повністю втратили зір [1]. У цьому плані саме використання собак-поводирів є одним із найефективніших методів забезпечення доступності для таких осіб. Однак не варто архаїчно прив'язувати використання тварин-помічників виключно до людей із порушенням зору. Сервісні тварини використовуються для осіб із порушеннями слуху, моторики, аутистичного спектра, а також для виявлення змін у фізіологічному стані, наприклад при епілепсії чи діабеті. Окремо варто підкреслити їхню критично важливу роль у процесі абілітації та реабілітації осіб із посттравматичним стресовим розладом.

Варто відзначити позитивні зміни в українському законодавстві, зокрема рух українських законотворців щодо унормування доступності громадського транспорту для осіб із порушеннями зору, які супроводжуються собаками-поводирями. Ці зусилля підкріплені існуючими нормами: стаття 26 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» покладає на підприємства, установи та

організації позитивне зобов'язання щодо створення умов для безперешкодного доступу, у тому числі для осіб, які використовують засоби пересування та собак-поводирів [2]. Однак попри намагання покращити індивідуальну мобільність осіб з інвалідністю, правовий статус сервісних тварин досі залишається невирішеним, що породжує низку важливих питань щодо їхнього віднесення до засобів реабілітації чи регулювання каністерапії.

Як показує світова практика, щодо регулювання інституту тварин-помічників, щоб правові норми не носили декларативного та фрагментарного характеру, а були дійсно ефективними, важливо забезпечити комплексний підхід, який повинен охоплювати як закріплення правового статусу, так і створення відповідних уніфікованих стандартів, що регулюватиме важливі аспекти, такі як стандарти підготовки та державна фінансова підтримка. Зокрема, досвід Сполучених Штатів Америки є показовим у цьому контексті. Права осіб з інвалідністю та їхніх сервісних тварин всебічно захищені на федеральному рівні завдяки Закону про американців з інвалідністю від 1990 року, а також деталізовані в нормах Кодексу федеральних регламентів. Так, згідно з положеннями цього закону, термін «сервісна тварина» визначається як будь-яка собака, індивідуально навчена виконувати роботу або завдання на користь особи з інвалідністю, що включає фізичні, сенсорні, психічні, інтелектуальні або інші ментальні порушення. Крім забезпечення права на вільний доступ практично до всіх громадських місць, позитивним кроком стало запровадження спрощеної процедури підтвердження статусу сервісної тварини. Як правило, громадські установи не мають права вимагати додаткових документів чи створювати перешкоди для осіб з інвалідністю, однак вони мають право поставити два запитання: чи є тварина сервісною, необхідною через інвалідність, та які завдання чи роботу вона виконує для допомоги особі з інвалідністю [3].

Натомість більш формальний підхід передбачений у законодавстві Австрії. Згідно з § 39а Федерального закону про рівність осіб з інвалідністю обов'язковою умовою для визначення собаки як «помічника» та надання фінансової підтримки з державних коштів на її придбання є підготовка собаки та власника, а також позитивна оцінка спільним експертним висновком. Крім цього, закон чітко виділяє чотири основні типи собак-помічників: собака-поводир, службова собака, сигнальна собака та собака-компаньйон [4]. Такий підхід дозволяє створити систему публічних і приватних організацій для підготовки сервісних тварин і їхніх власників, забезпечуючи високі стандарти навчання та подальшу як

фінансову, так і правову підтримку їхньої взаємодії. А чітке розмежування та спеціалізація стандартів підготовки для кожного типу тварин-помічників сприяє не лише усуненню загальних бар'єрів доступності, а й глибшому розумінню та подоланню специфічних труднощів, характерних для окремих груп осіб з інвалідністю.

Як показує міжнародний досвід, урегулювання інституту сервісних тварин виходить далеко за межі простого забезпечення незрячих осіб собаками-поводирями чи додавання цих тварин до переліку засобів реабілітації для ветеранів. Це комплексне питання, що охоплює системний підхід до інтеграції осіб з інвалідністю в суспільство, визнання їхніх потреб у різноманітній підтримці та формування інклюзивного середовища через правове закріплення статусу тварин-помічників та належні механізми їхньої підготовки й доступу. В українських реаліях створення ефективної системи роботи з сервісними тваринами повинно стати частиною стратегії побудови безбар'єрного та інклюзивного суспільства.

Список використаних джерел:

1. В Україні створюють систему реабілітації для людей, які втратили зір через війну. *УНІАН*. 2025. URL: https://www.unian.ua/society/v-ukrajini-pochali-rozroblyati-sistemu-nadannya-poslug-dlya-lyudey-yaki-vtratili-zir-vnaslidok-viyni-12925377.html

2. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21.03.1991 № 875-XII.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text

3. Americans with Disabilities Act. 1990. URL: https://www.ada.gov/law-and-regulations/title-iii-regulations/

4. Bundesbehindertengesetz: Bundesgesetz vom 17. Mai 1990 über die Beratung, Betreuung und besondere Hilfe für behinderte Menschen. Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich. 1990. Nr. 283. URL: https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&GesetzesnGeset=10008713

УДК 343.3/.7

Михайло Шепітько,
доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник НДІ вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України,
член-кореспондент НАПрН України
ORCID: 0000-0002-7164-8037

ФІКСАЦІЯ ТА КВАЛІФІКАЦІЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ДОКУМЕНТУВАННЯ ТА ЦИФРОВУВАННЯ В СУЧАСНИЙ ПЕРІОД

Масштаб учинення воєнних злочинів в Україні (185 537 у період 24 лютого 2025 – 05 жовтня 2025)[1] вражає та досягає рівня геноциду за кількісними показниками їх вчинення та спрямуванням на знищення українського народу, міст, селищ, навколишнього середовища, історичних, релігійних, архітектурних та природніх пам'яток. Це все вказує на перегляд проблем фіксації та кваліфікації воєнних злочинів у зв'язку із особливостями їх документування та цифровування в сучасний період. Ідеться про пошук критеріїв кваліфікації таких злочинів вже на первинному етапі, необхідності фіксації та збереження доказів в умовах воєнного стану, небезпеки повторних атак, близькості до лінії фронту.

Слід звернути увагу на незначну кількість повідомлень про підозру та обвинувальних актів за результатами досудового розслідування воєнних злочинів, що фіксується Офісом Генерального прокурора:

1) з 60 387 зареєстрованих воєнних злочинів у **2022** р. – 135 повідомлень про підозру (47 обвинувальних актів);

2) з 60 944 у **2023** р. – 88 (37);

3) з 28 788 у **2024** р. – 64 (46);

4) з 32 081 у **січні-серпні 2025** р. – 44 (10).

Також за період з початку широкомасштабного вторгнення до України національними судами було постановлено 156 вироків за даними Єдиного рестра судових рішень щодо воєнних злочинів[2]. Це означає, що тільки в 0, 08 % зафіксованих випадків кримінальне провадження доходить до стадії вироку.

Очевидно, виникає питання щодо кваліфікації воєнних злочинів та спроможності органів національної кримінальної юстиції здійснювати розслідування та відновлювати справедливість у межах кримінальних проваджень за фактами вчинення воєнних злочинів в Україні (ст. 438 КК

України). Також виникає питання щодо ефективності кримінальної політики в Україні. Ймовірно однією із причин ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду в Україні і стали складнощі при кваліфікації та розслідуванні, визначенні змісту воєнних злочинів на практиці. Разом із цим подальша імплементація положень Римського статуту МКС до КК України має зростаючу потребу, оскільки таким чином здійснення кваліфікації таких діянь зменшить вплив міжнародних актів на постановлення рішень судами України, до чого судова система залишається не підготовленою.

Проблеми фіксації воєнних злочинів в Україні також викликаний багатьма чинниками:

1) окупація цілих регіонів;

2) здійснення повторних обстрілів у місцях вчинення злочинів та проведення огляду місця події;

3) відсутність доступу до місць вчинення воєнних злочинів;

4) знищення слідів вчинення таких злочинів, свідків та потерпілих;

5) знищення інфраструктури органів кримінальної юстиції;

6) зменшення матеріальних ресурсів необхідних для цього;

7) зрадницька та колабораційна діяльність окремих представників, тощо.

У цій ситуації динаміка розслідування воєнних злочинів може вказати на те, що національні органи кримінальної юстиції фактично мають концентруватися на первинній кваліфікації та фіксації доказів воєнних злочинів. Разом із цим, імовірно, не всі із зафіксованих та зареєстрованих на первинній стадії воєнних злочинів можуть виявитися такими під час подальшого розслідування. На сьогодні в КК Україні було включено злочини проти людяності, що певним чином конкурують із воєнними злочинами. Крім того, до воєнних злочинів на практиці можуть бути включені й такі діяння, що до них не відносяться за Женевськими та Гаазькими конвенціями, Римським статутом МКС і, як наслідок, – за ст. 438 КК України. Це означає, що аналіз отриманих доказів потребує постійного перегляду зареєстрованих воєнних злочинів, вчинених в Україні без остраху перекваліфікації на практиці.

Ураховуючи проблеми притягнення до кримінальної відповідальності в Україні та фактичну неможливість «перекладання» розслідування на іноземних та міжнародних партнерів, слід звернути увагу на зусилля окремих неурядових організацій, груп правозахисників та журналістів, що здійснюють документування воєнних злочинів в Україні. Одним із прикладів такої діяльності є коаліція «Україна. 5 ранку», яку утворили 16 українських правозахисних організацій саме для фіксації

воєнних злочинів, злочинів проти людяності, інших грубих порушень прав людини[3]. Аналогічні функції для фіксації закордоном воєнних злочинів, вчинених в Україні (інформація, яка приймається від біженців та тимчасово переміщених осіб) взяв на себе проєкт «Соняшники». «Цей проект покликаний доповнювати діяльність органів державної влади чи будь-яких міжнародних судів, створених для притягнення до відповідальності та постановлення судових рішень щодо воєнних злочинів, війни проти людяності, геноциду, агресії чи інших серйозних порушень прав людини, пов'язаних з нещодавнім вторгненням Росії в Україну»[4]. Проєкт «Соняшники» є членом Коаліції МКС, яка «об'єднує організації-члени зі 150 країн та веде боротьбу за припинення злочинів за Римським статутом МКС, підтримуючи прихильність основним цінностям прав людини та справедливості. Коаліція МКС також працює над просуванням справедливого, ефективного, незалежного та універсального МКС, а також підзвітності та відшкодування жертв таких злочинів через систему Римського статуту»[5].

Проєкту «Соняшники» вдалося об'єднати однодумців та правозахисників з Польщі, України та інших держав на підставі необхідності надання допомоги у фіксації саме воєнних злочинів. Для цього був сформований опитувальник на офіційному сайті організації, що дає змогу подати інформацію в письмовому вигляді з додаванням аудіо-, фото-, відеоматеріалів та документів. Опитувальник включає в себе коротку інформацію щодо особистих даних, можливості щодо зворотнього зв'язку, а також порожнє поле для заповнення інформації про обставини вчинення воєнних злочинів, які такому заявнику відомі. Це дає змогу повністю нейтралізувати опитування чи допитування такої особи. Це важливо для того, що зберегти цю доказову інформацію в первинному вигляді без додаткового негативного впливу на особу та формуванню помилок у поданій інформації. Важливим пріоритетом стало й формування безпечних серверів для такої інформації, які би дали змогу нейтралізувати можливість ворожих для них атак, що стало окремим викликом для проєкту «Соняшники». Збір такої інформації з початку був спрямований не тільки для збереження такої доказвової інформації, але й для її передачі до Міжнародного кримінального суду та судів національної юрисдикції за відповідним зверненням.

Прикладом документування воєнних злочинів також стали команди OSINT-розслідувачів, які за допомогою відкритих джерел збирають дані про вчиненні воєнні злочини. Прикладом такої команди може бути Molfar, який здійснює «військові розслідування, фактчекінг, пошук інформації та аналітику»[5].

Цифровізація доказів вчинення воєнних злочинів також стає окремим напрямом здійснюваної фіксації (документування) у межах національної, іноземної та міжнародної кримінальної юстиції, а також у діяльності окремих неурядових організацій та правозахисників. В Україні це здійснюється через ведення офіційних реєстрів, що дозволяють подати заяву про вчинення злочинів (на прикладі сайту Офісу Генерального прокурора), внести дані або створити відповідний документ в електронній формі та кримінальному провадженні. Подібні механізми створюються або діють у межах неурядових організацій та груп правозахисників, що дає змогу накопичувати, зберігати, передавати дані органам кримінальної юстиції, а також надавати розголос при необхідності. При цьому важливо звернути увагу на методику цифровізації таких даних, що має мінімізувати вплив на свідків (потерпілих) від злочинів. Цьому сприяють електронна форма і відсутність уточнення даних, псевдоопитувань та допитів, можливість додавання фото, відеоматеріалів, що підтверджують дані вказані в заяві про вчинення злочину. Складною проблемою є збереження такої інформації від знищення або зіпсування ворогом через хакерські атаки та завдання ударів (на прикладі по енергетиці).

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Офісу Генерального прокурора. URL: https://www.gp.gov-.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2
2. Єдиний реєстр судових рішень. URL: https://reyestr.court.gov.ua/
3. “Україна. П’ята ранку”: в Україні запрацювала коаліція з документування воєнних злочинів. ZMINA. URL: https://zmina.ua/event/ukrayina-pyata-ranku-v-ukrayini-zapraczyuvala-koalicziya-z-dokumentuvannya-voyennyh-zlochyniv/
4. Офіційний сайт проєкту «Соняшники». URL: https://reportwarcrime.org/uk/
5. Офіційний сайт Molfar. URL: https://www.molfar.global/

УДК 343.98

Олена Щербанич,
старший інспектор сектору організації
служби освітньої безпеки, капітан поліції,
ГУНП в Закарпатській області,
м. Ужгород, Україна

ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З 24 лютого 2022 року Україна перебуває в умовах воєнного стану, що суттєво вплинуло на всі сфери правового регулювання, зокрема на

порядок здійснення кримінального провадження. Кримінальне процесуальне законодавство виявилось не повністю готовим до ефективного кримінального провадження в таких екстраординарних умовах [1, с. 387], що зумовило необхідність оперативного внесення численних змін до Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України). Особливий правовий режим воєнного стану, введений відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану», створив низку викликів для системи кримінальної юстиції та потребував адаптації процесуальних механізмів до нових реалій.

Нормативно-правова база особливого режиму досудового розслідування. Законом України № 2111-IX від 03 березня 2022 року було внесено перші критично важливі зміни до КПК України, зокрема змінено назву Розділу IX-1 на «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану» [2]. Подальші зміни були впроваджені Законом № 2201-IX від 14 квітня 2022 року «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану». Станом на 2024 рік Верховною Радою України було прийнято шістнадцять законів, якими внесено зміни до кримінального процесуального законодавства [1, с. 388], що свідчить про динамічність правового регулювання в умовах воєнного стану.

Особливості внесення інформації до ЄРДР. Однією з ключових новел є положення частини 1 статті 615 КПК України, згідно з якою у разі відсутності технічної можливості доступу до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР) рішення про початок досудового розслідування приймається слідчим або прокурором шляхом винесення постанови [3]. Відомості, що підлягають унесенню до ЄРДР, вносяться до нього за першої можливості. Верховний Суд у Листі від 03.03.2022 № 1/0/2-22 роз'яснив, що в разі неможливості формування витягу із ЄРДР інформація про реєстрацію кримінального правопорушення може бути підтверджена мотивованою постановою органу досудового розслідування про початок досудового розслідування [2; 3]. Ця новела забезпечила можливість початку розслідування навіть за відсутності технічного доступу до реєстру в умовах активних бойових дій.

Зміни територіальної підслідності та підсудності. Воєнний стан зумовив необхідність гнучкого підходу до питань підслідності. Генеральний прокурор (особа, яка виконує його обов'язки), керівник обласної прокуратури, їх перші заступники та заступники отримали право своєю вмотивованою постановою доручити здійснення досудового розслі-

вання будь-якого кримінального правопорушення іншому органу досудового розслідування за наявності об'єктивних обставин, що унеможливлюють функціонування відповідного органу досудового розслідування чи здійснення ним досудового розслідування в умовах воєнного стану [4]. Зокрема, частина 5 статті 36 КПК України була доповнена винятком, що дозволяє прокурору доручати іншим органам досудового розслідування здійснювати досудове розслідування в підслідних НАБУ провадженнях в умовах воєнного стану [3; 4].

Щодо територіальної підсудності, обвинувальні акти і клопотання розглядаються в межах територіальної юрисдикції судів, де закінчено досудове розслідування, а в разі неможливості – найбільш територіально наближеним до нього судом, що може здійснювати правосуддя [5]. Голова Верховного Суду отримав повноваження своїм розпорядженням змінювати територіальну підсудність судових справ, що розглядаються у суді, який не може здійснювати правосуддя з об'єктивних причин [6].

Строки досудового розслідування та їх зупинення. Стаття 280 КПК України була доповнена пунктом 4, згідно з яким підставою для зупинення досудового розслідування є наявність об'єктивних обставин, що унеможливлюють подальше проведення досудового розслідування в умовах воєнного стану [2]. Частина 8 статті 615 КПК України (яка діяла до 01 січня 2024 року) передбачала, що у кримінальних провадженнях, в яких жодній особі не було повідомлено про підозру на дату введення воєнного стану, строк від зазначеної дати до дати припинення чи скасування воєнного стану не зараховується до загальних строків досудового розслідування [7; 8]. Ця норма викликала неоднозначне тлумачення на практиці: правоохоронні органи інтерпретували її як повне заморожування відліку строку здійснення досудового розслідування з 24 лютого 2022 року [8].

Законом № 3341-IX, що набрав чинності 1 січня 2024 року, були внесені суттєві зміни до порядку обчислення строків досудового розслідування. Зокрема, виключено частину 8 статті 615 КПК України та внесено зміни до статті 219 КПК України [7]. У кримінальних провадженнях, де відомості про кримінальне правопорушення внесено до ЄРДР або винесена постанова про початок досудового розслідування від дати введення воєнного стану, строк досудового розслідування до дня повідомлення особі про підозру становить тридцять місяців [7].

Особливості застосування запобіжних заходів. Статтю 176 КПК України доповнено частиною 7, відповідно до якої під час дії воєнного стану до військовослужбовців, які підозрюються або обвинувачуються у

вчиненні злочинів, передбачених статтями 402-405, 407, 408, 429 Кримінального кодексу України (далі – КК України), застосовується виключно запобіжний захід у вигляді тримання під вартою [9]. Таким чином, законодавець унеможливив застосування будь-яких інших запобіжних заходів до військовослужбовців, які вчинили окремо визначені військові кримінальні правопорушення [9].

При цьому строк затримання особи без ухвали слідчого судді, суду чи постанови керівника органу прокуратури під час дії воєнного стану не може перевищувати 260 годин з моменту затримання [4]. У разі зміни територіальної підслідності кримінальних правопорушень на стадії досудового розслідування, коли матеріали кримінальних проваджень через воєнні дії не було передано або передано не в повному обсязі, слідчий суддя (суд) при оцінці ризиків керується всіма наявними матеріалами клопотання про застосування (продовження) запобіжного заходу [2; 10].

Судова практика та роз'яснення Верховного Суду. Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду виробив важливі правові позиції щодо застосування норм кримінального законодавства в умовах воєнного стану. У постанові від 24.01.2024 у справі № 346/1286/23 суд роз'яснив, що поняття «вчинення злочину з використанням умов воєнного стану», визначене пунктом 11 статті 67 КК України як обставина, яка обтяжує покарання, не має жодного відношення до поняття «вчинення злочину в умовах воєнного стану», що є кваліфікуючою ознакою кримінальних правопорушень [11]. Це роз'яснення має принципове значення для правильної кваліфікації злочинів та призначення покарання.

У 2024 році Верховний Суд організував онлайн-конференцію у співпраці з Офісом Ради Європи в Україні, присвячену проблемним питанням досудового розслідування та судового провадження в умовах воєнного стану [6]. Під час конференції було акцентовано увагу на необхідності розрізняти підсудність щодо розгляду клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження (розгляд за місцем знаходження органу досудового розслідування) і територіальну підсудність щодо розгляду кримінальних проваджень по суті (розгляд судом за місцем закінчення досудового розслідування) [6].

Проблеми розслідування воєнних злочинів. Особливу категорію кримінальних проваджень в умовах воєнного стану становлять воєнні злочини. Станом на кінець 2023 року в Україні зафіксовано понад 109 тисяч фактів вчинення воєнних злочинів військами російської федерації [12]. Розслідування воєнних злочинів характеризується низкою специфічних особливостей: складністю кваліфікації через бланкетність статті 438 КК України, необхідністю відображення контекстуальних елементів збройного

конфлікту, особливостями доказування в умовах активних бойових дій [13]. Гловюк І. В. наголошує на необхідності імплементації міжнародних стандартів розслідування воєнних злочинів та забезпечення відповідності національних процедур вимогам Міжнародного кримінального суду [13; 14].

Отже, особливості розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану характеризуються комплексним підходом законодавця до адаптації кримінального процесуального законодавства до екстраординарних умов. Ключовими напрямками такої адаптації є: запровадження альтернативних механізмів внесення інформації до ЄРДР; гнучке регулювання територіальної підслідності та підсудності; особливий режим обчислення строків досудового розслідування; посилені гарантії застосування запобіжних заходів до військовослужбовців. Водночас формування законодавства в умовах воєнного стану характеризується певною стихійністю та непослідовністю [1, с. 388], що потребує системного перегляду та удосконалення відповідних норм. Практика застосування оновленого законодавства вимагає постійного моніторингу та роз'яснень Верховного Суду для забезпечення єдності судової практики та ефективного захисту прав учасників кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Загородній В. Є. Методологічні основи дослідження кримінального провадження в умовах надзвичайних правових режимів. *Правові горизонти*. 2023. Вип. 33 (46). С. 387-395.
2. Цермолонський І. Кримінальні провадження в умовах воєнного стану. *Юридична газета*. 2022. URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/kriminalni-provadzhennya-v-umovah-voennogo-stanu.html
3. Кравчук О. Кримінальне провадження під час війни: аналіз змін КПК. *Закон і Бізнес*. 2022. URL: https://zib.com.ua/ua/150803.html
4. Досудове розслідування кримінального провадження та судовий розгляд в умовах воєнного стану. *Правова допомога онлайн*. 2024. URL: https://wiki.legalaid-.gov.ua/index.php/Досудове_розслідування_кримінального_провадження_та_судовий_розгляд_в_умовах_воєнного_стану
5. Михайленко В. Еволюція судової практики у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану: запобіжні заходи. *Юридична газета*. 2024. URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/evolyuciya-sudovoyi-praktiki-u-kriminalnomu-provadzhenni-v-umovah-voennogo-stanu-zapobizhni-zahodi.html
6. Проблемні питання досудового розслідування та судового провадження в умовах воєнного стану. *Верховний Суд*. 2024. URL: https://supreme.court.gov.ua/-supreme/pro_sud/aktyal_pytan1_kks/2024_06_11_konferencia_voen_stan
7. Набув сили закон про нові правила обчислення строків досудового розслідування. *Судова влада України*. 2024. URL: https://court.gov.ua/archive/1534761/

8. Строки досудового розслідування у воєнний час: зміни за Законом № 3341-IX – чи розставлені крапки над «і». *КМР Консалтинг*. 2023. URL: https://kmp.ua-/uk/analytics/infoletters/terms-of-pre-trial-investigation-in-all-criminal-proceedings-where-no-one-was-notified-of-suspicion-are-terminated-until-the-end-of-martial-law/

9. Загальна характеристика військових кримінальних правопорушень. *Верховний Суд*. 2023. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/2023_09_05_Prezent_Stefaniv_Viisk_pravoporysh.pdf

10. Новели здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: зміни до КПК України від 03 березня 2022 та роз'яснення Верховного Суду. *Вища школа адвокатури НААУ*. 2022. URL: https://www.hsa.org.ua/blog/novely-zdijsnennya-kryminalnogo-provadzhennya-v-umovah-voyennogo-stanu-zminy-do-kpk-ukrayiny-vid-03-bereznya-2022-ta-roz-yasnennya-verhovnogo-sudu

11. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. *Верховний Суд*. 2024. С. 30. URL: https://supreme.court.gov.-ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/Oglyad_KKS_I_pivr_2024.pdf

12. Палій С., Чемодурова А. Проблемні аспекти кваліфікації воєнних злочинів в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 3. С. 344-349. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.03.61

13. Гловюк І. В. Кримінальне провадження щодо воєнних злочинів: виклики та відповіді. *Право України*. 2023. № 5. С. 85-100. DOI: https://doi.org/10.33498/louu-2023-05-085

14. Савчук І., Цимбал Т. Проблемні аспекти під час розслідування воєнних злочинів. *Правова держава*. 2024. Вип. 56. С. 251-260. DOI: https://doi.org/10.33663/-0869-2491-2024-56-251-260

УДК 159.98

Анастасія Юник,
курсантка IV курсу спеціальності 081,
Львівський державний університет внутрішніх справ
Наталія Пряхіна,
професор кафедри соціальних дисциплін,
кандидат психологічних наук, доцент,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
м. Львів, Україна
ORCID: 0000-0002-7512-1566

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО

Професійна діяльність слідчого належить до найбільш психологічно складних і напружених сфер правоохоронної практики. Вона поєднує в собі правові, організаційні, комунікативні та пізнавальні компоненти, що

формують цілісну систему взаємодії особистості працівника з об'єктивними обставинами кримінального провадження. У процесі здійснення своїх функцій слідчий стикається з багатогранними ситуаціями, де психологічні фактори відіграють визначальну роль, адже від їхнього усвідомлення та правильного використання залежить не лише ефективність розслідування, але й об'єктивність та законність його результатів.

Функціональна структура професійної діяльності слідчого включає когнітивні, емоційні та вольові елементи. Когнітивний аспект охоплює здатність до логічного аналізу, побудови доказових версій, критичного мислення та швидкої орієнтації в динамічних умовах. Емоційна сфера вимагає від працівника внутрішньої стійкості, уміння зберігати самоконтроль у стресових ситуаціях, нейтралізувати власні упередження й уникати надмірного емоційного впливу під час спілкування з учасниками кримінального процесу [1, с. 114-115]. Вольовий компонент передбачає наполегливість у досягненні мети, здатність долати перешкоди та підтримувати дисципліну мислення і дій у складних умовах службової діяльності. Особливу роль у професійній діяльності слідчого відіграють комунікативні навички. Необхідність проводити допити, очні ставки, слідчі експерименти чи інші процесуальні дії вимагає не лише правових знань, а й психологічної майстерності. Слідчий повинен вміти встановлювати контакт із різними категоріями людей, адаптувати стиль спілкування залежно від їхнього віку, соціального статусу, емоційного стану чи рівня мотивації. Успішність таких комунікацій часто залежить від здатності працівника застосовувати прийоми активного слухання, використовувати психологічні методи зниження напруження, виявляти емпатію й водночас залишатися об'єктивним і неупередженим.

Психологічний зміст діяльності слідчого також зумовлений високим рівнем відповідальності, що покладається на нього під час ухвалення процесуальних рішень. Від правильності їхнього прийняття залежить доля людини, яка може опинитися під слідством, а також подальший перебіг кримінального провадження. Така обставина створює додатковий емоційний тиск, який потребує розвинених механізмів психологічної саморегуляції [2]. Слідчий має вміти оцінювати не лише зовнішні обставини, але й власний психічний стан, контролювати прояви втоми, роздратування чи професійної деформації, що виникає унаслідок тривалого перебування в умовах кримінальних справ.

У ситуаціях дефіциту часу або браку інформації інтуїція допомагає знаходити нові напрямки пошуку доказів чи пояснення подій, тоді як аналітичний підхід забезпечує їхню перевірку та систематизацію. Така подвійність мисленнєвих процесів формує унікальний психологічний

портрет працівника, здатного одночасно діяти в межах закону та проявляти гнучкість у складних умовах слідчої практики. У структурі професійних якостей особистості слідчого провідне місце займають уважність, спостережливість і здатність концентруватися на деталях. Саме дрібні ознаки, які можуть залишитися непоміченими пересічною людиною, інколи відіграють ключову роль у розкритті злочину. Професійний розвиток слідчих органів досудового розслідування Національної поліції є багатогранним процесом, який містить у собі як офіційні обов'язкові заходи, врегульовані нормативно, та належний професійно-психологічний супровід, так і самоосвіту й самовдосконалення фахівця [3, с. 105].

Високий рівень розвитку пам'яті, особливо оперативної та довготривалої, забезпечує можливість утримувати в полі зору значні масиви даних і водночас швидко їх актуалізувати у потрібний момент.

Професійна діяльність слідчого вимагає також високого рівня психологічної витривалості, оскільки працівник постійно перебуває в умовах невизначеності, ризику та конфлікту. Часто доводиться працювати з особами, які чинять опір, намагаються приховати інформацію або навмисне вводять в оману. Такі обставини зумовлюють необхідність володіння психологічними прийомами впливу, що дозволяють нейтралізувати агресію, маніпуляції чи інші деструктивні стратегії поведінки. Формування психологічної готовності до діяльності слідчого відбувається ще на етапі професійної підготовки. Поряд із юридичними знаннями значну увагу приділяють розвитку комунікативної компетентності, навичок роботи з інформацією, формуванню навичок стресостійкості та розвитку аналітичного мислення. Подальше професійне становлення відбувається у процесі практичної діяльності, коли працівник вчиться застосовувати набуті знання у конкретних слідчих ситуаціях, формує власний стиль роботи та розвиває індивідуальні психологічні ресурси. Умови сучасної слідчої діяльності ускладнюються зростанням кількості інформаційних технологій та появою нових форм злочинності, що створює додаткове навантаження на когнітивні процеси слідчого [4, с. 164-165]. Необхідність орієнтуватися у складних інформаційних масивах, використовувати спеціальні технічні засоби та володіти цифровими навичками підсилює вимоги до професійної гнучкості та психологічної адаптивності.

Таким чином, психологічний зміст професійної діяльності слідчого постає як цілісна багаторівнева система, що охоплює когнітивні, емоційно-вольові, комунікативні та морально-етичні складники. Взаємодія цих компонентів визначає ефективність виконання службових завдань, здатність слідчого діяти в умовах інформаційної невизначеності, емоційного напруження та професійних ризиків. Успішність досудового

розслідування залежить не лише від рівня правових знань і процесуальних навичок, а й від сформованості психологічної стійкості, аналітичного мислення, емпатійності та навичок саморегуляції працівника. Поглиблене вивчення й розвиток психологічних чинників професійної діяльності слідчих є необхідною передумовою їхнього фахового становлення, підвищення якості розслідувань та зміцнення довіри суспільства до правоохоронної системи.

Список використаних джерел:

1. Скляр О. С. Психологічні особливості професійної діяльності слідчого. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 24 берез. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 114–116. URL: https://dspace.univd.edu.ua/items-/26d5cf01-fec0-4095-a166-63cc444a75e7
2. Карпушина Н. Б. Психологічні детермінанти інформаційної діяльності слідчого. *Collection of Research Papers "Problems of Modern Psychology"*. 2019. № 37. URL: https://journals.uran.ua/index.php/2227-6246/article/view/156952
3. Мілорадова Н. Е. Проблемні питання професійного розвитку слідчих органів досудового розслідування Національної поліції України. *Право і безпека – Law and Safety.* 2019. № 1 (72). С. 104-110. URL: https://core.ac.uk/reader/233616870
4. Мілорадова Н. Е. Етапи професіогенезу особистості правоохоронця. *American Journal of Fundamental, Applied & Experimental Research.* 2017. № 4 (7). С. 32–38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2017_2_31

НОТАТКИ

НОТАТКИ

НОТАТКИ

Наукове видання

«ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ»

Збірник матеріалів Всеукраїнського науково-практичного семінару
(м. Івано-Франківськ, 21 жовтня 2015 р.)

Матеріали подані мовою оригіналу. У збірнику максимально точно збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками.

Відповідальний за випуск: Є. О. Письменський
Упорядник: І. І. Горяча-Яков'юк
Коректор: Д. Л. Мотульська

Підп. до друку р. Формат 60х84/16.
Папір офс. Друк цифровий. Гарн. PT Serif.
Умовн. др. арк. 9,5
Видано за авторською редакцією.

76018, м. Івано-Франківськ, вул. Євгена Коновальця, 35,
тел. +38(068) 755 75 75

УНІВЕРСИТЕТ
КОРОЛЯ
ДАНИЛА

ПРОСТІР ФОРМУВАННЯ

УСПІШНИХ

м. Івано-Франківськ, 76018
вул. Є. Коновальця, 35
www.ukd.edu.ua